

จุ 81.22009593
ก 533ก
ร. 2

ศึกษาลงานการประพันธ์เพลง และเทคนิคการบรรเลงโปงลาง ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี

ปริญญานิพนธ์
ของ
วิชชุดา พรหมภักดี

- 7 ส.ค. 2549

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยดุริยางควิทยา
พฤษภาคม 2549
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

h 292645 ร. 2

ศึกษาลงงานการประพันธ์เพลง และเทคนิคการบรรเลงโปงลาง ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี

บทคัดย่อ
ของ
วิชชุดา พรหมภักดี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยวิทยา

พฤษภาคม 2549

วิชชุดา พรหมภักดี (2549), *ศึกษามผลงานการประพันธ์เพลง และเทคนิคการบรรเลงโปงลาง ของ*
ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ปริญญาโท ศป.ม (มานุษยวิทยา) กรุงเทพฯ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณะกรรมการควบคุม รอง
ศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์, รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์

การศึกษามผลงานการประพันธ์เพลง และเทคนิคการบรรเลงโปงลาง ของครูเปลื้อง ฉาย
รัศมี มีจุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า คือ

- 1 เพื่อศึกษาชีวประวัติ ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี
- 2 เพื่อวิเคราะห์ผลงานการประพันธ์เพลง ด้านโปงลาง และเทคนิคการบรรเลงโปงลาง
ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี

จากการศึกษาค้นคว้า โดยรวบรวมเอกสารตำราวิชาการที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์
ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ได้ผลสรุป ดังนี้

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี เกิดเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2475 ปัจจุบันอายุ 73 เกิดที่บ้านเลขที่
7 บ้านนา ตำบลม่วงนา อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นบุตรของ นายคง และนาง
นาง ฉายรัศมี การศึกษาจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านนา ปัจจุบันพักอยู่บ้านเลขที่
157 หมู่ 13 ตำบลเหนือ บ้านโพนทอง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ แต่งงานเมื่อ พ.ศ. 2519 กับ
นางยุพิน ฉายรัศมี มีบุตร 3 คน เป็น ชาย 2 คน และหญิง 1 คน

จากการวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง)

การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง) ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี มีผลงานเพลงที่
นำมาวิเคราะห์ มีทั้งหมด 5 เพลง คือ ลายโปงลาง, ลายแมงภูตอมดอก, ลายลมพัดไฟ, ลายนกไข
บินข้ามทุ่ง, ลายลมพัดพร้าว ดังนี้

ผลการวิเคราะห์เพลง ทั้ง 5 เพลง มีดังนี้

- กลุ่มตัวโน้ต มีการใช้กลุ่มตัวโน้ตเดียวกันทุกเพลง คือ เสียงโด เร มี ซอล ลา
- กระสวนจังหวะ ในแต่ละเพลงมีกระสวนจังหวะที่คล้ายคลึงกัน เพลงที่มีรูปแบบ
ของกระสวนจังหวะมากที่สุด คือ ลายแมงภูตอมดอก และลายลมพัดพร้าว พบมีทั้งหมด 10
รูปแบบ เพลงที่มีรูปแบบน้อยที่สุด คือ ลายโปงลาง และลายนกไขบินข้ามทุ่ง พบมีทั้งหมด 3
รูปแบบ

- การเคลื่อนที่ของลูกตก ทั้ง 5 เพลงนี้ โดยส่วนมากการเคลื่อนที่ของลูกตกจะ
เคลื่อนที่ไปเสียงเดิมเสมอ ใน 1 เพลง มีแค่ 1-2 ครั้ง ที่เคลื่อนที่ไปเสียงอื่น

- ทิศทางของทำนองในแต่ละเพลง มี 3 ลักษณะ คือ
 - 1 มีทิศทางซ้ำกัน แต่เปลี่ยนทำนองเพลง
 - 2 มีทิศทางและทำนองที่เหมือนกัน
 - 3 ไม่ซ้ำกันทั้งทำนอง และทิศทาง
- การแยกแยะทำนองเพลงตามลูกตก ทำนองเพลงทั้ง 5 เพลง ประกอบด้วยลูกตก เร มี ซอล และ ลา ไม่มีลูกตก โด ในทุกเพลง ลูกตกที่ใช้มากที่สุด คือ ลูกตก มี และ ลา
- เทคนิคการบรรเลง ในแต่ละเพลงจะมีเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์และจุดเด่นที่แตกต่างกัน ประกอบด้วยเทคนิคจากวิธีการดีดลัมมือ และวิธีการตีแบบเสียบหรือเลบ

A STUDY OF COMPOSITIONS AND PLAYING TECHNIC ON PONG LANG OF
MASTER PLUENG CHAIRASAMI

AN ABSTRACT
BY
WITCHUDA PROMPUKDEE

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education degree in Ethnomusicology
at Srinakharinwirot University
May 2006

Witchuda Prompukdee (2006) *A study of compositions playing technic on Pong Lang of Master plueang chairasami* Master thesis, M F A (Ethnomusicology)
Bangkok Graduate School, Srinakharinwirot University Advisor Committee
Asst Prof Dr Manop wisuttiapat, Assoc Prof Kanchana Intarasunanon

A study of the musical composition works and the playing techniques on
PONG LANG of master plueang chairasami

The objectives of the study are

- 1 To study the life of master plueang chairasami
- 2 To analyze the composition works and the playing techniques on PONG LANG of master plueang chairasami

From the study by collecting the relevant academic textbooks and the interview with master plueang chairasami, findings of the study are

Master plueang chairasami was born on October 25, 1932, currently 73 years old His place of birth is No 7, Banna, Muang NA Subdistrict, Mueng Kalasin District, Kalasin Province He is a child of Mr Khong and Mrs Nang Chairasami He finished his primary grade 4 education from Ban Na School Currently, he stays at No 157, Moo 13, Ban Phon Thong Nuea Ban Phon Thong subdistrict, Mueng District, Kalasin Province He was married in A D 1926 to Mrs Yuphin Chairasami, having 3 children, 2 male and 1 female

From the analysis of the Isan Folk songs (Pong Lang)

The analysis of the Isan Folk songs (Pong Lang) composed by master Plueang Chairasami A total of 5 songs were subjected to analysis, namely, Lai Pong Lang, Lai Maeng Phu Tom Dok, Lai Lom Phat Phai, Lai Noksa Bin Kham Thung and Lai Lom Phat Phrao

The result of the analysis of the 5 songs is as follows

- The rhythmic pattern of the respective songs are similar Do Re Mi Sol La
- The songs having the most variation of rhythmic pattern forms are Lai Maeng Phu Tom Dok and Lai Lom Phat Proa, Found to have a total of 10 forms The

songs having the least rhythmic pattern forms are Lai Pong Lang and Lai Noksa Bin Kham Thung. Found to have a total of 3 forms

- The progression of Luktok of these 5 songs mostly progress to the same tone, only 1 – 2 times progress to the different tone
 - The melodic direction in each of the songs has 3 characteristics, namely
 - 1 There is repetition in direction but change in melody,
 - 2 There are similarities in direction and melody,
 - 3 No repetition in both direction and melody
 - The ending tones of the melodic phrase fall on Re, Mi, Sol and La. There is no ending tone on Do. The most frequent ending tones are Mi and La
- The prominent of playing techniques are the alternative hand playing and the technique called "SEP" or "SERP" which one hand play the drone the other hand play the melody

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ศึกษาลงานการประพันธ์เพลง และเทคนิคการบรรเลงโปงลาง ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี

ของ

วิชชุดา พรหมภักดี

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ



คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

วันที่ ๙ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2549

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์



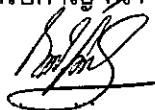
ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร. มาณพ วิสุทธิแพทย์)



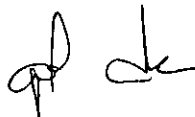
กรรมการ

(รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์)



กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(รองศาสตราจารย์ณรงค์ชัย ปิฎกวัชต์)



กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุจี ศรีสมบัติ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ เนื่องด้วยผู้วิจัยได้รับคำแนะนำ ความช่วยเหลือเป็น
อย่างดี จากบุคคลหลายท่าน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. มานพ วิสุทธิแพทย์ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์
รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุจิ ศรีสมบัติ และรองศาสตราจารย์
ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำ คำปรึกษา และให้ความรู้
เพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงแก้ไขปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาดุริยางคศาสตร์ไทยทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้
ต่างๆ ให้กับผู้วิจัยตลอดระยะเวลาที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ขอขอบพระคุณครูเปลื้อง ฉายรัศมี และครอบครัว ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในเรื่องต่างๆ
ทั้งเรื่องสถานที่พัก และในเรื่องของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณอาจารย์สุคนธ์ แสงหมื่น อาจารย์นิสสานารถ ตรีเพชร อาจารย์พิสิษฐ์ เอมดวง
อาจารย์กรสรวง ดินวลพะเนาว์ และพี่ๆ นิสิตปริญญาโทปี 47 ที่คอยให้กำลังใจและคำปรึกษาตลอด
ระยะเวลาที่ทำปริญญานิพนธ์

ขอขอบพระคุณคุณพ่อคุณแม่ ครอบครัวพรหมภักดี และพี่ทศพร ลือชัย ที่คอยให้กำลังใจ เป็น
ที่ปรึกษาทุกเรื่อง และคอยช่วยเหลือผู้วิจัยตลอดมา

วิษชุดา พรหมภักดี

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
จุดมุ่งหมายของการค้นคว้าวิจัย	6
ความสำคัญของการค้นคว้าวิจัย	6
ขอบเขตของการค้นคว้าวิจัย	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการค้นคว้า	10
เอกสารตำราวิชาการ บทความ และวารสาร	10
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	18
3 วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า	23
ขั้นศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล	23
แหล่งข้อมูล	23
อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	23
ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล	26
การวิเคราะห์ข้อมูล	26
ขั้นสรุปผลการวิจัย	27
4 การวิเคราะห์ข้อมูล	28
ชีวประวัติของครูเปลื้องฉายรัศมี	28
ประวัติด้านการเรียนดนตรีที่บ้านอีสาน	33
ผลงานเพลงที่ประพันธ์	38
การผลิตเครื่องดนตรีที่บ้านอีสาน	40

สารบัญ (ต่อ)

4 (ต่อ)	
ผลงานดีเด่น	59
วิเคราะห์เพลง	63
- ลายโป่งกลาง	64
- ลายแมงกูดอมดอก	80
- ลายลมพัดไม้	105
- ลายนกไชบินข้ามทุ่ง	120
- ลายลมพัดพร้าว	139
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	160
บรรณานุกรม	164
ภาคผนวก	167

สารบัญรูปภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ครูเปลื้อง ฉายรัศมี	29
2 ครูเปลื้อง และน้องเปรมหลานวัย 1 ขวบ 7 เดือน	29
3 ทางเข้าบ้านครูเปลื้อง	30
4 เรือนรับรอง	31
5 บ้านครอบครัวน้องสาวภรรยา	31
6 เรือนซ่อมดนตรี	31
7 ห้องทำครัว	31
8 บ้านครอบครัวครูเปลื้อง ด้านหน้า	31
9 บ้านครอบครัวครูเปลื้อง ด้านหลัง	31
10 ห้องดนตรีพื้นบ้านอีสาน วิทยาลัยนาฏศิลป์ จังหวัดกาฬสินธุ์	33
11 ครูเปลื้องกับดนตรีที่รักยิ่ง	34
12 กระดังห้อยคอวัว (โปงลาง)	39
13 พิณอีสาน	41
14 หุ่นหรือหุ่น	41
15 ไนซอง	42
16 โปงลาง	43
17 กลองยาวหรือกลองหาง	44
18 กลองตุ้ม	44
19 กลองเส็งหรือกลองกิ่ง	44
20 แคน, โหวด	46
21 ไม้ฆะนาดหลากหลายชนิดที่บ้านครูเปลื้อง	48
22 ตัดไม้จากท่อนใหญ่ให้เป็นท่อนเล็ก	49
23 ถากไม้ให้พอกลม	49
24 เครื่องกลึง	50
25 การกลึงลูกโปงลาง	50

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

26	เลื่อยวงเดือน สำหรับตัดไม้	51
27	ถากลูกโป่งกลางให้เข้าทั้ง 2 ข้าง	52
28	ลูกโป่งกลางที่ถากตรงกลางให้เข้าเรียบร้อยแล้ว	52
29	ถากตรงกลางลูกออกเพื่อเทียบเสียง	53
30	ใช้เครื่องขัดให้สวยงาม	53
31	การเทียบเสียงลูกโป่งกลาง	53
32	การเจาะรูร้อยเชือกของลูกโป่งกลาง	54
33	การร้อยเชือกโป่งกลาง	55
34	ผืนโป่งกลางที่ทำเสร็จแล้ว	56
35	ตำแหน่งเสียงของโป่งกลาง	56
36	ขนาดของขาโป่งกลาง	57
37	ขาตั้งโป่งกลาง	58
38	ขาตั้งโป่งกลาง	58
39	ไม้ตีโป่งกลาง	59
40	โป่งกลางขนาดใหญ่กลางเมืองกาฬสินธุ์	60
41	พิธีพระราชทานปริญญาบัตร	61

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ชาติไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาช้านาน บรรพบุรุษของเรา ได้มานะบากบั่น สร้างมรดกแห่งความเป็นชาติสืบทอดมาถึงรุ่นเราจึงเป็นปึกแผ่นแน่นหนา มีภาษาเป็นของตนเอง รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี และความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ก็แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันสูงส่งเป็นที่ยอมรับนับถือในหมู่นานาชาติทั่วไป

วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่คู่กับสังคมมนุษย์มาช้านาน กล่าวคือเป็นวิถีการดำเนินชีวิต (way of life) ของคนในสังคม นับตั้งแต่ วิธีการกิน วิธีการอยู่ วิธีการแต่งกาย วิธีการทำงาน วิธีพักผ่อน วิธีแสดง อารมณ์ วิธีสื่อสาร วิธีจราจรและขนส่ง วิธีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิธีแสดงความสุขทางใจ และหลัก เกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้นอาจเริ่มมาจากคณะบุคคลทำเป็นแบบ อย่างมาก่อน แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ยึดปฏิบัติสืบต่อกันมา และวัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตาม เงื่อนไข และตามกาลเวลาเมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนอง ความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้ วัฒนธรรมเดิม มาเริ่มต้นใช้วัฒนธรรมใหม่ๆ ดังนั้นการรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย และไม่ให้อ่อนล้าไป (อมรา พงศาพิชญ์ 2537 : 25)

สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ได้แสดงออกมานั้น เป็นพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ของสังคม โดยแต่ละสังคมย่อมมีสภาพแวดล้อม จารีตประเพณี ระเบียบวินัยทางสังคมที่ แตกต่างกัน (สงัด ภูเขาทอง 2532 : 56) และวัฒนธรรมนั้นยังสามารถถ่ายโยงกันได้ลอกเลียนแบบ กันได้ และสามารถนำมาดัดแปลงให้ได้ตามความเหมาะสมกับสภาพสังคม และวัฒนธรรมของผู้ดัดแปลงได้ด้วย วัฒนธรรมใดมีความแข็งแกร่ง เนื่องจากมีความสืบเนื่องยาวนานก็จะมีศักยภาพในการ ดัดแปลงวัฒนธรรมอื่นๆ มาใช้ประโยชน์ในวัฒนธรรมของตนได้ โดยไม่มีผลกระทบที่จะทำให้วัฒนธรรมของตนต้องเสียหาย หากแต่จะทำให้วัฒนธรรมของตนเจริญก้าวหน้า และดำรงอยู่อย่างเข้มแข็ง ยิ่งขึ้น ตรงข้ามกับวัฒนธรรมที่อ่อนแอและการสืบทอดวัฒนธรรมและการปฏิบัติวัฒนธรรมนั้นๆ แต่เพียง อย่างเดียวเท่านั้นไม่ แต่ขึ้นอยู่กับสำนึกในวัฒนธรรมของผู้คนเจ้าของวัฒนธรรม และวิธีการถ่ายทอด

วัฒนธรรมของมนุษย์ในวัฒนธรรมนั้นๆ ด้วย(ปัญญา รุ่งเรือง 2544 : 87) โดยสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะสามารถสะท้อนออกมาให้เห็นในรูปแบบของศิลปะต่างๆ ซึ่งดนตรีก็เช่นเดียวกัน (สัจด์ ภูเขาทอง 2532 : 56)

ดนตรี เป็นสิ่งแสดงออกถึงวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่มีคุณค่าอย่างมหาศาล และเป็นส่วนหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมที่เก่าแก่และสืบทอดต่อกันมานานนับเป็นร้อยปี เป็นศิลปะที่อาศัยเสียงเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ไปสู่ผู้ฟัง เป็นศิลปะที่ง่ายต่อการสัมผัส ก่อให้เกิดความสุข ความปิติพอใจแก่มนุษย์ได้ (เลาณีย์ สังฆโสภณ 2541 : 8) คนทุกชาติทุกภาษาล้วนมีบทเพลงที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น ประจำเผ่า และเชื้อชาติของตน ทั้งนี้ บทบาทหน้าที่ของเพลงมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์มาช้านาน เริ่มจากการใช้บทเพลงในพิธีกรรมความเชื่อ และศาสนา อีกทั้งความเกี่ยวข้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ทั้งในส่วนของพิธีการ และความบันเทิงที่แสดงออกของคนในสังคม (วิชา เซาว์ศิลป์ 2543 : 1)

ชาติไทยมีเครื่องดนตรีของตนเองที่แตกต่างไปจากชาติอื่นๆ เป็นเอกลักษณ์แสดงความเป็นไทย เป็นวัฒนธรรมไทย และเป็นอารยธรรมไทย คนชาติไทยมีพื้นฐานความเชื่อในพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาที่เชื่อในเรื่องจิตวิญญาณ เชื่อว่าบุคคลมีจิตเป็นใหญ่ และธรรมชาติของจิตมีอารมณ์เป็นเจ้าเรือน มีการปรุงแต่งอารมณ์ด้วยความรู้สึก ด้วยประสาททางการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัส ดนตรีจึงมีความละเอียดอ่อน มีจุดมุ่งหมายเพื่อการกล่อมเกลารมณ์ ไม่เอะอะมะเหิง กล่อมเกลารมณ์ให้รู้สึกสงบเย็น กระปรี้กระเปร่า กระฉับกระเฉง ร่าเริง ขวนให้เกิดความตื่นความเบิกบาน (วิจิตร จันทรากุล 2542 : 41)

มนุษย์ได้นำเอาคุณค่าของดนตรีมาใช้ประโยชน์มากมายทั้งในด้านการสร้างความเพลิดเพลิน บันเทิงใจ และด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ จึงมีการจัดพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นโดยมีดนตรีเป็นส่วนประกอบ เช่น การเซ่นไหว้ การบวงสรวง การบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น เห็นได้ว่าดนตรีมีคุณค่าต่อวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์หลายอย่าง จากคุณค่าของดนตรีที่สามารถใช้สนองความต้องการของมนุษย์ได้ดังกล่าว มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาจึงมีดนตรีเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตตามวิถีทางของตนเอง อันเป็นสาเหตุทำให้ดนตรีของท้องถิ่นแต่ละแห่งมีลักษณะเฉพาะและมีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อม และความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้าน (สุกิจ พลประดม 2538 : 1) และดนตรียังเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองและความคิดความรู้สึกทางศิลปะ ของชนแต่ละชาติสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่แตกต่างกัน กำหนดให้วัฒนธรรมของชนแต่ละเผ่ามีความแตก

ต่างกันนานาประการ ทั้งความเป็นอยู่ ศิลปะ ภาษา วรรณคดี และดนตรี ดนตรีของชนชาติเดียว กันแต่ต่างถิ่นฐานกันต่างสภาพแวดล้อมกัน ดนตรีที่แต่ละชนชาติได้ สร้างสรรค์สั่งสมสืบต่อมา ต่างก็ถือเป็นดนตรีของชาติแต่ละท้องถิ่น เรียกว่าดนตรีประจำชาติถิ่น หรือดนตรีพื้นเมือง ซึ่งมีทั้งบทเพลงง่ายๆ ตั้งแต่เพลงกล่อมเด็กไปจนถึงเพลงที่ยากขึ้น เครื่องดนตรีวงดนตรี บทเพลง การขับร้อง ตลอดจนการแสดง การเดินรำต่างๆ (ปัญญา รุ่งเรือง 2533 126)

ชาติไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมทางด้านดนตรี นาฏศิลป์ และการละเล่นพื้นบ้าน รวมถึงดนตรีพื้นบ้านเป็นของตนเองมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งประจำชาติที่ควรค่าแก่การทวงแหน อนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนา มีการละเล่นร้องรำทำเพลงกันอย่างหลากหลายตามท้องถิ่นต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ ตามลักษณะของภูมิประเทศของแต่ละภาค คือ ภาคเหนือ เช่น สะล้อ ซอ ซึง พี่นอกเล็บ พี่นอกเทียน พี่นอกสาวไหม เพลงซอ กลองสะบัดชัย เป็นต้น ภาคอีสาน เช่น ดนตรีพื้นบ้านอีสาน พิณ แคน โหวด โปงลาง หมอลำ เข้ จเรียง กันตรึม เพลงโคราช เป็นต้น ภาคกลาง เช่น ระนาด ซอด้วง ซออู้ จะเข้ ลำตัด เพลงฉ่อย เพลงเรือ เพลงพวงมาลัย เพลงเกี่ยวข้าว เป็นต้น และภาคใต้ เช่น ปี่ กลอง ทับ โนรา หนังตะลุง เพลงบอก เป็นต้น จากสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกันเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดลักษณะทางวัฒนธรรม ดังนั้นวัฒนธรรมที่ต่างกันจึงทำให้เกิดลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นขึ้น

อันที่จริงแล้ว ธรรมชาติของเพลงพื้นบ้านก็ไม่แตกต่างอะไรกับหุ่นที่ยังไม่ได้แต่งตัว เป็นหุ่นที่มีความสะอาดบริสุทธิ์ และเป็นจริงไม่มีมายาเจือปน ศิลปินพื้นบ้านที่ถูกสร้างมาจากสังคมชาวบ้านจะเป็นผู้บอกให้เราทราบถึงฐานะทางสังคมในระดับ ชาวบ้าน ด้วยศิลปะที่เขาแสดงออกมาให้เราได้เห็นอย่างชัดเจน ทำให้เราได้ทราบถึงสิ่งต่างๆ ที่แฝงอยู่ใน ชาวบ้าน ได้มากมาย เช่น กิริยา มารยาท ภาษา วัฒนธรรม อาชีพ ประวัติศาสตร์ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ทำให้คนรุ่นหลังได้อาศัยศิลปวัฒนธรรมชาวบ้าน มองลึกเข้าสู่สังคมไทยในอดีตได้อย่างชัดเจน เพลงพื้นบ้านจึงเท่ากับว่าเป็นกระจกแก้วใสที่ส่องให้เห็นสภาพสังคมไทยในอดีตได้อย่างชัดเจนพอควร (สัจด์ ภูเขาทอง 2534 46)

เพลงพื้นบ้าน หรือเพลงชาวบ้าน เกิดจาก ประเพณี ศาสนา หรือวัฒนธรรมของชุมชนในถิ่นหรือเขตนั้นๆ นับตั้งแต่ชุมชนที่ไร้ความเจริญ ไปจนถึงชุมชนที่เจริญแล้ว และมีลักษณะพิเศษไปตามความนิยมของถิ่นนั้นๆ เพลงชาวบ้านได้ใช้ร้องสืบต่อมาโดยการจำ ถ่ายทอดกันมาทางปากหลายชั่วอายุคนต่อมามีชื่อเสียง มีแบบสัมผัสคล้องจอง ท่วงทำนองไปตามแบบของภาษาถิ่นนั้นๆ ใน

การร้องเพื่อความบันเทิงต่างๆ จะมีจังหวะดนตรีท้องถิ่น และมีการร้องรำทำเพลงไปด้วย จึงเกิดเป็น
ระบำ ชาวบ้านเข้ามาด้วย เพลงชาวบ้านใช้ร้องรำในงานบันเทิงต่างๆ มีงานลงแขกเกี่ยวข้าว ตูษ
สงกรานต์ ฯลฯ (ปัญญา จิตธรรม 2538 : 223) และดนตรีพื้นบ้านยังเป็นเพลงของคนที่อยู่ในชนบท
และมีอาชีพการเกษตรเป็นหลัก มีทั้งเพลงร้อง และเพลงบรรเลง สำหรับเครื่องดนตรีที่นำมาบรรเลง
ประกอบนั้น จะเป็นเครื่องดนตรีที่ประกอบขึ้นเอง และก็ไม่จำเป็นต้องมีเครื่องดนตรี
บรรเลงประกอบการร้องเพลงทุกครั้งไป เพลงบางเพลง ใช้แต่เสียงร้องโต้ตอบกันและมีเสียงตบมือ
ประกอบจังหวะตามก็เกิดความไพเราะได้เช่นกัน และเสน่ห์ของเพลงพื้นบ้านนั้นอยู่ตรงที่เป็นเพลงที่
สืบทอดกันมาแบบปากต่อปาก ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด เป็นเพลงที่เล่นกันเพื่อ
ความบันเทิง และเป็นการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากงานในไร่ในนา หรือเพื่อแสดงความรักของ
ชายหญิงในเทศกาลต่างๆ ตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ ฯลฯ เพลงต่างๆ เหล่านี้จะร้องเล่นกันเป็นภาษา
ท้องถิ่นของแต่ละท้องถิ่นไป มีท่วงทำนอง บทร้อง ทาทางในการแสดง ตลอดจนเครื่องดนตรีก็จะเป็น
เอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ถ่ายทอดความเป็นอยู่ของคนในสังคมชนบทได้
เป็นอย่างดี และดนตรีพื้นบ้านยังเป็นดนตรีที่เกี่ยวกับอารมณ์แก่นแท้ของมนุษย์ เกี่ยวกับชีวิตของ
มนุษย์ สังคมของมนุษย์ ตลอดจนวัฒนธรรมและค่านิยมในสังคมนั้นๆ ถ้าไม่อนุรักษ์เพลงพื้นบ้านที่
ร้องกันมาแต่เกาก่อนไว้ ก็เท่ากับเราขาดหลักฐานสำคัญ ชาติวงศ์ที่สำคัญที่ใช้ในการศึกษา และจะ
ทำให้ขาดความสมบูรณ์ในการเชื่อมโยงวัฒนธรรมของมนุษย์ในอดีตกับปัจจุบัน (อภิปัญญา ต้นศิริ
2539 : 14)

การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีในท้องถิ่นนั้น ได้ถูกนำมาศึกษาทั้งในแง่เพื่อให้เกิดความรู้ และการ
ประยุกต์ใช้ อันเกิดจากผลความรู้ การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีของชนกลุ่มย่อยทางวัฒนธรรม ยังช่วย
ส่งผลก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของชนในกลุ่มวัฒนธรรมนั้นๆ เกิดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของ
เขา เกิดการยอมรับ มีการสืบทอดและปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย (ศักดิ์ชัย นีรณรักษ์ 2536 : 1)
ด้านการแสดงออกทางดนตรีในท้องถิ่นต่างๆ มีผู้กล่าวไว้ว่า ดนตรีเป็นพฤติกรรมการแสดงอีกประเภท
หนึ่ง ที่มีรูปแบบแตกต่างหลากหลายออกไปในแต่ละสังคม ทั้งในด้านของ เครื่องดนตรี ท่วงทำนอง
ลีลาในการร้อง เนื้อหาของเพลง มักจะมีการแสดงออกตามธรรมชาติ เช่น ดนตรีชนเผ่าต่าง ๆ ในการ
บรรเลงดนตรีแทบจะออกเสียงเป็นสำเนียงการพูด ไม่มีทำนองที่พิสดารมากนัก(ยศ สันตสมบัติ
2540 : 229)

ภาคอีสาน เป็นท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมด้านดนตรีและวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ เช่น วัฒนธรรมทางด้านภาษา วัฒนธรรมทางการแต่งกาย วัฒนธรรมทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ ในพื้นที่ประชากรประกอบอาชีพทำไร่ไถนาเป็นจำนวนมาก และภาคอีสานยังมีอากาศที่ร้อนและแห้งแล้ง เมื่อถึงเวลาน้ำฝนชาวอีสานต้องรีบทำมาหากินเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง จนไม่มีเวลาที่จะสนุกสนานมากนัก เครื่องดนตรีจึงไม่สวยงาม ประดิษฐ์ขึ้นอย่างง่าย ๆ และใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น การบรรเลงก็รวดเร็วฉับคึก กระชับและสนุกสนาน แสดงถึงความเร่งรีบ เห็นได้ว่าดนตรีพื้นบ้านจะมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว โดยเกิดจากภูมิปัญญาของชนชาวอีสาน โดยลักษณะของเครื่องดนตรีจะเกิดขึ้นกับแต่ละท้องถิ่นไม่เหมือนกันและได้มีการนำมารวมวงกันเกิดขึ้น ซึ่งเป็นขอบเขตที่ขี้ลงไปอีก วาสภาพภูมิประเทศภูมิอากาศแห้งแล้งหรืออุดมสมบูรณ์ โดยจะสังเกตเห็นได้จากการกำเนิดของเครื่องดนตรีแต่ละประเภท ตัวอย่างเช่น โหวด กำเนิดขึ้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งให้เห็นถึงความแห้งแล้ง เพราะเสียงของโหวดเมื่อได้ฟังแล้วจะรู้สึกถึงความรันทด หดหู่ใจ และสอดคล้องกับสภาพของดินฟ้าอากาศที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล สภาพดินแตกระแหงแห้งแล้ง อากาศมีความร้อนสูง ยากแก่การเพาะปลูก เป็นเหตุที่ทำให้เครื่องดนตรีมีเช่นนี้ คือ ในการเข้าไปหาอาหารในป่า หรือ การล่าสัตว์ จึงได้นำเอาไม้ไผ่ชนิดบางๆ ที่อยู่ในป่านี้มาตัดให้มีความสั้นยาวที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดเสียงสูงเสียงต่ำ จนกลายเป็นเครื่องดนตรีที่เรียกกันว่า โหวด นำมาเล่นในยามที่ว่างจากงาน หรือยามที่ไม่ได้เก็บเกี่ยวอะไร

วงดนตรีพื้นบ้านอีสาน หรือ วงโปงลาง เป็นดนตรีที่เกิดขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้านที่นำเอาวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นเครื่องดนตรี ตามภูมิปัญญาของตน เพื่อความบันเทิง และ ตอบสนองต่อความต้องการของตน ดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิมจะเป็นเพียงการขับร้อง แต่ต่อมาชาวบ้านได้คิดประดิษฐ์เครื่องดนตรีขึ้นมาเพื่อใช้บรรเลงประกอบการขับร้องนั้น ดนตรีพื้นบ้านอีสาน เป็นดนตรีที่เกิดขึ้นมาจากความคิดสร้างสรรค์ของชาวอีสานในการนำเอาวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาคิดประดิษฐ์ทำเป็นเครื่องดนตรี สำหรับใช้ประกอบการขับร้องแบบดั้งเดิมเพื่อความบันเทิงและความเชื่อของตน แถบภาคอีสานมีการเรียนการสอนดนตรีโปงลางกันเกือบทุกจังหวัด โดยเฉพาะแถบภาคอีสานตอนเหนือ และตอนกลาง ในปัจจุบันมีแหล่งศึกษาดนตรีพื้นบ้านอีสานที่สำคัญๆ อยู่ 2 แห่งด้วยกัน คือ จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดกาฬสินธุ์ เนื่องจากมีวิทยาลัยนาฏศิลป์เกิดขึ้น

จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงด้านวงพื้นบ้านอีสาน หรือวงโปงลาง เป็นอย่างมาก จะสังเกตได้จากถนนสายหลักในตัวเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์ หรือในวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ จะมี

โปงลางผืนที่ใหญ่ที่สุดในโลกประดับอยู่ เนื่องจากจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นถิ่นกำเนิดของผู้ทรงคุณวุฒิ ทางด้านดนตรีพื้นบ้านอีสานนี้โดยเฉพาะ ซึ่งถือเป็นผู้ให้กำเนิดชื่อของโปงลางเป็นคนแรกด้วย บุคคลท่านนั้น คือ ครูเปลื้อง ฉายรัศมี

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี เป็นศิลปินท่านหนึ่งที่มีความรู้ ความสามารถเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้านอีสานได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นผู้เผยแพร่ ส่งเสริม และอนุรักษ์ ได้อย่างยอดเยี่ยม ครูเปลื้อง ฉายรัศมี มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างดีในจังหวัดกาฬสินธุ์ และทั่วประเทศ มีผลงานดีเด่นทั้งด้านการแสดง การทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานทุกชนิด เป็นอาจารย์พิเศษในสถานศึกษาหลายแห่งทั่วประเทศ ด้วยชื่อเสียง ผลงาน และความสามารถของ ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ส่งผลให้ได้รับการเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้านอีสาน พ.ศ. 2529

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการค้นคว้าวิจัยในเรื่องของภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านอีสาน กรณีศึกษา ครูเปลื้อง ฉายรัศมี เป็นอย่างยิ่ง ประกอบกับผู้วิจัยมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ภาคอีสาน จึงมีความรู้เข้าใจในศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และดนตรีพื้นบ้านอีสานพอสมควร อีกประการที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และส่งเสริม เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน ให้แก่คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อ ถือเป็นการรักษามรดกอันล้ำค่าไม่ให้สูญหายไปจากประเทศไทย

จุดมุ่งหมายของการค้นคว้าวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาชีวประวัติ ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี
- 2 เพื่อวิเคราะห์ผลงานการประพันธ์เพลง ด้านโปงลาง และเทคนิคการบรรเลงโปงลาง ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี

ความสำคัญของการค้นคว้าวิจัย

- 1 ทราบชีวประวัติ ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี
- 2 ได้ทราบถึงประวัติการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านอีสาน
- 3 ทราบถึงแนวทางในการแต่งเพลง ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นบ้านอีสานอย่างหนึ่ง
- 4 ได้ทราบเกี่ยวกับเทคนิคเกี่ยวกับการบรรเลงโปงลาง

- 5 ทราบถึงบทเพลง ผลงานเพลงที่ประพันธ์โดย ครูเปิ้ลลิ่ง ฉายรัศมี ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในกลุ่มนักดนตรีพื้นบ้านอีสาน และบุคคลทั่วไป

ขอบเขตของการค้นคว้าวิจัย

เป็นการศึกษาภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านอีสาน กรณีศึกษา ครูเปิ้ลลิ่ง ฉายรัศมี แบ่งขอบเขตการศึกษาเป็น 2 หัวข้อ คือ

- 1 ด้านประวัติ ทำการสัมภาษณ์จากหัวข้อ ดังต่อไปนี้

- ชีวิตประวัติ ของครูเปิ้ลลิ่ง ฉายรัศมี
- การศึกษาด้านดนตรีพื้นบ้านอีสาน
- ผลงานเพลงที่ประพันธ์
- การผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน
- ผลงานดีเด่น

- 2 ด้านการวิเคราะห์บทเพลงที่ประพันธ์ มีการบันทึกภาพ และเสียง ของการบรรเลงโปงลาง ดังรายชื่อเพลง ต่อไปนี้

- ลายโปงลาง
- ลายแมงภูตอมดอก
- ลายลมพัดไผ่
- ลายนกไชบินข้ามทุ่ง
- ลายลมพัดพร้าว

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภูมิปัญญา	หมายถึง	ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และสิ่งที่ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาใหม่
ดนตรีพื้นบ้าน	หมายถึง	ดนตรีประจำของแต่ละพื้นที่ หรือท้องถิ่น และแต่ละพื้นที่ก็จะมีชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น ภาคอีสาน ก็คือ ดนตรีพื้นบ้านอีสาน เป็นต้น
เดี่ยว	หมายถึง	วิธีการบรรเลงชนิดหนึ่ง ซึ่งใช้เครื่องดนตรีบรรเลงเพียงชิ้นเดียว เป็นการโซว หรืออวดฝีมือการบรรเลง ประกอบทั้งความแม่นยำ ทางเพลง และเทคนิคของแต่ละบุคคล
เทคนิคการบรรเลง	หมายถึง	วิธีการบรรเลงที่ใช้ทั้งกับ การบรรเลงเดี่ยว และการบรรเลงผสมวง ซึ่งเป็นการบรรเลงที่ผู้บรรเลงจะได้รับการถ่ายทอดจากครูผู้สอน หรือจากการทดลองปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ
ลูกล่อลูกซัด	หมายถึง	เป็นการบรรเลงในรูปแบบที่มีเครื่องดนตรีบรรเลงบางกลุ่มบรรเลงนำ และอีกกลุ่มบรรเลงตาม
หมอลำ หรือ หมอลำเลิ	หมายถึง	วิธีการบรรเลงชนิดหนึ่งที่ใช้บรรเลงกับเดี่ยวไปกลางเท่านั้น ในการบรรเลง จะต้องเป็นผู้บรรเลงช่วย 1 คน เรียกว่า หมอลำ คือ เป็นคนเคาะจังหวะให้ผู้บรรเลง โดยตีที่ขอบของผืนไปกลางทั้ง 2 มือ เป็นเสียงใด หรือจังหวะช้าเร็วแล้วแต่เพลง จากนั้นผู้บรรเลงก็บรรเลงเพลงไปตามจังหวะนั้นๆ
หมอลำเคาะ	หมายถึง	การบรรเลงไปกลาง โดยการบรรเลงดำเนินทำนองไปเรื่อยๆ ที่สำคัญ ถ้าเป็นการบรรเลงเดี่ยวไปกลาง หมอลำเคาะ จะต้องบรรเลงคู่กับหมอลำเลิ
เพลงเร็ว	หมายถึง	เพลงที่ต่อท้ายจากการบรรเลงช้าๆ ซึ่งในเพลงอีสานส่วนมากจะต้องมีการบรรเลงเพลงเร็ว เรียกอีกอย่างว่า ออกเพลงเร็ว

ลาย	หมายถึง	เพลง เช่น ลายนกไชบินข้ามทุ่ง ก็คือ เพลงนกไชบินข้ามทุ่ง เป็นชื่อเรียกของเพลงที่ใช้บรรเลงในวงโปงลาง
แมงมู่	หมายถึง	แมง (มะ - แลง) ตัวผู้ ที่มีขนาดใหญ่ การออกเสียงภาษาอีสานจะออกเป็น ‘แมง’
นกไช	หมายถึง	นกชนิดหนึ่งในภาคอีสาน ที่อาศัยอยู่เป็นกลุ่มตามท้องทุ่งนา และตามริมหนองน้ำ กินปลาเป็นอาหาร
เกริน	หมายถึง	การบรรเลงเดี่ยวเครื่องดนตรีสั้นๆ ก่อนขึ้นเพลง จะบรรเลงเป็นจังหวะหรือไม่ก็ได้
ภู	หมายถึง	ภูเขา หรือเนินเขาที่สูงมาก ในภาษาอีสานจะเรียกสั้นๆ ว่า “ภู”
กุ่มแคน	หมายถึง	ลำไม้ไผ่เล็กๆ ที่นำมาทำแคน
โปงลางแขวนคอวัว	หมายถึง	สมัยก่อนจะเรียกกระดิ่งที่แขวนคอวัว ว่าโปงลาง แต่โปงลางนี้จะมีลักษณะเป็นไม้ท่อนเล็กๆ 3-4 อัน มาผูกปลายรวมกัน แล้วจึงใช้ห้อยคอวัว
ชี้สุด	หมายถึง	มูลของสัตว์ชนิดหนึ่งอยู่ในตระกูลเดียวกันกับมั้ง อาศัยอยู่ใต้ดิน มูลมีลักษณะเป็นสีดำ ค่อนข้างเหนียว ใช้ติดบริเวณเต้าแคน และโหวด เพื่อเทียบเสียง
เหล็กชี หรือเหล็กชีอ	หมายถึง	เหล็กปลายแหลม ใช้สำหรับเจาะรูลูกโปงลาง เพื่อร้อยเชือกโปงลาง แต่ก่อนจะนำไปเจาะรูต้องนำเหล็กไปร่นไฟให้ร้อนก่อน ในขณะที่เจาะรูจะได้ยินเสียงดังชีๆ เหตุนี้ชาวอีสานจึงเรียกชื่อเหล็กตามเสียงที่ได้ยิน คือเหล็กชี หรือเหล็กชีอ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบัน ดนตรีพื้นบ้านอีสานมีผู้สนใจที่จะทำการศึกษาค้นคว้าเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีการนำดนตรีพื้นบ้านอีสาน มาดัดแปลงประยุกต์เป็นการแสดงที่น่าสนใจมากขึ้น แต่ขาดความเป็นวัฒนธรรมอีสานแท้ๆ อย่างมาก แต่ก็ไม่ทั้งหมด ยังมีผู้จัดทำความรู้ทางด้านดนตรีพื้นบ้านอีสานแท้ๆ ออกมาเผยแพร่ในรูปแบบของเอกสาร หนังสือต่างๆ ตำราเรียนทางวิชาการ วารสาร เป็นต้น โดยเนื้อหาส่วนใหญ่ จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม สังคม ประเพณี พิธีกรรม ดนตรีพื้นบ้านอีสาน การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านอีสาน บทเพลงที่ใช้โปงลางบรรเลง วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรี โดยในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ได้ใช้เอกสารและงานวิจัยต่างๆ มาช่วยเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

- 1 เอกสารตำราวิชาการ บทความ และวารสาร
- 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารตำราวิชาการ บทความ และวารสาร

วิรัช ชูสูงเนิน (2520 : 1) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมดนตรีไว้ในหนังสือดนตรีสำหรับประถมศึกษา ใครก็ตามเมื่อได้ฟังดนตรีแล้วจะได้รับความรื่นเริงบันเทิงใจเหมือนกันทั้งนั้น ไม่ว่าชนชนชาติใด ภาษาใด ดนตรีไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ ดังนั้นเพลงของชาติใด ๆ ก็ตาม ถือว่าเป็นมรดกโลก ยิ่งทุกวันนี้ การสื่อสารคมนาคมติดต่อกันได้สะดวกรวดเร็ว การดนตรีจึงได้ขยายขอบเขตออกไปอย่างกว้างขวางทั่วโลก และมีการเปลี่ยนแปลงกันไปเรื่อย ๆ จึงกล่าวได้ว่า “ดนตรี คือ ภาษาสากลของมนุษยชาติ” สำหรับดนตรีที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตของมนุษย์นั้น ประทีป เล่ารัตนอารีย์(2538) เขียนบทความถึงดนตรีมีคุณค่าทุกอย่างไป ในกาญจนาภิเษกสมโภชเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยกล่าวถึงคุณประโยชน์ของดนตรีที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกสังคม ว่าดนตรีมีประโยชน์ตามสภาพ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เช่น ดนตรีเพื่อการขับกล่อม เพื่อการทำงาน เพื่อการปลุกใจ เพื่อศาสนา เพื่อความพร้อมเพรียงทางทหาร เพื่อการพรรณนา เพื่อประกอบการแสดง และที่เป็นปัจจุบันที่สุดคือ “เพื่อการบำบัด”

นอกจากนั้น ปัญญา รุ่งเรือง (2533 : 1 – 2) ยังได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีว่าเป็นผลผลิตของมนุษย์ที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยผ่านการคัดเลือกปรับปรุง และยึดถือสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งสิ่งที่สังคมหมู่คณะสร้างขึ้นเพื่อความดีงาม ความสามัคคีกลมเกลียวกันในชุมชนสู่การพัฒนาขึ้นเพื่อการอยู่รวมกันให้เกิดสุข บรรดานักวัฒนธรรมทั้งหลายมักจะกล่าวตรงกันว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ในสังคมสร้างขึ้นเป็นแบบแผนเพื่อการดำรงชีวิตล้วนเป็นวัฒนธรรมของสังคมทั้งสิ้น เพื่อแสดงความเป็นเอกลักษณ์ และความเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมอื่น” และในทำนองเดียวกัน ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี (2537 : 1) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมในหนังสือ วัฒนธรรมกับการพัฒนา มีเนื้อหาพอสรุปได้ดังนี้ วัฒนธรรม คือพลังภูมิปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของชุมชน ซึ่งได้มาจากการเลือกสรร กลั่นกรอง ลองใช้ และถ่ายทอดด้วยการปฏิบัติสืบทอดต่อเนื่องกันมา ซึ่งหลักในการเกิดวัฒนธรรมนั้น

สุมาลี นิมนานภาพ (2535 : 133) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง การดำรงชีวิตหรือการดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยพฤติกรรม อันสลับซับซ้อน เช่นความรู้ทางวิชาการแขนงต่างๆ ความเชื่อ ศิลปะ ภาษา วรรณคดี ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความสามารถเฉพาะตัว ตลอดจนอุปนิสัยของมนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมมีการแสดงออกในกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด เกิดเป็นการแสดงออกที่เป็นลักษณะพิเศษบางชนิดของพฤติกรรม ที่บ่งบอกว่าเป็นกลุ่มหรือสังคมเดียวกัน เช่น ภาษา การแต่งกาย ดนตรี ศิลปะการวาดรูป เครื่องปั้นดินเผา การแสดงการประกอบอาชีพ การนับถือศาสนา การประกอบพิธีกรรม ฯลฯ

กาญจนา อินทรสุนานนท์ (2540 : 105) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรม” หมายถึงลักษณะที่แสดงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน วัฒนธรรมถือเป็นมรดกที่สำคัญยิ่งของสังคมมนุษย์ มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาย่อมมีวัฒนธรรมซึ่งได้มาโดยการเรียนรู้จากการถ่ายทอดของคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง มนุษย์ที่เกิดมาอยู่ในสังคมใดก็จะเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมนั้น กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมคือวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นแนวทางการปฏิบัติที่มีแบบแผน คนส่วนมากในสังคมให้การยอมรับว่าดี วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงได้ไม่ว่าจะมีการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ สนองความต้องการของตนเอง เพราะมนุษย์ทุกคนยังมีความต้องการ ในสิ่งต่างๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ภาควิชาสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2538 25) ได้เขียนไว้ในเอกสารประกอบการศึกษาวิชา 313 – 183 สังคม และวัฒนธรรม ว่าวัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกันในสังคมเดียวกันทำความตกลงกันว่าจะยึดระบบเดียวกันหรืออีกนัยหนึ่ง เราอาจเรียกระบบที่สมาชิกในสังคมได้ตกลงในความหมายแล้วว่า ระบบสัญลักษณ์

พิเชษฐ์ มากช่วย (2533 1) กล่าวว่าวัฒนธรรม หมายถึงความดี ความงาม และความจริงในชีวิตมนุษย์ซึ่งปรากฏในรูปแบบต่างๆ และได้ตกทอดมาถึงเราในสมัยปัจจุบันหรือที่เราได้ปรับปรุงและสร้างสรรค์ขึ้นในสมัยเราเอง วัฒนธรรมจัดเป็นผลงานด้านต่างๆ ที่มนุษย์ สร้างสรรค์ขึ้นโดยผ่านการคัดเลือก ปรับปรุงและยึดถือสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมเป็นลักษณะนิสัยของคนหรือกลุ่มคนในชาติ ลัทธิความเชื่อ ภาษา ขนบธรรมเนียม อาหารการกิน เครื่องใช้ไม้สอย ศิลปะ ต่างๆ และการประพฤติปฏิบัติในสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมก็เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม มนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการโครงการสร้างทางสังคมสถาบันตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น การดำเนินงานใดๆ เกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องเข้าใจบริบทและเงื่อนไขแวดล้อมศักยภาพของมนุษย์ตลอดจนสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อปรับปรุงวิถีชีวิต ให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดยั้ง

ปัญญา รุ่งเรือง (ม ป ป 8-9) ได้จัดทำเอกสารประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย โดยตอนหนึ่งได้กล่าวถึงดนตรีพื้นเมืองว่า ดนตรีพื้นเมืองหมายถึงดนตรีของผู้คนในอาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่งในวงกว้างไม่มีเส้นพรมแดนกำหนดและดนตรีชนิดเช่นนั้นเป็นที่เข้าใจ ชาบซึ่ง หมายถึง และรู้ความหมายซึ่งกันและกันเป็นอย่างดีระหว่างผู้คนในวัฒนธรรมนั้นๆ บุคคลอื่นนอกวัฒนธรรมแม้จะสามารถซาบซึ้งกับดนตรีนั้นได้แต่ก็ในระดับจำกัด ตัวอย่างเช่น ดนตรีพื้นเมืองล้านนา เวลาที่ชาวล้านนาเป่าปี่ ดีดซึง ซอ แม่น้ำสวด และแหล่งเทศน์ ชาวล้านนาด้วยตนเองเท่านั้นที่ซาบซึ้งถึงที่สุดโดยไม่ต้องมีการแปลความ ดีความหรือขยายความแต่ประการใด แต่ถ้าคนนอกวัฒนธรรมไปฟังก็ต้องกาคำอธิบายอย่างมากและถึงแม้จะอธิบายกันอย่างละเอียดพิสดารเพียงใดก็ยังไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงอยู่ดีคือยังเข้าใจไม่ถึงความหมายแท้จริงภายในชนิดไม่ต้องอธิบาย และถ้าคนล้านนาไปฟังหมอลำหมอลำแคนของชาวอีสานเข้า แม้ว่าถ้อยคำบางคำมีความหมายใกล้เคียงกันก็ยังคงต้องการคำอธิบายอยู่ดี แต่ถ้ายังเป็นคนที่ต่างวัฒนธรรมกันมากๆ เช่น ให้ชาวล้านนาและชาวอีสานไปดูโนรา หรือฟังเพลงบอกของชาวทักษิณก็ยังคงแปลความกันมากยิ่งขึ้น เพราะนอกจากดนตรีจะแตกต่างกันมากแล้ว ก็ยังมีตัวแปร

ทางภาษาอีกด้วย และถึงจะอธิบายกันเท่าไรก็ยังไม่เข้าใจถึงความหมายภายในอยู่ดี ดนตรีพื้นเมืองเดียวกันก็ใช้ว่าจะเป็นแบบเดียวกันไปทั้งเมือง ดนตรีพื้นเมืองของแต่ละท้องถิ่นยังมีความแตกต่างกัน ในรายละเอียดแล้วแต่ความนิยม การถ่ายทอดและการแสดงออกของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ดนตรีพื้นเมืองอีสานใต้ กันตรึมที่บ้านดงมันในจังหวัดสุรินทร์ ก็ต่างไปจากที่บ้านโคกตาชัยจังหวัดบุรีรัมย์ วงสะล้อ-ซึง-ปี่ ซึ่งเป็นดนตรีพื้นเมืองล้านนา ที่บ้านแม่สันป้าขามจังหวัดลำพูนก็แตกต่างไปจากที่แม่วิม จังหวัดเชียงใหม่ ในกรณีเช่นนี้คำว่า “ดนตรีพื้นบ้าน” ก็น่าจะนำมาใช้เรียกดนตรีประจำท้องถิ่นได้

อภิญา ตันศิริ (2539 : 14) กล่าวถึงดนตรีพื้นบ้านไว้ว่า ดนตรีพื้นบ้าน เป็นเพลงของคนที่อยู่ในชนบทและมีอาชีพกสิกรรมเป็นหลัก มีทั้งเพลงร้อง และเพลงบรรเลง สำหรับเครื่องดนตรีที่นำมาบรรเลงประกอบประกอบนั้นจะเป็นเครื่องดนตรีที่ประกอบขึ้นเอง และก็ไม่จำเป็นต้องมีเครื่องดนตรีบรรเลงประกอบการร้องเพลงทุกครั้งไป เพลงบางเพลงใช้แต่เสียงร้องโต้ตอบกันและมีเสียงตบมือประกอบจังหวะตาม ก็เกิดความไพเราะได้เช่นกัน และเสน่ห์ของเพลงพื้นบ้านนั้นอยู่ตรงที่เป็นเพลงที่สืบทอดกันมาแบบปากต่อปาก ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด เป็นเพลงที่เล่นกันเพื่อความบันเทิง และเป็นการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากงานในไร่ในนา หรือเพื่อแสดงความรักของชายหญิงในเทศกาลต่างๆ ตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ ฯลฯ เพลงต่างๆ เหล่านี้จะร้องเล่นกันเป็นภาษาท้องถิ่นของแต่ละท้องถิ่นไป มีท่วงทำนอง บทร้อง ท่าทางในการแสดง ตลอดจนเครื่องดนตรีก็จะเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ถ่ายทอดความเป็นอยู่ของคนในสังคมชนบทได้เป็นอย่างดี

ลักษณะเด่นของความเป็นพื้นบ้าน ได้แก่

1 สืบทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ คือ การถ่ายทอดสิ่งใด ๆ ก็ตามโดยอาศัยคำบอกเล่าจากปากต่อปาก เช่น การหัดเพลงข่อย ครูจะบอกเนื้อเพลงให้ลูกศิษย์ท่องทีละวรรค ทีละประโยค และให้ท่องอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะครบบทหรือครบดับเพลง

2 ไม่ปรากฏว่าใครคือผู้แต่ง อย่างทำนองเพลงข่อย เพลงเรือ เพลงบอก หรือหมอลำ ฯลฯ เพลงเหล่านี้ก็ไม่รู้ว่าใครเป็นผู้คิดค้นขึ้น เป็นเรื่องราวที่สืบทอดกันมาเรื่อย ๆ จะผิดไปบ้างก็แล้วแต่ความจำของผู้คนที่นำมาแสดง

เพลงพื้นบ้านจะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น แบ่งตามภูมิภาคได้ 4 ภูมิภาค ดังนี้ คือ เพลงพื้นบ้านภาคเหนือ เพลงพื้นบ้านภาคกลาง และเพลงพื้นบ้านภาคใต้ เพลงพื้นบ้านจัดเป็นผลผลิตของสังคมชนบทอีกอย่างหนึ่งเช่นกัน มิใช่จะร้องเพลงเล่นกันไปตามเทศกาล งานประเพณีต่างๆ ก็หาไม่

แต่ได้มีการแสดงออกถึงภูมิปัญญาของผู้เล่นในการด้นกลอนสด ร้องเพลงโต้ตอบกันสดๆ ไม่มีการเตรียมตัวกันมากองล่วงหน้า บทเพลงในการขับร้องเป็นการบอกเล่าถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชนบท

การศึกษาเพลงพื้นบ้านจึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับอารมณีก่อนแท้ของมนุษย์ เกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์ สังคมของมนุษย์ ตลอดจนวัฒนธรรมและค่านิยมในสังคมนั้น ๆ ถ้าไม่อนุรักษ์เพลงพื้นบ้านที่ร้องกันมาแต่เก่าก่อนไว้ ก็เท่ากับเราขาดหลักฐานสำคัญ ชาติวงศ์สำคัญที่ใช้ในการศึกษาและจะทำให้ขาดความสมบูรณ์ในการเชื่อมโยงวัฒนธรรมของมนุษย์ในอดีตกับปัจจุบัน การกล่าวนี้กล่าวเฉพาะคุณค่าด้านการศึกษาเท่านั้น ยังมีคุณค่าด้านอื่น ๆ เช่น ด้านความงาม อันเกิดจากความเรียบง่ายแต่จับใจของถ้อยคำ ประสมประสานกับเสียงเสนาะและจังหวะเร้าใจด้วยลีลาหลากหลาย เมื่อคลี่คลายเพลงบทหนึ่ง ๆ ออกไป ก็จะได้พบสิ่งที่บอกเรื่องเกี่ยวกับตัวเรา ลักษณะชีวิตของเรา

ปิยพันธ์ แสนทวีสุข (2541 : 8) ได้ศึกษารวบรวมเรื่องการสร้างฐานข้อมูลทางดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้านอีสาน โดยกล่าวถึงลักษณะของดนตรีพื้นบ้านสรุปเป็นหัวข้อได้ดังนี้

- 1 ดนตรีพื้นบ้านคือ เสียงดนตรีที่ถ่ายทอดกันมาโดยการจดจำและโดยวาจา เรียนรู้ผ่านการฟังมากกว่าการอ่าน เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดมาจากปากต่อปาก ไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
- 2 ดนตรีพื้นบ้านเป็นสมบัติของกลุ่มชนชาวบ้าน ผู้คนในสังคมพื้นบ้านมีส่วนร่วมในการสร้างบทเพลง ชาวบ้านรวมกันขับร้องร่วมกันเล่นดนตรี หรืออย่างน้อยเคยฟังและรู้จักเนื้อเพลงรู้จักทำนองมาแต่อดีต ไม่สามารถระบุได้ว่าใครเป็นผู้ให้กำเนิดโดยชัดเจน
- 3 ดนตรีพื้นบ้านไม่มีเนื้อร้องและทำนองตายตัว เนื้อร้องหรือบทเพลงอาจขยายออกไปได้เรื่อยๆ หรือถูกตัดทอนให้สั้นลงก็ได้ตามใจคนร้อง ผู้เล่นดนตรีก็อาจพลิกแพลงท่วงทำนองให้แปลกออกไปได้หลายทาง โดยไม่มีตัวโน้ตเพลงกำกับ ต่อเมื่อภายหลังจึงได้พัฒนามาสู่ยุคแห่งการกำหนดตัวโน้ตและจดบันทึกเนื้อร้องไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
- 4 ดนตรีพื้นบ้านมีความเรียบง่าย ทั้งในแง่ของการแสดงออก การขับร้องท่วงทำนองและการใช้ถ้อยคำ เช่น ไม่ต้องใช้อุปกรณ์มาก ใช้สำนวนภาษาง่าย ๆ คำซ้ำ คำวรรค มีทำนองหลักทำนองเดียวร้องหรือเล่นดนตรีซ้ำไปซ้ำมาหลายๆ เที่ยว
- 5 ผู้เล่นดนตรี หรือผู้ขับร้องบทเพลงในสังคมพื้นบ้าน อาจจะเป็นเพียงผู้สมัครเล่นสามารถร้องหรือเล่นได้ยามว่างและในโอกาสพิเศษ เช่น ในเทศกาลต่าง ๆ ที่มีผู้คนมาพบปะชุมนุมกันประกอบ

กิจกรรมต่าง ๆ มิได้ยึดถือเป็นอาชีพและอาจเป็นอีกประเภทหนึ่งคือผู้ที่มีความสามารถสูงจนได้รับการยกย่องว่าเป็นศิลปิน ซึ่งสามารถร้องหรือเล่นดนตรีเป็นอาชีพได้

นอกจากนี้แล้ว จารุวรรณ ธรรมวัตร (2530 19-20) ได้เขียนบทความเรื่อง “ระบบการศึกษาในวัฒนธรรมอีสาน ขบวนการขัดเกลากลทางสังคม” ในวารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม โดยให้ความเห็นว่า สื่อเพลง คือ เพลงพื้นบ้าน มีหน้าที่ทางสังคมต่อชุมชนที่เป็นเจ้าของเพลง เช่น สะท้อนความเชื่อทางศาสนา และเป็นเครื่องมือสื่อสารความคิดของกลุ่มชน เป็นต้น การศึกษาเรื่องเพลงพื้นบ้านมีความจำเป็นจะต้องศึกษาเรื่องมานุษยวิทยาด้วย ดังที่ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์ (2529 9-10) ได้กล่าวถึงการศึกษาเพลงพื้นบ้านไว้ว่าเพลงพื้นบ้านเป็นการรวมศิลปะสองสาขาเข้าด้วยกันคือภาษากับดนตรี การศึกษาเพลงพื้นบ้านจึงควรศึกษาบนพื้นฐานทางมานุษยวิทยา เรียกว่า “มานุษยดุริยางควิทยา” (Ethnomusicology) โดยศึกษาองค์ประกอบของดนตรีซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ให้เห็นวัฒนธรรมของมนุษย์และองค์ประกอบของดนตรี ได้แก่ ทำนอง ลีลา จังหวะ เสียง และพื้นผิว

ภราดร สาขามูละ (2541 2) กล่าวว่า ดนตรีพื้นบ้าน ได้สะท้อนถึงขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี วัฒนธรรม สภาพความเป็นอยู่ ความอุดมสมบูรณ์ ความแห้งแล้ง โดยภาพสะท้อนเหล่านี้จะดูได้จาก สำเนียงเพลง บทเพลง กระทั่งคำพูดคำจาของทางภาคเหนือก็จะซ้ำๆ เนิบๆ พูดเสียงเบา ซึ่งเป็นผลสะท้อนทำให้เครื่องดนตรีทางภาคเหนือนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะการเล่นการบรรเลงอย่างซ้ำๆ และเครื่องดนตรีก็มีเสียงค่อนข้างเบา ฟังดูเยือกเย็นและอ่อนหวาน ซึ่งมีผลสะท้อนที่สอดคล้องเช่นเดียวกับภาษาที่ใช้ทางภาคเหนือ และแต่ละลักษณะของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มนั้น ๆ โดยอาศัยสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศเป็นเกณฑ์ และไม่มีขอบเขตที่ตายตัวและแน่นอน เครื่องดนตรีทางภาคเหนือมีลักษณะดังงาม เพราะคน ทางภาคเหนือมีเวลาที่จะประดิษฐ์คิดค้นรูปร่างของเครื่องดนตรีต่าง ๆ มากมาย และดนตรีแต่ละภาคจะมีลักษณะโดยเฉพาะของตนเอง จะมีสำเนียงเพลง ภาษา เอกลักษณ์ และลักษณะเครื่องดนตรีแตกต่างกันออกไปตามลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ เช่น ทางภาคเหนืออากาศหนาวเย็น และเจี๊ยบ คนทางภาคเหนือก็จะทำอะไรซ้ำๆ แม้อีสาน เนื่องจากทางภาคอีสานมีอากาศที่ร้อนและแห้งแล้ง เมื่อถึงเวลาหน้าฝนชาวอีสานต้องรีบทำมาหากินเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง จนไม่มีเวลาที่จะสนุกสนาน มากนัก เครื่องดนตรีจึงไม่สวยงาม ประดิษฐ์ขึ้นอย่างง่าย ๆ และใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น การบรรเลงก็รวดเร็วคึกคัก กระชับและสนุกสนาน แสดงถึงความเร่งรีบ

ดนตรีพื้นบ้านจะมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัวโดย เกิดจากภูมิปัญญาของชนชาวอีสาน โดยลักษณะของเครื่องดนตรีจะเกิดขึ้นกับแต่ละท้องถิ่นไม่เหมือนกัน และได้มีการนำมารวมนกันเกิดขึ้น ซึ่งเป็นขอบเขตที่ซึ้งไปอีกว่าสภาพภูมิประเทศภูมิอากาศแห้งแล้งหรืออุดมสมบูรณ์ โดยจะสังเกตเห็นได้จากการกำเนิดของเครื่องดนตรีแต่ละประเภท ตัวอย่างเช่น โหวด กำเนิดขึ้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซี่ให้เห็นถึงความแห้งแล้ง เพราะเสียงของโหวดเมื่อได้ฟังแล้วจะรู้สึกถึงความรันทด หดหู่ใจ และสอดคล้องกับสภาพของดินฟ้าอากาศที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล สภาพดินแตกระแหงแห้งแล้ง อากาศมีความร้อนสูงยากแก่การเพาะปลูก เป็นเหตุที่ทำให้เครื่องดนตรีมีเช่นนี้ คือ การเข้าไปหาอาหารในป่า หรือ การล่าสัตว์จึงนำเอาไม้ไผ่ชนิดบาง ๆ มาตัดมีความสั้นยาวที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดเสียงสูงเสียงต่ำ และนำมาเล่นในยามที่ว่างจากงาน หรือยามที่ไม่ได้เก็บเกี่ยวอะไร ดนตรีพื้นบ้านอีสาน ซึ่งประกอบด้วย เครื่องดีด สี ตี เป่า ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

- เครื่องดีด ได้แก่ พิณ ไหซอง
- เครื่องสี ได้แก่ ซออีสาน
- เครื่องตี ได้แก่ โปงกลาง กลองนาง
- เครื่องเป่า ได้แก่ แคน โหวด

ลักษณะของเครื่องดนตรีดังที่จำแนกข้างต้นนี้ ชาวอีสานได้นำมารวมวงและเล่นกัน ในยามว่างงาน และมีความสนุกสนานครื้นเครง ซึ่งเป็นการคลายเครียดอย่างหนึ่งของชาวอีสานที่ได้เสร็จจากการทำงาน วงโปงกลางเป็นวงที่รวมเอาเครื่องดนตรีทางภาคอีสานมารวมกันไว้ในวงเดียวกันซึ่งมีจังหวะท่วงทำนอง สีสัน ของเพลงที่แตกต่างกันออกไปจากวงดนตรีชนิดอื่นๆ โดยมีโปงกลางเป็นเอกลักษณ์ และเรียกตามโปงกลางว่า "วงโปงกลาง" ปัจจุบันการเล่นดนตรีโปงกลางเป็นอาชีพมีให้เห็นอย่างมากมายและแพร่หลาย โดยเกิดจากการที่ว่างจากการทำงานจึงได้รวมตัวกันและก่อตั้งวงกันขึ้นมา ซึ่งทำให้มีรายได้เพื่อเลี้ยงชีพและครอบครัวได้ไม่มากนัก ผู้ที่เป็นพ่อและแม่ของชาวอีสานจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของดนตรีพื้นบ้านอีสาน จึงได้มีการส่งเสริมให้บุตรหลานของตนเข้าเรียนดนตรีและช่วยผ่อนผันค่าใช้จ่ายทางครอบครัวหลังจากที่เสร็จจากการทำไร่ ไถนา

โปงกลาง หรือจะเรียกภาษาพื้นบ้าน หมากกลิ้งกล่อม หรือหมากเตอะเต็นก็ได้ เป็นเครื่องดนตรีแพร่หลายทางภาคอีสานตอนกลางและตอนเหนือบางส่วน โดยเฉพาะจังหวัดกาฬสินธุ์อันเป็นที่กำเนิดสำหรับศัพท์ โปงกลาง เป็นการผสมคำ โปง กับ กลาง "โปง" เป็นสิ่งที่ใช้ตีบอกเหตุ ตีในยามวิกาลแสดง

ว่ามีเหตุร้าย ตีตอนเช้าให้ญาติโยมเตรียมตัวทำบุญตักบาตร และตีเวลาเย็นเพื่อให้คนหลงปากกลับมา ถูก เพราะเสียงดังกังวานไกล ส่วนคำ "लग" หมายถึงलगดี लगร้าย

ก่อนจะได้ชื่อไปलग โบราณท่านเรียก "เกราะलग" ประวัติเล่าว่า ท้าวพรหมโคตรแห่งแผ่นดิน लग เป็นผู้คิดทำเกราะलगขึ้น โดยเลียนแบบเกราะที่ใช้ตีตามหมู่บ้านในสมัยนั้น เกราะलगทำด้วยไม้หมากเลื่อม (ไม้เนื้ออ่อน สีขาว มีเสียงกังวาน) ใช้ถ้าววัลย์มัดร้อยเรียงกัน ไว้ตีไล่ฝูงนกกาที่มากินข้าวในไรนา ต่อมาท้าวพรหมโคตรย้ายถิ่นมาอยู่ที่บ้านलगเหมือน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ และได้ถ่ายทอดวิชาตีเกราะलगแก่ครูปานผู้เป็นศิษย์ ซึ่งครูเปลื้องก็เป็นลูกศิษย์นายปานอีกทอดหนึ่ง และเมื่อครูปานเสียชีวิต ครูชานลูกชายรับวิชาสืบทอดมาถ่ายทอดสู่ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ศิลปินแห่งชาติผู้พัฒนาไปलगให้เป็นเครื่องดนตรีร่วมสมัย

ครูเปลื้องประยุกต์ไปलगโดยนำกระดิ่งผูกคอวัวที่เป็นโลหะมาแขวนเรียงแทนของเดิมที่ทำด้วยไม้ ทำให้เกิดมิติของเสียงแตกต่าง นับเป็นต้นแบบการพัฒนาในระยะต่อมา เช่น การทำलगไปलगด้วยแผ่นทองเหลืองขนาดต่างๆ รวมถึงการนำเอาไม้ไผ่มาเหลาให้มีขนาดลดหลั่นกัน ทำให้ได้เสียงทุ้มและนุ่มนวล

พ.ศ. 2500 ครูเปลื้องเปลี่ยนแปลงอีก จากแต่ก่อนหน้าที่ไปलगทำด้วยไม้หมากเลื่อม เปลี่ยนมาเป็นไม้หมากหาด หรือมะหาด ซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็ง โดยเฉพาะไม้ที่ตายยืนต้น เสียงจะกังวาน โดยรับแนวคิดจากพระ ที่วัดที่นำไม้นี้มาทำไปलगตีบอกเหตุดังกลาวแล้วข้างต้น ต่อมาครูเปลื้องเพิ่มจาก 9 ลูก เป็น 12 และ 13 ลูก เพิ่มเสียงจาก 5 เป็น 6 เสียง คือ โด เร มี ฟา ซอล ลา (ส่วนเสียง ซีนัน ดนตรีพื้นเมืองของอีสานจะไม่ปรากฏเสียงนี้ จึงไม่เพิ่มไว้) และได้คิดลายใหม่ ๆ ซึ่งคือแนวทางการเล่น อาทิ ลายอ่านหนังสือใหญ่ ลายอ่านหนังสือน้อย ลายสุดสะแนน ลายสร้อย และได้เปลี่ยนชื่อ เกราะलग เป็นไปलग ใช้มาถึงปัจจุบัน ปี 2505 ครูเปลื้องได้ดำรงวาทนตรีอีสานมีหลายอย่าง หากนำมาบรรเลงร่วมกันคงจะมีความไพเราะและเร้าใจยิ่งขึ้น จึงชักชวนเพื่อนๆ ตั้งวงไปलगขึ้น ประกอบเครื่องดนตรีอีสาน 6 ชนิด คือ ซอ พิณ แคน กลอง ฆ้อง กับทับ โห้ เข้าเป็นวง ได้รับความสนใจจากผู้ชมผู้ฟังเป็นอันมาก พ.ศ. 2511 "วงไปलगกาฬสินธุ์" ของครูเปลื้องยังมีำประกอบด้วย และมีการจัดเทปจำหน่ายแผ่นๆ เสียงไปलगไพเราะกังวาน ให้ความรู้สึกของความเป็นพื้นบ้านอีสานแท้ ได้รับความนิยมนิยมรับอย่างกว้างขวาง เพลงประกอบภาพยนตร์ "แคนลำโขง" และ "แผ่นดินแม่" ประทับใจใครหลายคนมาแล้ว ด้วยฝีมือครูเปลื้องบรรเลง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุกิจ พลประดม (2538 1-2) ได้ศึกษาเรื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน โดยพบวาลักษณะเพลงพื้นบ้านของไทยเป็นบทเพลงที่ชาวบ้านร้องสืบทอดกันมาแบบปากต่อปากเป็นศิลปะการเล่นที่อยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้านเพื่อความสนุกสนานและประกอบพิธีกรรมของชาวบ้าน เพลงพื้นบ้านของไทยทั้งเพลงขับร้องและบรรเลงมีลักษณะดังนี้

1 เพลงพื้นบ้านมีลักษณะเป็นเพลงร้องที่ผูกขึ้น โดยอาศัยฉันทลักษณ์ของกลอนตลาดและรายยาว หรือเรียกว่าฉันทลักษณ์ของชาวบ้าน ได้แก่ แหล่งเสภา เพลงยาว ร่ายยาว ซึ่งเพลงพื้นบ้านเหล่านี้ไม่มีดนตรีประกอบ

2 เพลงพื้นบ้านมีทำนองสั้น ๆ ซ้ำ ๆ วกไปเวียนมา โดยเปลี่ยนเนื้อร้องไปเรื่อย ๆ เข้าหลักที่ว่า "ร้อยเนื้อทำนองเดียว" อาจจะเป็นการร้องเดี่ยว หรือมีลูกคู่ประกอบ

3 เนื้อเรื่องมีความสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด ส่วนใหญ่จะเป็นนิทานสอนใจ คติธรรมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ความรัก ความรื่นเริง การทำงาน เป็นต้น

4 เครื่องดนตรีส่วนใหญ่เป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ซึ่งอาจจะเป็น ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง เครื่องดนตรีอื่น ๆ ที่ใช้ประกอบจะมี สะล้อ ซอ ซึง แคน โหวด โปงลาง เป็นต้น เมื่อมีการประกอบกับการขับลำนำเครื่องดนตรีที่สามารถบรรเลงได้ก็จะบรรเลงประกอบคลอไปกับแนวลำนำ

5 การประสมวงจะเป็นระบบสะดวก ดังนั้นการบรรเลงของชาวบ้านใครมีความสามารถทางใดก็สามารถบรรเลงได้ตามความถนัด ไม่มีแบบแผนที่รัดกุมนัก เพียงแต่นัดหมายหรือเข้าใจกันว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้

6 เพลงพื้นบ้านไม่ทราบว่ามีผู้แต่ง เพียงแต่สืบทอดกันมาช้านาน ไม่มีการบันทึกข้อมูลหรือประวัติความเป็นมาสืบทอดกันโดยอาศัยการบอกเล่า การปฏิบัติสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ จากหมู่บ้านหนึ่งไปยังอีกหมู่บ้านหนึ่ง ซึ่งแต่ละหมู่บ้านอาจจะมีเพลงพื้นบ้านเหมือนกันประเภทเดียวกันแต่อาจมีชื่อต่างกัน

เจริญชัย ชนไฟโรจน์ (2526 1) สรุปว่า ดนตรีพื้นบ้าน หมายถึงดนตรีที่เกิดขึ้นมาจากความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้านนำเอาวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นเครื่องดนตรีตามภูมิปัญญาของตนเพื่อความบันเทิงและสนองต่อความเชื่อของตน ดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิมจะเป็นเพียงการขับร้อง แต่ต่อมากลุ่มชาวบ้านได้คิดประดิษฐ์เครื่องดนตรีใช้บรรเลงประกอบการขับร้องขึ้น ส่วนดนตรีพื้นบ้านอีสาน หมายถึงดนตรีที่เกิดขึ้นมากจากความคิดสร้างสรรค์ของชาวอีสานในการนำเอาวัสดุที่มีในท้องถิ่นมา

คิดประดิษฐ์ทำเครื่องดนตรีสำหรับใช้ประกอบการขับร้องแบบดั้งเดิมเพื่อความบันเทิงและความเชื่อของตน การขับร้องและการเล่นเครื่องดนตรีของแต่ละท้องถิ่นในภาคอีสานมีความแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมด้านดนตรีและวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ เช่น วัฒนธรรมทางด้านภาษา วัฒนธรรมทางการแต่งกาย วัฒนธรรมทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ สามารถแบ่งกลุ่มวัฒนธรรมอีสานออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1 กลุ่มวัฒนธรรมโคราช เป็นวัฒนธรรมของชาวไทยโคราชที่อาศัยอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์ ในอำเภอนางรอง อำเภอหนองกี่ อำเภอลำปลายมาศ มีการละเล่นและการแสดงที่เป็นหลักคือ เพลงโคราช และลิเก เป็นต้น

2 กลุ่มวัฒนธรรมกันตรึม เป็นวัฒนธรรมของชาวไทยเขมรและชาวส่วยที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดบุรีรัมย์ ในเขตอำเภอเมือง อำเภอประโคนชัย อำเภอบ้านกรวด อำเภอสตึก มีการละเล่นและการแสดงประกอบ ดนตรีที่เป็นหลักคือ เจริญ กันตรึม มโหรี และ ปี่พาทย์

3 กลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ เป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่ใหญ่ที่สุด มีวัฒนธรรมของชาวไทยลาวที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ยโสธร มุกดาหาร นครพนม หนองคาย เลย ขอนแก่น อุตรดิตถ์ หนองบัวลำภู สกลนคร ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ชัยภูมิ มีการละเล่นและการแสดงที่เป็นหลักคือหมอลำ หมอแคน

4 กลุ่มวัฒนธรรมวงโปงลาง ได้พัฒนามาจนมีรูปแบบที่ชัดเจนมากขึ้นประกอบด้วยเครื่องดนตรีอีสาน คือ โปงลาง พิณ แคน โหวด กลองยาว (กลองหาง) กลองตุ้ม ฉิ่ง ฉาบ นอกจากนี้ ยังได้มีการนำ เบส เข้าร่วมบรรเลง ซึ่งแต่เดิมนั้นใช้โหของ เพื่อให้เกิดความไพเราะ สวยงาม ในบทเพลง และสามารถบรรเลงดนตรีอีสานได้หลากหลาย ทั้งแนวเพลงสากล เพลงลูกทุ่ง รวมทั้งสะดวงในการบรรเลง ในปัจจุบันยังมีการประดิษฐ์ชุดการแสดง ประกอบการแสดงวงโปงลางมากมายหลายชุด ทำให้ได้รับความนิยมมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมในสถานศึกษา ทั้งในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา

ลักษณะและโอกาสในการบรรเลงดนตรีของกลุ่มหมอลำ พอจะแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

- การบรรเลงดนตรีเพื่อประกอบพิธีกรรม ได้แก่ การสู่ขวัญ การลำผีฟ้า เป็นต้น
- การบรรเลงดนตรีเพื่อความบันเทิง ได้แก่ การลำ การเป่าแคน การตีพิณ เป็นต้น

การบรรเลงดนตรีเพื่อความบันเทิงนี้ ยังแบ่งออกเป็นความบันเทิงส่วนตัว และความบันเทิงระหว่างเพื่อนฝูง เช่น การบรรเลงตามหมู่บ้านยามค่ำคืนกับการบรรเลงเพื่อความบันเทิงแก่สาธารณชน เช่น การแสดงที่ได้รับการว่าจ้างตามงานบุญต่างๆ

วินัย ใจเชื้อ (2546 :1) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง วิธีการร้องหมอลำ ซึ่งเป็นการแสดงอย่างหนึ่ง ที่อยู่ในวัฒนธรรมของภาคอีสาน และมีเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานเป็นส่วนหนึ่งของการแสดง คือ แคน ขนบธรรมเนียมในการแสดงที่ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดคือ การไหว้ครูก่อนทำการแสดงทุกครั้ง การแต่งกายมีความเหมาะสมสวยงาม ยึดหลักความสุภาพเรียบร้อย และนิยมแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมือง สีสันทาทางประกอบการแสดงมี 2 ลักษณะ คือท่าฟ้อนแม่บท และท่าฟ้อนอิสระ เครื่องดนตรีหลักที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดง คือ แคน ส่วนด้านเวที แสง เสียง มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

เนื้อหาของกลอนลำ บรรยายเกี่ยวกับสภาพธรรมชาติตามชนบทของชาวอีสาน วิธีการดำรงชีวิตของชาวบ้าน และการเกี่ยวพาราสี ใช้ภาษาถิ่นอีสาน และภาษาไทยกลางเป็นหลัก ถ้อยคำที่ใช้แสดงออกถึงอารมณ์ในด้านต่างๆ มีการเล่นคำ ซ้ำคำ เสริมคำอย่างเหมาะสม จังหวะยืดหยุ่นได้ตามอารมณ์ ทำนองไม่ตายตัวแต่ยึดลูกตกเป็นหลัก

เครือจิต ศรีบุญนาถ (2542 :1) เป็นการศึกษาที่มุ่งศึกษาพัฒนาการของเพลงพื้นบ้านอีสานแบบดั้งเดิม เป็นเพลงพื้นบ้านอีสานซึ่ง เพื่อชี้ให้เห็นคุณค่าของเพลงพื้นบ้านอีสาน และได้ศึกษาเจตคติของนักศึกษาในสถาบันราชภัฏที่มีต่อเพลงพื้นบ้านอีสานซึ่ง เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและยุคสมัย และปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ด้านเพลงพื้นบ้านอีสาน จากการศึกษาพบว่า เพลงพื้นบ้านอีสานแบบดั้งเดิม พัฒนาเป็นเพลงโคราชซึ่ง หมอลำซึ่งและ กันตรึมหรือค เพื่อให้อยู่ได้ในสังคม มีการปรับเปลี่ยนตัวเองเข้ากับยุคสมัย เพื่อรับใช้สังคม เพื่อรับใช้ความต้องการทางด้านจิตใจของทั้งปัจเจกบุคคลและสังคม เพลงพื้นบ้านอีสานทั้ง 3 ประเภท มีลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงกัน เช่น มีการนำวงดนตรีสากลเข้ามาประกอบการร้อง ท่วงทำนองเพลงร้องเลือกจังหวะที่รวดเร็ว เร่งเร้ากระชับขึ้น การแต่งกายปรับเปลี่ยนตามสมัยนิยม มีทางเครื่องนุ่งกระโปรงสั้น ๆ เดินตามจังหวะเพลงประมาณ 4 – 6 คน ภาษาที่ร้องเป็นภาษาถิ่นตามกลุ่มวัฒนธรรมเพลงโคราชซึ่งยังใช้กลอนเพลงคู่ 6 คู่ 8 และคู่ 12 ร้องประกอบดนตรี แต่ที่นิยมมากคือเพลงโคราช คู่ 6 เพราะร้องเข้ากับดนตรีที่มีจังหวะเร็วได้ดี เพลงที่นิยมร้องเป็นเพลงที่ดัดแปลงมาจากเพลงกัอม เนื้อเพลงเน้นการเล่นอักษร หมอลำซึ่งมีการนำรูปแบบของกลอนลำภูไท ลำตังหวาย เข้ามาผสมกับหมอลำกลอน เป็นการผสมผสานระหว่างหมอลำเพลินกับหมอลำกลอน รูปแบบการเล่นเป็นแบบลำกลอนแต่ใช้จังหวะเร้าใจสนุกสนาน ส่วนกันตรึมหรือคมีการพัฒนาเนื้อเพลงให้เข้ากับสมัยใหม่ เข้ากับ

เหตุการณ์ในปัจจุบัน มีทางเครื่องดนตรีประกอบการเล่นโต้ตอบกันของพอลเพลงแม่เพลง เช่นเดียวกับ เพลงโคราชชิง และหมอลำซิ่ง

ผลการวิเคราะห์คุณค่าเพลงพื้นบ้านอีสาน พบว่าเพลงพื้นบ้านเพลงโคราช หมอลำกลอนกัน ตริ่ม เป็นเพลงพื้นบ้านที่ร้องโต้ตอบกันโดยใช้ปฏิภาณไหวพริบในการแก้ปัญหา ต่างมีเอกลักษณ์ของตนเองที่โดดเด่น ทั้งด้านภาษา ท่วงทำนองเพลง การแต่งกาย ลีลาท่าร่า ด้านภาษามีอันที่ลึกลับที่ยึดหยุ่นได้ มีการใช้สัมผัสสระ สัมผัสอักษร ทั้งสัมผัสนอก สัมผัสใน การเลือกสรรคำทำให้เกิดความไพเราะ มีหลายลักษณะ เช่น การใช้สัญลักษณ์ การใช้ความเปรียบ การเน้นคำการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ คุณค่าด้านสังคมสะท้อนให้เห็นศาสนา ความเชื่อ การประกอบอาชีพ และค่านิยมพื้นฐานที่สอดแทรกอยู่ คุณค่าด้านจิตวิทยาให้ความสนุกสนาน สอดแทรกบทตลกและบทสรวลไว้ในคำกลอน

ภราดร สาขามูละ (2544 : 2) ทำการศึกษาเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน คือ เป็นดนตรีที่เกิดขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้านที่นำเอาวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นเครื่องดนตรีตามภูมิปัญญาของตน เพื่อความบันเทิงและตอบสนองต่อความต้องการของตน ดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิมจะเป็นเพียงการขับร้อง แต่ต่อมาชาวบ้านได้คิดประดิษฐ์เครื่องดนตรีขึ้นมาเพื่อใช้บรรเลงประกอบการขับร้องนั้น ดนตรีพื้นบ้านอีสาน เป็นดนตรีที่เกิดขึ้นมาจากการคิดสร้างสรรค์ของชาวอีสานในการนำเอาวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาคิดประดิษฐ์ทำเป็นเครื่องดนตรี สำหรับใช้ประกอบการขับร้องแบบดั้งเดิมเพื่อความบันเทิงและความเชื่อของตน

กลุ่มเพลงที่ใช้ในการแสดงวงโปงลาง สามารถแบ่งเพลงออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1 กลุ่มเพลงจังหวะช้า เป็นเพลงที่มีลักษณะการบรรเลงที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ จะเน้นที่จังหวะของกลองหาง โดยจะบรรเลงต่อจากการแนะนำเครื่องดนตรี เช่นการแนะนำโปงลางและต่อการบรรเลงด้วยเพลงที่มีอัตราจังหวะที่ช้า ไพเราะ แต่แฝงไปด้วยความเศร้าสร้อยเป็นส่วนมาก

2 กลุ่มเพลงจังหวะปานกลาง เป็นเพลงที่มีจังหวะกระชับขึ้นมาอีกจังหวะหนึ่ง โดยส่วนมากจะใช้จังหวะกลองหางที่เป็นจังหวะลำเพลิน และจังหวะชะชะซ่า แต่จะไม่เร็วมากนัก ส่วนใหญ่เป็นเพลงจำพวก เต้ยหรือเซิ้ง

3 กลุ่มเพลงจังหวะเร็ว เป็นเพลงที่มีจังหวะสนุกสนาน คึกคัก กระชับและรวดเร็ว โดยส่วนใหญ่จะใช้กลองหางและจังหวะของพิณเบสเป็นจังหวะกำหนดความเร็วของจังหวะ ลำเพลินเป็นส่วน

ใหญ่แต่สำหรับจังหวัดชะชะชาก็มีอยู่บ้าง ในเพลงที่เป็นเพลงที่แต่งขึ้นมาใหม่ เช่น ลูกทุ่งหรือหมอลำต่าง ๆ

เครื่องดนตรีในภาคอีสาน เป็นเครื่องดนตรีที่มีการบรรเลงครบทุกกลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีต่าง ๆ ดังนี้

- 1 เครื่องดีด ได้แก่ พิณ พิณเบส
- 2 เครื่องสี ได้แก่ ซอด้วง ซอกระป๋อง
- 3 เครื่องตี ได้แก่ โปงลาง กลองนาง
- 4 เครื่องเป่า ได้แก่ โหวด แคน

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านอีสาน กรณีศึกษา ครูเปลื้อง ฉายรัศมี มีขั้นตอนวิธีการศึกษาค้นคว้า โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย ตำราวิชาการต่างๆ เอกสารสิ่งพิมพ์ และข้อมูลที่เป็นการบันทึกเทปต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และการออกภาคสนาม ศึกษาข้อมูล โดยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ การบันทึกเสียง และบันทึกภาพ จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้รวบรวมได้ มาวิเคราะห์ โดยจัดเรียบเรียงเป็นการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบของการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งผู้ศึกษาได้แบ่งหัวข้อในการดำเนินการศึกษาได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1 ขั้นศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

แหล่งข้อมูล

- 1 หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 2 หอสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 3 หอสมุดแห่งชาติ
- 4 หอสมุดวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล
- 5 หอสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 6 บ้านครูเปลื้อง ฉายรัศมี บ้านเลขที่ 157 หมู่ 13 ตำบลเหนือ บ้านโพหนอง อำเภอมือ จังหวัดกาฬสินธุ์

อุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่

- 1 อุปกรณ์ในการจดบันทึก และกระดาะบันทึกโน้ตดนตรี
- 2 เครื่องบันทึกเสียง
- 3 กล้องถ่ายทำวิดีโอ
- 4 กล้องถ่ายรูปชนิดฟิล์ม และดิจิทัล

1.1 การศึกษาค้นคว้า

การเลือกสถานที่ และบุคคลที่จะทำการค้นคว้าวิจัย ผู้วิจัยมีวิธีเลือกโดยใช้ความถนัด และความสามารถทางดนตรีของตนเป็นหลัก เพื่อได้งานวิจัยที่สมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น โดยเลือกศึกษา ภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านอีสาน กรณีศึกษา ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ศิลปินแห่งชาติ สาขา ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน สถานที่คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีชื่อเสียงทางด้านดนตรีพื้นบ้าน อีสาน

1.2 การรวบรวมข้อมูล

1.2.1 จากข้อมูลเอกสารตำราวิชาการ รายงานการวิจัย และวารสารที่เกี่ยวข้องจาก องค์การต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยแยกเนื้อหา ดังนี้

- ข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมพื้นบ้าน
- ข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมทั่วไปของชุมชนภาคอีสาน ได้แก่ ประเพณี พิธีกรรม การละเล่นพื้นบ้านอีสาน
- ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน ได้แก่ วงดนตรี เครื่องดนตรี บทเพลง โอกาสที่ใช้ในการบรรเลง

1.2.2 จากข้อมูลการสังเกตการณ์ภาคสนาม

- จากการสังเกตสภาพทั่วไป ความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม วิถีชีวิต
- จากการสัมภาษณ์บุคคลข้อมูลที่สำคัญ คือ ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ลูกศิษย์ และ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับ ครูเปลื้อง ฉายรัศมี
- ข้อมูลดนตรีที่รวบรวมโดยการบันทึกภาพและเสียงโดยเทปถ่ายทำวิดีโอ

2 ชั้นศึกษาข้อมูล

1.1 ศึกษาจากเอกสารงานวิชาการ แบ่งออกได้ ดังต่อไปนี้

- 2.1.1 ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมพื้นบ้าน
- 2.1.2 ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมทั่วไปของชุมชนภาคอีสาน ได้แก่ ประเพณี พิธีกรรม การละเล่นพื้นบ้านอีสาน
- 2.1.3 ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน ได้แก่ วงดนตรี เครื่องดนตรี บทเพลง โอกาสที่ใช้ในการบรรเลง

2.2 ศึกษาจากการสังเกตการณ์พื้นที่ภาคสนาม

2.2.1 สภาพทั่วไปของสังคม สถานที่ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

2.2.2 วิถีชีวิต ความเป็นอยู่

2.2.3 เครื่องดนตรีที่ผลิตขึ้นด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน

2.3 ศึกษาจากบทสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ภาคสนาม

นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการบันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และการบันทึกเสียง มาถอดออกเป็นข้อมูลลายลักษณ์อักษร มี 4 ส่วน คือ

2.3.1 ถอดข้อมูลจากเสียง ในส่วนของข้อมูล ประเด็นการสัมภาษณ์ ดังนี้

- ชีวิตประวัติของครูเป่ลื่อง ฉายรัมย์
- การศึกษาด้านดนตรีที่บ้านอีสาน
- ผลงานเพลงที่ประพันธ์
- การผลิตเครื่องดนตรีที่บ้านอีสาน
- ผลงานดีเด่น

2.3.2 ถอดข้อมูลจากภาพเคลื่อนไหว ในส่วนของการบรรเลงดนตรี ดังนี้

- บทเพลงที่นำมาวิเคราะห์
- เทคนิคการบรรเลงโปงลาง

2.3.3 ถอดข้อมูลจากเสียง ในส่วนของดนตรี คือ

- บันทึกโน้ตไทย
- บันทึกโน้ตสากล

2.3.4 ถอดข้อมูลจากภาพนิ่ง ในส่วนสภาพทั่วไปของวิถีชีวิต และชุมชน

- สภาพทั่วไปของชุมชน
- วิถีชีวิต ความเป็นอยู่
- กิจกรรมประจำวันทั้งด้านความเป็นอยู่ และด้านดนตรี

3 ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก และได้ใช้ข้อมูลจากเอกสารตำราทางวิชาการ งานวิจัย เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นข้อมูลสนับสนุน โดยมีรายละเอียดของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.1 ในส่วนของประวัติของครูเปลื้อง ฉายรัศมี จะได้ข้อมูลมาจากการเก็บข้อมูลทั้งจากภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ และผู้วิจัยได้กำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า มีรายละเอียดดังนี้

- ชีวิตประวัติ ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี
- การศึกษาด้านดนตรีพื้นบ้านอีสาน
- ผลงานเพลงที่ประพันธ์
- การผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน
- ผลงานดีเด่น

3.2 ผลงานเพลงด้านโปงลาง ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี ที่จะนำมาวิเคราะห์ เป็นเพลงที่ได้รับฉันทานุมิตติ และเป็นที่ยอมรับในกลุ่มนักดนตรีพื้นบ้านอีสานเป็นอย่างมาก ดังนี้

- ลายโปงลาง
- ลายนกไขบินข้ามทุ่ง
- ลายลมพัดไผ่
- ลายแมงกูดอมดอก
- ลายลมพัดพร้าว

4 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 เรียบเรียงสาระสำคัญ ที่ได้จากการศึกษา

4.2 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา มาวิเคราะห์

4.3 นำเสนอแนวคิดและสาระสำคัญ ที่ได้จากการศึกษา

5 ขั้นสรุป อภิปรายผล และเสนอแนะ

- 5 1 เรียบเรียงแนวคิดและสาระสำคัญ ที่ได้จากการศึกษา
- 5 2 นำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์
- 5 3 เสนอแนะแนวทางการศึกษาเรื่องนี้ ให้ผู้ศึกษาต่อไป

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เรื่อง การศึกษาลงงานการประพันธ์เพลง และเทคนิคการบรรเลงโปงลาง ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี เป็นการศึกษาประวัติทุกด้านของครูเปลื้อง ฉายรัศมี และนำผลงานเพลงที่ครูเปลื้องประพันธ์มาวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการวิเคราะห์ ดังนี้

- 1 ชีวประวัติ ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี
 - 1.1 ประวัติส่วนตัว
 - 1.2 ประวัติการทำงาน
- 2 ประวัติด้านการเรียนดนตรีที่บ้านอีสาน
- 3 ผลงานเพลงที่ประพันธ์
- 4 การผลิตเครื่องดนตรีที่บ้านอีสาน
- 5 ผลงานดีเด่น

ผลงานเพลงด้านโปงลาง ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี ที่นำมาวิเคราะห์ เป็นเพลงที่แต่งขึ้นมาในลำดับต้นๆ ของเพลงทั้งหมดที่แต่ง และได้รับความนิยมมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากมีความไพเราะ และมีเอกลักษณ์การบรรเลงที่น่าสนใจอย่างยิ่ง มีดังนี้

- 1 ลายโปงลาง
- 2 ลายนกไต่บันขำมทุ่ง
- 3 ลายลมพัดไม้
- 4 ลายแมงมุดอมดอก
- 5 ลายลมพัดพร้าว

1 ชีวประวัติ ครูเปลื้อง ฉายรัศมี

1.1 ประวัติส่วนตัว

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี เกิดเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2475 ปัจจุบันอายุ 73 เกิดที่บ้านเลขที่ 7 บ้านนา ตำบลม่วงนา อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นบุตรของ นายคง และนางนาง

ฉายรัศมี การศึกษาจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านนา ปัจจุบันพักอยู่บ้านเลขที่ 157 หมู่ 13 ตำบลเหนือ บ้านโพธิ์ทอง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์



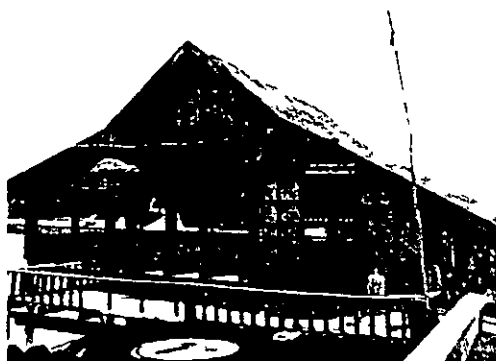
ภาพประกอบที่ 1 ครูเปลื้อง ฉายรัศมี



ภาพประกอบที่ 2 ครูเปลื้อง และน้องเปรมหลานวัย 1 ขวบ 7 เดือน

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี แต่งงานเมื่อ พ.ศ. 2519 กับนางยุพิน ฉายรัศมี อาชีพทำนา มีบุตร 3 คน เป็น ชาย 2 คน และหญิง 1 คน คือ

- | | | |
|--------------|----------|----------------|
| 1 นายราชันย์ | ฉายรัศมี | มีครอบครัวแล้ว |
| 2 นายชัชวาล | ฉายรัศมี | โสด |
| 3 นางสาวรณี | ฉายรัศมี | มีครอบครัวแล้ว |



ภาพประกอบที่ 4 เรือนรับรอง



ภาพประกอบที่ 5 บ้านครอบครัวนางสาวภรรยา



ภาพประกอบที่ 6 เรือนซ้อมดนตรี



ภาพประกอบที่ 7 ห้องทำครัว



ภาพประกอบที่ 8 บ้านครอบครัวครูเปลื้อง ด้านหน้า



ภาพประกอบที่ 9 บ้านครอบครัวครูเปลื้อง ด้านหลัง

1.2 ประวัติการทำงาน

หลังจากที่ครูเปลื้อง จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านนา จังหวัดกาฬสินธุ์ ก็ไม่ได้ศึกษาต่ออีก จึงหันมาทำงานที่ตนเองรัก คือ ดนตรี อย่างเต็มที่ ครูเปลื้องได้ตั้งวงโปงลางออกแสดงตามงานต่างๆ มากมาย แต่เนื่องจากการทำงานทางด้านดนตรีเป็นอาชีพที่ยังไม่มั่นคงพอที่จะหาเลี้ยงครอบครัวได้ จึงประกอบอาชีพเสริมที่เป็นงานประจำมั่นคงไปพร้อมๆ กับงานดนตรี

ประวัติการทำงาน มีดังนี้

พ.ศ. 2502 ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ได้เข้าทำงานเป็นลูกจ้างชั่วคราว ตำแหน่งพนักงานป่าไม้ อยู่ที่โครงการเขื่อนลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์

พ.ศ. 2516 – 2519 ได้สอบบรรจุเป็นลูกจ้างประจำ ตำแหน่งพนักงานป่าไม้ อยู่ในสำนักงานป่าไม้จังหวัดกาฬสินธุ์

พ.ศ. 2520 ได้เข้าทำงานเป็นลูกจ้างชั่วคราว ตำแหน่งพนักงานป่าไม้ ที่ชลประทาน จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ. 2521 ได้เข้าทำงานเป็นลูกจ้างชั่วคราว ตำแหน่งพนักงานป่าไม้ ที่ชลประทาน จังหวัดนครพนม

พ.ศ. 2529 ได้ย้ายกลับมาทำงานเป็นลูกจ้างประจำ ตำแหน่งพนักงานป่าไม้ อ่างเก็บน้ำห้วยมโน บ้านนา อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นจังหวัดบ้านเกิด

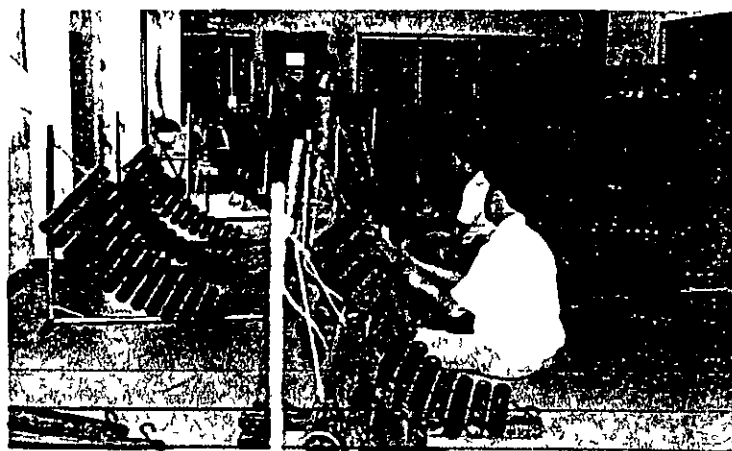
หลังจากที่ทำงานด้านป่าไม้ ที่อ่างเก็บน้ำห้วยมโน บ้านนา อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ระยะหนึ่ง ครูเปลื้องก็ลาออกจากงาน หันมายึดอาชีพทางดนตรีเป็นหลักเหมือนเดิม

ปัจจุบันประกอบอาชีพ คือ

1. ผลิต ซอหม้อ และจำหน่าย เครื่องดนตรีอีสานทุกชนิด
2. เป็นทีปรีชาวงโปงลางของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ ทำหน้าที่สอนดนตรีพื้นบ้านอีสาน ได้แก่ พิณ ซอ แคน โปงลาง โหวด และอื่นๆ แก่นักเรียนวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ และควบคุมวงโปงลางของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์
3. อาจารย์ และวิทยากรพิเศษตามโรงเรียนต่างๆ ทั่วทุกภาคของประเทศ

ในช่วงปิดภาคเรียนทุกเทอม ครูเปลื้อง ฉายรัศมี จะทำการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านอีสานที่บ้าน จะเรียกว่าเป็นการเข้าค่ายช่วงปิดเทอมก็ได้ เนื่องจากมีนักเรียน นักศึกษาจากหลายแห่งทั่วประเทศเดินทางมาเรียน และพักอาศัยที่บ้านครูเปลื้อง เป็นเวลาหลายวันแล้วแต่กำหนดการของทางโรงเรียน หรือสถานบันนั้นๆ

ในเรื่องของค่าใช้จ่ายในการเรียนการสอนนั้น โดยส่วนใหญ่ทางโรงเรียน หรือสถาบันบางแห่งเป็นผู้สนับสนุนออกค่าใช้จ่ายทุกอย่าง เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าอาหาร ค่าบำรุงที่พัก ค่าตอบแทนวิทยากร เป็นต้น แต่ก็มีโรงเรียน หรือสถาบันหลายแห่งที่ครูผู้สอนวิชาดนตรีและนักเรียนนักศึกษาต้องออกค่าใช้จ่ายกันเอง เนื่องจากสถาบันการศึกษาไม่มีงบประมาณสนับสนุนในด้านนี้มากนัก



ภาพประกอบที่ 10 ห้องดนตรีพื้นบ้านอีสาน วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์

2 ประวัติการเรียนดนตรีพื้นบ้านอีสาน

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี เติบโตขึ้นที่บ้านนา ตำบลม่วงนา อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ในวัยเด็กครูเปลื้อง เป็นเด็กที่ชอบเล่นสนุกสนานซุกซนเหมือนเด็กคนอื่น ๆ แต่มีความพิเศษตรงที่เป็นคนที่มีความสนใจเกี่ยวกับดนตรีมาก เครื่องดนตรีชิ้นแรกที่ครูเปลื้องสนใจและฝึกเป็นครั้งแรก คือ เกราะลอ ซึ่งทำจากไม้หมากเลื่อม ตัดเป็นท่อนๆ แล้วมัดปลายไม้ด้วยเถาวัลย์ แวนอยู่ตามเพิงพักในทุ่งนา ใช้ตีไล่นก กา หรือสัตว์ที่จะมาก่อกวนพืชไร่ที่ชาวบ้านปลูกไว้



ภาพประกอบที่ 11 ครูเปลื้องกับดนตรีที่รักยิ่ง

ครูเปลื้อง เล่าตำนานของเกราะลอให้ฟังว่า เกราะลอนั้น เดิมเป็นสมบัติของ ท้าวพรหมโคตร ซึ่งอพยพครอบครัวมาจากนครเวียงจันทน์ ประเทศลาว มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ บ้านกลางหมื่น จังหวัดกาฬสินธุ์ ท้าวพรหมโคตรเป็นผู้ที่คิดทำเกราะลอขึ้น มีจำนวน 6 ลูก โดยเลียนแบบ เกราะ ที่ใช้ตีตามหมู่บ้านในสมัยนั้น ท้าวพรหมโคตรได้ถ่ายทอดการตีเกราะลอให้แก่นายปาน เมื่อท้าวพรหมโคตรถึงแก่กรรม เกราะลอ จึงตกไปอยู่ที่บ้านของนายปาน ซึ่งเป็นลูกศิษย์คนเดียว

เนื่องจากเกราะลอใช้สำหรับตีไล่ ผีภูนก กา ที่มากินข้าวในไร่นา ดังนั้น จึงมีเกราะลออยู่ในทุกโรงนา (อีสานเรียกว่า เกียงนา) เมื่อเสร็จจากการกินนาแล้ว ชาวนาจะพักผ่อนในโรงนาและใช้เกราะลอเป็นเครื่องตี เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ โดยเกราะลอนี้จะตีนอกหมู่บ้านเท่านั้น เพราะมีความเชื่อว่า ถ้าตีในหมู่บ้านจะเกิดเหตุการณ์ไม่ดี เช่น ฟ้าผ่าจะไม่ตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้น การเรียนการตีเกราะลอในสมัยก่อน เป็นการเลียนแบบ คือเป็นการเรียนที่ต้องอาศัยการจำโดยการจำทำนองของแต่ละลาย เกราะลอที่มี 6 ลูกนี้จะเล่นได้ 2 ลายคือ ลายอ่านหนังสือใหญ่ และลายสุดสะแนน เช่นเดียวกับลายแคนและลายพิด ดังนั้นเมื่อนำมาเล่นผสมผสานกันจึงได้บรรดาสองนัก

โปงลางมีลักษณะคล้ายกับระนาดเอก คือนำท่อนไม้ หรือกระบอกไม้มาร้อยติดกันเป็นผืน และใช้ไม้ตีเป็นทำนองเพลง แววนตี กับเสาบ้าง ซึ่งบนรางบ้าง หรือบางทีก็ผูกติดกับตัวผู้บรรเลง เครื่องดนตรีชนิดนี้พบทั่วไปในหลายประเทศ สำหรับในประเทศไทยพบในแถบภาคอีสาน และเรียกเครื่องดนตรีนี้หลายชื่อด้วยกัน เช่นเรียกว่า หมากกลิ้งกล่อม หมากขอลอ หรือหมากโปงลาง เป็นต้น ที่ได้ชื่อว่า หมากขอลอ เพราะเวลาเคาะแต่ละลูกมีเสียงดังกังวานคล้าย ขอลอ (หมายถึง เกราะ ในภาษาอีสาน)

ครูเปลื้อง ได้เรียนรู้วิธีการทำเกราะล่อ และวิธีการบรรเลง กับนายปาน ลูกศิษย์ของท้าวพรหมโคตรผู้ที่คิดค้นทำเกราะล่อขึ้น นายปานเป็นคน บ้านนา บ้านเดียวกันกับครูเปลื้อง ในช่วงที่ครูเปลื้องเรียนนั้นนายปานอายุได้ประมาณ 84 - 85 ปี และครูเปลื้องอายุได้ประมาณ 12 ปี ครูเปลื้องเรียนการตีเกราะล่อ และวิธีการทำเกราะล่อกับนายปานเรื่อยมา จนกระทั่งนายปานเสียชีวิตเมื่ออายุได้ประมาณ 88 ปี ครูเปลื้องจึงได้ไปเรียนเกราะล่อต่อกับนายชาน ซึ่งเป็นลูกชายของนายปาน สิ่งที่ครูเปลื้องได้เรียนรู้จากนายปาน และนายชาน ก็คือ วิธีการทำเกราะล่อ และลายเพลง 3 ลาย คือ ลายน้ำท่วมทุ่ง ลายสุดสะแนน และลายภูไทใหญ่ เกราะล่อ ที่ครูเปลื้องใช้เรียนนี้ทำมาจาก ไม้หมากเลื่อม ซึ่งเป็นไม้เนื้ออ่อน วิธีทำเกราะล่อสมัยนั้น ก่อนอื่นก็เอาไม้มาตากเปลือกออกตากแดดให้แห้ง แล้วใช้มีดตัดเป็นท่อนๆ จากนั้นก็เอามาตัดให้เป็นรูป (สมัยก่อนยังไม่มีเลื่อยตัดไม้ การตัดไม้จึงต้องใช้มีด ซึ่งผู้ทำต้องมีความพยายามสูงพอสมควร) และสุดท้ายนำมาตากให้เป็นเสียง ถึงแม้การทำเกราะล่อจะมีการทำแบบทั้งละเอียด และหยาบอยู่ด้วยกัน แต่ว่าเสียงที่ออกมาไพเราะ นุ่มนวลมาก

พ.ศ. 2498 ครูเปลื้อง ได้เพิ่มจำนวน เกราะล่อ ขึ้น จาก 6 ลูก เป็น 9 ลูก และ ปี พ.ศ. 2498 - 2499 เข้าปี 2500 ได้เปลี่ยนแนวความคิดใหม่อีกอย่างก็คือ เปลี่ยนไม้ที่ทำเกราะล่อ จากไม้หมากเลื่อม มาเป็นไม้หมากหาด หรือมะหาดแทน เนื่องจากมีที่มา คือ ครูเปลื้อง ได้ยินเสียงเกราะล่อ ที่แขวนอยู่บ้านผู้ใหญ่บ้าน มีเสียงดังกังวานมาก จึงสอบถามจากผู้ใหญ่สง ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านขณะนั้นว่าใช้ไม้อะไรทำ ผู้ใหญ่สงจึงบอกว่าเป็นไม้มะหาด และยังมีอยู่ท่อนหนึ่งให้ลองเอาไปทำเกราะล่อดู ตั้งแต่นั้นครูเปลื้อง ก็ได้ทำเกราะล่อโดยใช้ไม้มะหาดมาตลอด และเมื่อ พ.ศ. 2502 ครูเปลื้อง ก็เปลี่ยนชื่อเรียกของเกราะล่อ มาเป็น โป่งลาง

โป่งลางนั้นมาจากคำ ๒ คำ คือ คำว่า "โป่ง" และ "ลาง" โป่ง เป็นสิ่งที่ใช้ตีบอกเหตุ เช่น ตีในยามวิกาลแสดงว่ามีเหตุร้าย ตีตอนเช้าก่อนพระบิดนขาบดให้ญาติโยมเตรียมตัวทำบุญตักบาตร และตีเวลาเย็นเพื่อประโยชน์ให้คนหลงปากกลับมาถูก เพราะเสียงโป่งลางจะดังกังวานไปไกล (สมัยก่อนใช้ตีในวัด) ส่วนคำว่า ลาง นั้น หมายถึง ลางดี ลางร้าย

ต่อมาครูเปลื้อง ได้ไปบวชสงฆ์ที่ดอนเจ้าปู่ จะนำเกราะล่อตัวนี้เข้าไปตีในหมู่บ้าน และจะไม่เรียกว่า เกราะล่อ จะชื่อ โป่งลาง แทน และใช้ไม้มะหาดทำ ครูเปลื้องให้คำมั่นต่อเจ้าปู่ ว่าจะสืบทอดโป่งลางนี้ต่อไป ถ้าทำดีก็ขอให้มีคนนิยมชมชอบ ถ้าทำไม่ดีก็ขอให้มีอันเป็นไป

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 - 2502 มาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ครูเปลื้องถือว่าเป็นบุญคุณที่ทั้งท่านเทพ และเจ้าปู่โปรดปราน จึงดลบันดาลให้ โป่งลางพัฒนาเรื่อยมาจนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปเป็นอันมาก

โปงลางที่เกิดขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2500 นี้ ทำมาจากไม้หมากหัด หรือมะหาด ซึ่งทำให้เสียงไล่ไพเราะ ยิ่งขึ้นกว่าเดิม แล้วใช้เหล็กซื้อเผาไฟเจาะรูท่อนไม้ให้ทะลุ เพื่อร้อยเชือกเกลียวให้แน่นหนา ซึ่งต่างจากของเดิมที่มัดเป็นแผงด้วยเถาวัลย์ และในตอนหลังก็เพิ่มจำนวนลูกขึ้นเป็น 12 ลูก และต่อมาในปี พ.ศ. 2516 ก็เพิ่มอีกลูกหนึ่ง เพื่อให้ได้เสียงที่ต้องการมากขึ้น คือ เสียง ฟา เพราะจากเดิมมีเสียง โด เร มี ซอล ลา การเพิ่มเสียง ฟา ขึ้น ทำให้เล่นแนวเพลงได้กว้างขึ้น และกลายเป็นมาตรฐานจนมาถึงทุกวันนี้ คือ มี 13 ลูก

หลังจากนั้น พ.ศ. 2503 ก็มีการเริ่มออกแสดงงานต่างๆ ในการแสดงก็จะมี แคน 1 เต้า, โปงลาง 1 ผืน, พิณ 1 ตัว, กลอง 1 ใบ สมัยนั้นยังไม่มีกรำ ไม่มีการร้อง มีเครื่องดนตรีเพียง 3 - 4 ชิ้น ก็สามารถทำให้งานสนุกสนานได้ ครูเปลื้อง ตั้งชื่อว่า วงโปงลาง วงโปงลาง ของครูเปลื้อง สมาชิกในวงเป็นเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่มีความสามารถทางดนตรีมาเล่นด้วยกัน ตัวครูเปลื้องนั้นเป็นผู้บรรเลงโปงลาง เรียกว่า หมอเคาะ หรือผู้ดำเนินทำนอง โดยมีเพื่อนบ้านตบอดอีกคนหนึ่ง ชื่อนายเอก เป็นหมอเซฟ หรือคนเล่นเสียงเซฟ (Drone) อยู่อีกฟากหนึ่งของผืนโปงลาง นายเอกเป็นคนเคาะจังหวะเสียงเซฟได้แม่นยำ ถึงจะตบอดแต่ก็มีความสามารถทางดนตรีที่ดีมากผู้หนึ่ง เวลาไปออกงานครูเปลื้อง ก็จะต้องลงไปไหนต่อไหนด้วยเสมอ เนื่องจากสมัยนั้นมีผู้เล่นดนตรีได้ดี และแม่นยำ จำนวนน้อยมาก ซึ่งครูเปลื้อง ก็เป็นผู้ที่เชี่ยวชาญที่สุดแล้วในสมัยนั้น เพื่อนร่วมวงจึงต้องพึ่งพาอาศัยโปงลางของครูเปลื้อง อยู่ตลอดเวลา คือ ในขณะที่บรรเลงรวมวง ใครนึกเพลงได้ก็เล่น ใครลืมเพลงก็หยุดเล่น แต่ต้องมีเสียงโปงลางเป็นหลักไว้ตลอด จึงเป็นที่มาของชื่อ วงโปงลาง

ปี พ.ศ. 2506 ครูเปลื้องได้มารู้จักกับท่านป้าไม้ ประชุม อินทรตุล ครูเปลื้องได้ไปทำงานกับท่านป้าไม้ โดยเป็นครูสอนดนตรีให้ ต่อมาครูเปลื้องก็ได้มีการค้นคิดทำรำต่างๆ ขึ้น ครูเปลื้อง เล่าว่าวันหนึ่ง ประมาณ วันที่ 4 หรือ 5 ธันวาคม ได้มีโอกาสไปแสดงที่งานที่ว่าการอำเภออย่างตลาด หลังจากที่ยกบรรเลงเสร็จแล้ว ท่านผู้ว่าบุรี พรหมลักขโณ ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ในขณะนั้น ชื่นชอบ และสนใจให้การสนับสนุนวงโปงลางมาก

หลังจากนั้นมา ครูเปลื้องก็ไปตั้งวงอยู่เขื่อนลำปาว ตั้งชื่อว่า วงโปงลางโสมพะมิตรกาฬสินธุ์ แต่ชื่อวงเป็นชื่อของท่านเจ้าเมืองกาฬสินธุ์ จึงเปลี่ยนชื่อมาเป็น วงโปงลางเมืองกาฬสินธุ์ ผู้ควบคุมคือคุณประชุม อินทรตุล (ตอนนั้นยังไม่เสียชีวิต) ส่วนท่านผู้ว่าบุรี พรหมลักขโณ ท่านก็ย้ายไปจังหวัดอื่น ท่านผู้ว่าคนใหม่ คือ ท่านผู้ว่าวิเชียร เวชสวรรค์ และท่านผู้ว่าดำรง วชิโรดม หลังจากที่ตั้งวงขึ้นมาแล้ว ก็มีงานแสดงหลายแห่งทั่วประเทศ

ต่อมาท่านป้าไม้ประทุม อินทรตุล ก็ได้ถึงแก่กรรม ทำให้ขาดคนที่จะดำเนินการ ต่อมาท่านบุรีพรหมลักขโณ จึงเป็นผู้ให้การสนับสนุน และดำเนินการแทน ท่านป้าไม้ ประทุม อินทรตุล ทุกอย่าง หลังจากนั้นมาก็ได้ตั้งวงขึ้นอีก ท่านผู้ว่าบุรีพรหมลักขโณ มีงานให้ไปแสดงออกทางทีวี ช่อง4 ขอนแก่น และให้มีชุดการแสดงออกมาด้วย ชุดเซิ้ง ชุดรำ หรือชุดอะไรก็ได้ จากนั้นครูเปลื้อง และคณะก็คิดให้เด็กๆ ในหมู่บ้านมาฟ้อน การแสดงชุดแรก คือ รำขวยมือ หรือที่เราเรียกว่า กรวยมือ เพราะทำเป็นรูปกรวย (ภาษาอีสาน เรียก รูปขวย) ชุดที่สอง คือ รำโปงกลาง ชุดที่สาม คือ เซิ้งผู้ไทย ชุดที่สี่ รำไทยภูเขา และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา วงโปงกลางออกแสดงที่ไหน ก็จะมีการฟ้อนรำไปด้วย

จากนั้น ครูเปลื้องได้ลาออกจากเขื่อนลำปาว ไปอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี ครูเปลื้องได้ไปตั้งวงอยู่ที่จังหวัดอุบลอีก หลังจากที่ย้ายออกจากอุบลไปอยู่นครพนมก็ได้ไปตั้งวงที่นครพนม ชื่อวงโปงลางนครพนม อยู่ที่บ้านนาราชควาย และย้ายเข้ามาตั้งวงโปงลางอยู่ที่อำเภอเขาวง บ้านนาคู กับคณะบ้านจารย์ ส. สงวนศิลป์ จังหวัดกาฬสินธุ์ อีกครั้ง หลังจากนั้นต่อมา ลูกหลานของครูเปลื้องก็ได้แยกย้ายไปตั้งวงอีก เช่น คณะ ส. ศศิธรบ้านโพน คณะบ้านคำบัง วงหมากเตอะเติน เป็นต้น

นอกจากจะได้แสดงเผยแพร่ทางสื่อมวลชนสาขาต่างๆ แล้ว วงโปงลางยังได้มีโอกาสไปแสดงที่สวนจิตรลดา วังละโว้ วังสราญรมย์ สวนอัมพร และตามจังหวัดสำคัญใหญ่ๆ เช่น เชียงใหม่ สุราษฎร์ธานี เมืองโบราณสมุทรปราการ โดยก่อนหน้านั้นครูเปลื้องยังได้มีโอกาสนำไปบรเลงเพื่อเป็นการต้อนรับ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในโอกาสที่ท่านเดินทางมาเยี่ยมค่ายพระยอดเมืองขวาง จังหวัดนครพนมอีกด้วย

ถึงแม้ว่าโปงลาง ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ครูเปลื้องได้พัฒนาขึ้นมา จะมีอายุไม่มากนักเมื่อเทียบกับเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานชนิดอื่น เช่น แคน พิณ ซอ เป็นต้น แต่เนื่องจากโปงลาง เป็นดนตรีที่มีเสียงไพเราะกังวาน และให้ความรู้สึกของความเป็นพื้นบ้านอีสานได้อย่างแท้จริง จึงทำให้โปงลางได้รับความนิยม และเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง จึงทำให้ได้รับเลือกเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบภาพยนตร์ โดยเฉพาะเรื่อง "แคนลำโขง" และ "แผ่นดินแม่" ซึ่งครูเปลื้องได้เป็นผู้บรรเลงโปงลางประกอบภาพยนตร์ทั้ง 2 เรื่องนี้ด้วยตนเอง

เนื่องจาก โปงลาง ได้รับความนิยมสูงมาก ดังนั้นทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 โดยรายการซีฟรลงเท้า ได้ติดต่อครูเปลื้อง เพื่อสัมภาษณ์ถึงประวัติวิธีการทำ และการบรรเลงโปงลางออกอากาศเผยแพร่ไปทั่วประเทศ

นอกจากจะเป็นที่รู้จักและแพร่หลายในประเทศไทยเราแล้ว เมื่อปี พ.ศ. 2516 ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ได้เดินทางไปต่างประเทศในลักษณะการท่องเที่ยว โดยการนำของ ร้อยโทวิรัตน์ พงษ์สวัสดิ์ แต่ได้นำศิลปวัฒนธรรมไปแสดงด้วย ซึ่งในครั้งนั้น ครูเปลื้อง ได้มีโอกาสนำ โปงลาง ไปแสดงที่ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อิหร่าน และกรีซ ซึ่งทำให้ โปงลาง เป็นที่รู้จักแพร่หลายขึ้น และสามารถใช้เป็นสื่อทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ยิ่งกว่านั้นมีชาวสวิส และชาวอเมริกัน ได้ฟัง โปงลาง แล้วสนใจ ติดต่อขอซื้อโปงลางกลับไปยังประเทศของตนอีกด้วย

3 ผลงานเพลงที่ประพันธ์ด้านโปงลาง

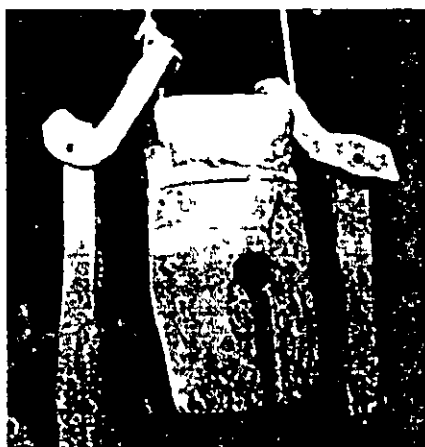
ตั้งแต่สมัยที่ครูเปลื้องเรียนเกราะล่อ ครูของครูเปลื้องก็ให้ตีแต่ลายใหญ่ ลายอ่านหนังสือใหญ่ จากนั้นต่อมาก็ตีลายสุดคะแนน ซึ่งเป็นลายของแคน ต่อมาจึงมีการพัฒนาขึ้นมาเป็นลายโปงลาง โดยลายโปงลางสามารถเล่นลายพื้นบ้านเราได้อยู่ 5 ลาย ลายหลัก ๆ คือ ลายใหญ่, ลายสุดคะแนน, ลายโป้ซ่าย, ลายสร้อย, ลายน้อย ครูเปลื้อง ให้คำอธิบายเกี่ยวกับคำว่า ลาย จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ว่า ลาย คือ เพลง ในแต่ละชื่อของลาย มาจากการบรรเลงของแคน ครูเปลื้องจึงมีการเปลี่ยนแนวทางการแต่งเพลง โดยแต่งจากวิถีการดำรงชีวิต เป็นเพลงที่ได้รับความนิยม เรียงลำดับการแต่งเพลงดังนี้

1 ลายกาเดินก้อน ถือเป็นลายครู เพราะเป็นลายแรกที่แต่ง ลายกาเดินก้อนนี้ครูเปลื้องแต่งจากการสังเกตอาการ ในการดำรงชีวิตของฝูงนกฝูงกา ตามทุ่งไร่ ทุ่งนา สมัยนั้นมีฝูงกาจำนวนมาก มาลักขโมยกินห่อข้าวบ้าง เวลาเราไถนา กามันก็จะเกาะกินไล่เดือนตามซี้ไถที่เราไถบ้าง จากนั้น กาก็จะกระโดดโลดเต้น จิกกินเหยื่อ ดักหน้าดักหลังคันไถ

2 ลายโปงลาง เป็นลายที่แต่งขึ้นจากเสียงกระดิ่งผูกคอวัวที่ตั้งอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสมัยโบราณนิยมใช้โปงลางแขวนคอวัว เวลาวัวเดินตามกันเป็นแถวข้ามทุ่งนานั้น ก็จะมีเสียงของก๊อบวัวกระทบกับก้อนกรวดหิน ประสานเสียงกับเสียงโปงลางที่คอวัว ฟังแล้วให้ความรู้สึกวังเวงคิดถึงบ้าน

3 ลายลมพัดไม้ เป็นลายที่เลียนแบบเสียงธรรมชาติอีกลายหนึ่ง ต้นไม้ในอีสานมีมากมาย และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ตั้งแต่หน่อถึงลำต้น เวลาลมพัดมาแต่ละครั้ง กิ่งไม้จะลูไปตามลม เสียงดีดสีกันดังซอดแอด ประกอบกับลักษณะการร่วงหล่นของใบไม้จากต้นที่มีลักษณะพิเศษ เนื่องจากใบเล็กเรียวยาวแหลม เมื่อตกลงยังพื้นดินจะเกิดการหมุนเหมือนกังหัน เมื่อตกลงมาพร้อมๆ กันจำนวนมากจะมีความสวยงามเป็นพิเศษ จึงได้จินตนาการเอาลักษณะของใบไม้ร่วงผสมกับเสียงเสียงดีดสี

ของกิ่งไผ่ยามสุ้มมาเป็นลายที่ไพเราะ น่าฟัง เรียกกันว่า ลายลมพัดไผ่ นั่นเอง



ภาพประกอบที่ 12 กระดังห้อยคอวัว (โปงลาง)

4 ลายแมงภูตอมดอก การบรรเลงลายแมงภูตอมดอก ของแคนจะใช้ลายน้อย แต่โปงลางจะเป็นลายใหญ่ จะเห็นความแตกต่างกันในลายแมงภูตอมดอก ลายแมงภูตอมดอกเป็นลายที่ลอกเลียนธรรมชาติได้ดีเป็นพิเศษ คำว่า แมงภู ก็คือ แมงภูตัวใหญ่ๆ สีน้ำเงินแกมทองดูจนเขียว เวลาบินตอมดอกไม้ไม่มีเสียงดังหึ่งๆ ลักษณะเสียงของแมงภูจะมีทำนองลีลาช้าๆ ก่อนแล้วเร็วกระชั้นเข้าตามลำดับ ลีลาของเสียงแคนจะฟังได้เป็นเสียงเล็กเสียงน้อย สมนับเสียงของแมงภูตอมดอกไม้จริงๆ

5 ลายลมพัดพร้าว เป็นลายที่จำลองแบบของใบมะพร้าวเมื่อโดนลม ซึ่งผิดกันกับใบไผ่ ใบมะพร้าวเมื่อถูกลมจะโยกไหวอย่างเชื่องช้า และเมื่อใดที่พายุพัดโหมมากก็จะเอนตัวไปตามสายลม พร้อมกับสะบัดใบเสียงดังเป็นจังหวะ ท่วงทำนองจะช้ากว่าลายลมพัดไผ่

6 ลายนกไช่บินข้ามทุ่ง เป็นการแต่งขึ้นจากลีลาของนกที่บินไปมาเป็นหมู่ เป็นฝูงข้ามท้องทุ่ง นานอันสวยงาม

นอกจากนั้นยังมีผลงานเพลงที่ครูเป็ล้องได้ประพันธ์ไว้อีกมากมายหลายเพลง เช่น ลายอ่านหนังสือใหญ่, ลายอ่านหนังสือน้อย, ลายสุดสะแนน, ลายสร้อย และลายเซ ฯ

ทำนองลายโปงลางที่บรรเลงส่วนมากได้จากการเลียนเสียงธรรมชาติ และชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของชาวอีสาน เช่น

- ลายช้างขึ้นภู ลีลาของเพลงจะมีความเนิบช้าสง่างาม เหมือนลีลาการเดินของช้างที่กำลังเดินขึ้นภูเขาสูง ด้วยความเนิบช้าสง่างาม

- ลายแม่ช้างกล่อมลูก ลีลาของเพลงสะท้อนให้เห็นถึงความอ้างว้างว่าเหงาของหญิงที่ถูกสามีทอดทิ้งต้องกล่อมลูกอยู่เดียวดาย ตามลำพัง

- ลายภูไทเลาะตูป ลีลาของเพลงแสดงถึงภาพชีวิตของหนุ่มสาวภูไทที่มักจะแวะเวียนไปพุดกับหญิงสาวตามบ้านต่างๆ ในเวลาค่ำ

ทำนองเพลงพื้นบ้านอีสานเหนือเป็นทำนองสั้นๆ และวนเวียนกลับไปกลับมาซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 3 ตอน คือ

ตอนเกริ่น เป็นการอารัมภบทของเพลงเพื่อให้ผู้ฟังเตรียมพร้อมที่จะฟังต่อไป

ตอนทำนองหลัก คือ ทำนองของเพลงว่าเป็นลายใดหรือเพลงใด ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละลาย

ตอนทำนองย่อย เป็นทำนองที่ใช้บันไดเสียงเดียวกับทำนองหลัก แต่จะดำเนินทำนองให้แตกต่างออกไป ซึ่งเป็นลูกเล่นของนักดนตรี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความชำนาญของผู้บรรเลง

ดังนั้นในการบรรเลงเพลงพื้นเมืองอีสานนั้น ในขั้นแรกจะเริ่มด้วยการเกริ่นเสียก่อน แล้วจึงดำเนินทำนองหลักอาจจะกลับไปกลับมา ดังนั้นการบรรเลงเพลงพื้นบ้านอีสานจะใช้ทำนองหลักเป็นตัวแกนในการบรรเลง

4 การผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง)

วัฒนธรรมกลุ่มอีสานเหนือ หรือกลุ่มไทยลาว ซึ่งสืบทอดวัฒนธรรมมาจากกลุ่มแม่น้ำโขง เครื่องดนตรีในกลุ่มนี้มีหลายประเภท ถ้าแบ่งประเภทโดยการบรรเลงดนตรีนั้น จะแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท เหมือนกับเครื่องดนตรีไทยภาคกลาง คือ ประเภทเครื่องดีด ประเภทเครื่องสี ประเภทเครื่องตี และประเภทเครื่องเป่า

ประเภทเครื่องดีด

เครื่องดนตรีอีสานประเภทเครื่องดีด ได้แก่

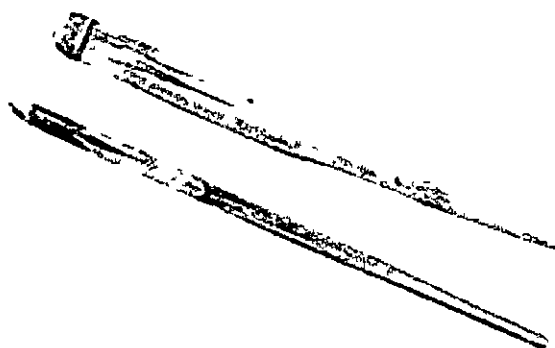
พิณพื้นเมือง ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปเช่น ซุง ซึ่ง หมายถึงปี หมายถึงตอไม้ หมายถึงเต่ง เป็นต้น พินทำด้วยไม้ เช่น ไม้ขนุน เพราะมีน้ำหนักเบาและให้เสียงทุ้มกังวานไพเราะกว่าไม้ชนิดอื่น มีรูปร่างคล้ายกีตาร์ พิณอาจจะมี 2 สาย 3 สาย หรือ 4 สายก็ได้ ดั้งเดิมใช้สายลวดเบรค รกจักรยานเพราะคงทนและให้เสียงดังกว่าสายชนิดอื่น แต่ในปัจจุบันนิยมใช้สายกีตาร์แทน นมหรือ

ชั้นที่ใช้นิ้วกดบังคับระดับเสียงจะไม่ฝังตายตัวเหมือนกีตาร์หรือแมนโดลิน การเล่นก็เล่นเป็นเพลง เรียกว่าลาย โดยมากพิณจะเล่นคู่กันกับแคน

หุุ่นหรือหีน เป็นเครื่องดีดที่ทำด้วยไม้ไผ่ ซึ่งชาวภาคกลางเรียกว่า จ้องหน่อง เวลาดีดต้องใช้ปากอมไว้ที่กระพุ้งแก้ม ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นเครื่องขยายเสียง หุุ่นจะมีเสียงค่อนข้างเบา ดังนั้นจะดีดให้เป็นทำนองชัดเจนได้ยาก



ภาพประกอบที่ 13 พินอีสาน



ภาพประกอบที่ 14 หุุ่นหรือหีน

ไหซองหรือพิณไห เป็นพิณที่ทำมาจากไอน้ำปลาหรือไหใส่ปลาร้า นิยมทำเป็นชุด แต่ละชุดจะมีหลายใบโดยมีขนาดลดหลั่นกัน ตรงปากไหใช้เส้นยางหนังสดิกหรือเส้นยางที่ตัดมาจากยางในของรถจักรยานผูกและชิงผ่านปากไห ให้ได้เสียงตามที่ต้องการ คือ ไหใบใหญ่จะมีความตึงน้อย เพื่อให้ความรู้สึกเป็นเสียงทุ้มให้มากที่สุด และลดหลั่นความตึงของสายตามขนาดของไห โดยไหจะทำหน้าที่ให้เสียงทุ้มคล้ายกีตาร์เบสของฝรั่ง



ภาพประกอบที่ 15 ไหซอง

ประเภทเครื่องสี

เครื่องดนตรีอีสานประเภทเครื่องสี ได้แก่

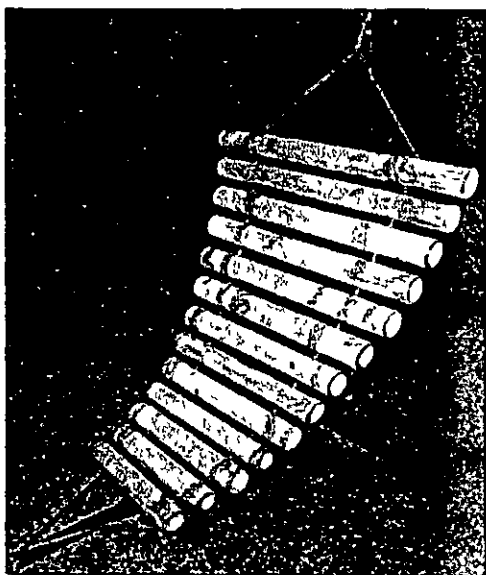
ซอพื้นเมือง แตกต่างจากซออื่นๆ เพราะซอพื้นเมืองของภาคอีสานแทนที่จะทำด้วยไม้กับกะลามะพร้าวแต่กลับทำด้วยไม้กับบับหรือกระป๋อง ในบางครั้งก็เรียกว่า ซอบับ หรือ ซอกระป๋อง ซอชนิดนี้มีอยู่ 2 สาย คันชักที่ใช้สีนั้นไม่ได้อยู่ระหว่างสาย แต่แยกส่วนออกไปต่างหากคล้ายกับซอสามสาย และมีการเล่นเพลงเช่นเดียวกับพิณ

ซอไม้ไผ่ หรือ **ซอบัง** ทำด้วยไม้ไผ่หนึ่งปล้องมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณสองถึงสามนิ้ว ถ้ากผิวออกจนเหลือกระบอกบางๆ จะะงู้ให้เกิดโพรงเสียง ขึ้นสายสองสายไปตามยาวของปล้องไม้ไผ่ แล้วสีด้วยคันชัก ซอไม้ไผ่มีข้อเสียที่เสียงเบาเกินไป

ประเภทเครื่องตี

เครื่องดนตรีอีสานประเภทเครื่องตี ได้แก่

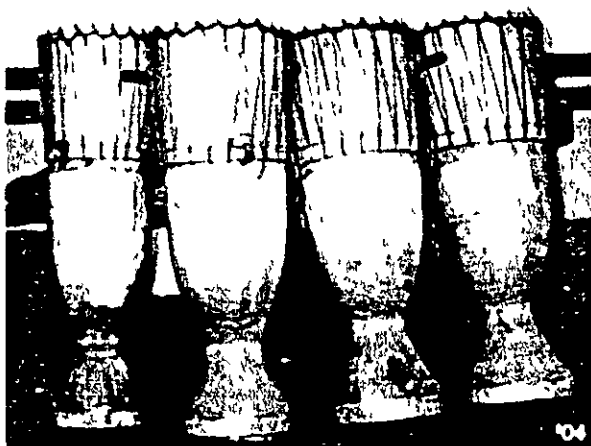
โปงลาง มีลักษณะคล้ายระนาดแต่มีขนาดใหญ่ เดิมทีโปงลางเป็นชื่อของกระดิ่งที่แขวนคอวัว เป็นสัญญาณระหว่างการเดินทางไปค้าขาย ส่วนโปงที่เป็นเครื่องดนตรีเดิมชาวบ้านในจังหวัดกาฬสินธุ์ เรียกว่า เกราะลอ โปงลางทำจากไม้เนื้อแข็งเช่น ไม้หมากเลื่อม ไม้สมอป่า ไม้พยอม ไม้ประดู่ ไม้ขนุน แต่ที่นิยมว่าให้เสียงไพเราะที่สุดได้แก่ ไม้มะหาด



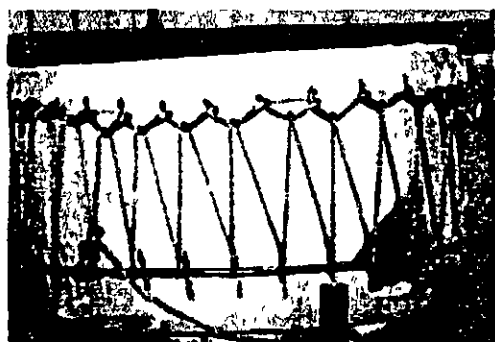
ภาพประกอบที่ 16 โปงลาง

กลอง ในภาคอีสานมีกลองที่ใช้ในการบรรเลงดนตรีประกอบจังหวะหลายประเภท เช่น

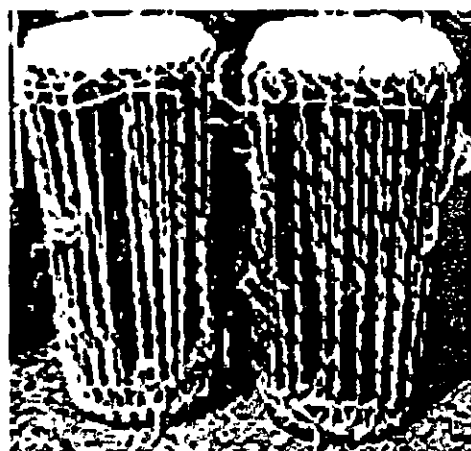
กลองยาวหรือกลองหาง เป็นกลองขึ้นหน้าเดียว ตัวกลองทำด้วยไม้จริง เช่น ไม้มะม่วง ตอนหน้าใหญ่ตอนท้ายมีลักษณะเรียว มีหลายขนาดตรงกลางของหน้ากลองจะติดข้าวสุกบดผสม ขี้เถ้าถ่วงเสียงตัวกลองยาวนั้น



ภาพประกอบที่ 17 กลองยาวหรือกลองหาง



ภาพประกอบที่ 18 กลองตุ้ม



ภาพประกอบที่ 19 กลองเส็งหรือกลองกึ่ง

กลองเสียง หรือ **กลองกิ่ง** หรือ **กลองแต่** เป็นกลองคู่ประเภทหน้าเดียว นิยมใช้สำหรับการแข่งขันประลองความดัง หรืออาจใช้สำหรับตีในงานบุญต่างๆ เช่น งานบุญบั้งไฟ การตีกลองเสียงจะใช้ไม้ตีซึ่งนิยมใช้ไม้เค็ง (ไม้หยี) เพราะเหนียวและทนทานกว่าไม้ชนิดอื่นๆ

กลองตุ้ม เป็นกลองสองหน้าคล้ายกับตะโพน แต่ต่างจากตะโพนตรงที่หน้ากลองตุ้มทั้งสองหน้ามีขนาดเท่ากัน ส่วนใหญ่ใช้ตีประกอบกับกลองยาวในขบวนแห่หรือขบวนพ็อนในเทศกาลต่างๆ

กลองตั้ง เป็นกลองขนาดใหญ่ที่ใช้ในวงกลองยาว เวลาตีต้องใช้คนสองคนหาม และให้คนหนึ่งหามอยู่ข้างหลังเป็นคนตีไปด้วย

กลองกาบั้ง หรือ **กลองกาบเบื่อง** เป็นกลองหน้าเดียวหรือเบื่องเดียว นิยมใช้ตีผสมวงกับกลองตุ้มและกลองยาว

ผ่างฮาด หรือ **ผ้องโหม่ง** แบบโบราณชนิดที่ไม่มีปมผูกตรงกลางเหมือนฆ้องทั่วๆ ไป คือแผ่นหน้าของผ่างฮาดจะเรียบเสมอกันหมด นิยมใช้ตีผสมกับเครื่องกำกับจังหวะในขบวนพ็อนผู้ไท พ็อนเจ็ง บั้งไฟ

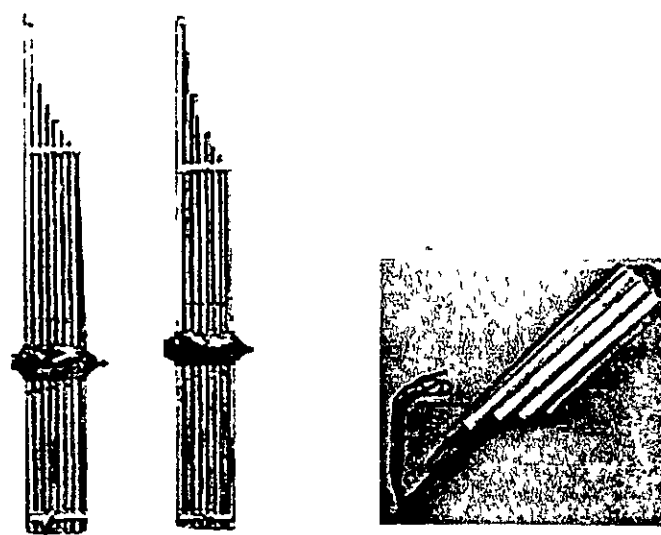
หมากกับแก๊บ หรือ **หมากก๊อบแก๊บ** หรือ **กรับคู่** เป็นกรับพื้นเมืองอีสานทำด้วยไม้ธรรมชาติสองชิ้น จักเป็นร่องฟันใช้ครูดหรือกรีดตามจังหวะ

นอกจากเครื่องดนตรีเหล่านี้แล้ว ยังมีเครื่องดนตรีประเภทตีทำด้วยโลหะอีกหลายชิ้น เช่น จิ้งฉาบ ซึ่งภาษาอีสานเรียกว่า สิ่ง แสง

ประเภทเครื่องเป่า

เครื่องดนตรีอีสานประเภทเครื่องเป่า ได้แก่

แคน เครื่องเป่าที่รู้จักกันดีอย่างแพร่หลาย เป็นเครื่องดนตรีที่เป็นสัญลักษณ์ของชาวอีสาน เสียงของแคนมีความไพเราะแสดงได้ทั้งอารมณ์สนุกสนาน เศร้าสร้อย การเป่าแคนจะมีท่วงทำนองซึ่งเรียกกันว่า ลายสุดสะแนน ลายลมพัดไผ่ ลายแม่ฮ้างกล่อมลูก ฯลฯ



ภาพประกอบที่ 20 แคน,หวด

หวด เป็นเครื่องเป่าที่ทำด้วยงูแคนแต่ไม่มีลิ้น โดยนำเอางูแคนจำนวนประมาณ 7 ถึง 12 อัน มาตัดให้ได้ขนาดลดหลั่นกันให้ปลายทั้งสองข้างเปิด ปลายด้านล่างใช้ขี้สตูปิดให้สนิท ส่วนปลายบนเปิดไว้สำหรับเป็นรูเป่า โดยนำเอางูแคนมารวมกับแกนไม้ไผ่ที่อยู่ตรงกลาง จัดงูแคนล้อมรอบในลักษณะทรงกลม ตรงหัวหวดใช้ขี้สตูปิดก่อนเป็นรูปกรวยแหลม เพื่อใช้เป็นฐานสำหรับจรวดริมฝีปากด้านล่าง และให้หวดหมุนได้รอบทิศเวลาเป่า

ปี่ลุ่ เป็นปี่ที่ทำจากไม้งูแคน โดยเอางูแคนมาปล้องหนึ่งตัดโดยเปิดปลายข้างหนึ่ง และข้ออีกด้านหนึ่งตรงปลายด้านที่บั้งข้อเจาะช่องสำหรับใส่ลิ้นที่ทำด้วยทองเหลือง เจาะรูเยื่อ 1 รู และรูสำหรับเปิดปิดระดับเสียง 5 รู ปรับเสียงให้เท่ากับเสียงแคน

ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงการฟ้อนของอีสานเหนือดั้งเดิม จะใช้เครื่องดนตรีหลักเพียงชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงชนิดเดียว เช่น ฟ้อนผีฟ้า ฟ้อนผีหมอ จะใช้แคน ฟ้อนกลองตุ้มจะใช้กลองตุ้มอย่างเดียว แต่ในการแสดงชุดที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ในยุคหลังจะใช้ดนตรีลักษณะผสมวงหลายชิ้น เช่น พิณ แคน โปงกลาง กลอง ฯลฯ ผสมกัน

การทำโปงลาง

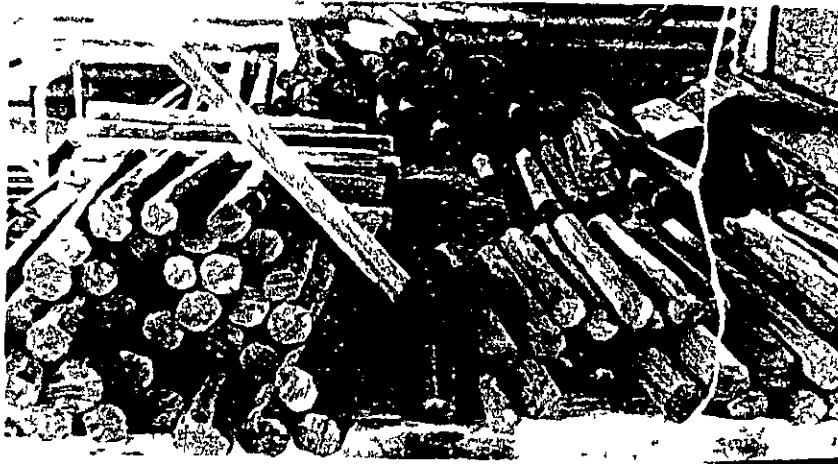
1 การเลือกไม้

ก่อนที่จะทำโปงลางนั้นต้องมีการเลือกไม้ที่จะนำมาใช้ทำโปงลางก่อน การเลือกไม้ให้มีคุณภาพ ไม้จะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

- เลือกไม้ที่มีลำต้นตรง ไม่คดไปงอมา
- เลือกเอาแต่แก่นของไม้ และต้องเอาเฉพาะส่วนของลำต้นที่ไม่มีกิ่งแยกออก เพราะจะทำให้เนื้อไม้เลี้ยวไม่ตรงเมื่อนำมาทำโปงลางจะทำยาก และแตกง่าย
- เลือกไม้ที่มีความแห้งสนิท ถ้าจะให้ดีที่สุดต้องเป็นไม้มะหาดที่มีความแห้งแล้วประมาณ 3 ปีขึ้นไป เพราะจะให้เสียงที่ดี กังวาน ไม่ผิดเพี้ยนหลังจากการผลิต ส่วนไม้มะหาดที่ยังสดอยู่นั้น จะไม่ใช่เพราะจะทำให้เสียงเพี้ยนไปจากความเป็นจริง และเสียงจะเปลี่ยนไปเรื่อยๆ เมื่อไม้แห้งลง

ไม้มะหาด มี 3 ชนิด ดังนี้

- 1 ไม้มะหาดทองคำ เป็นไม้ที่มีคุณภาพมากและหายากที่สุด มักพบในบริเวณที่มีพื้นที่เป็นไหล่เขา หรือที่เป็นเนินสูง เนื้อไม้มีลักษณะเป็นสีเหลืองอมเขียว
- 2 ไม้มะหาดดำ หรือมะหาดขี้ควาย เป็นไม้ที่มีคุณภาพปานกลาง หาไม่ยากนัก มักพบในบริเวณที่ราบลุ่ม โดยเฉพาะที่ริมห้วย เนื้อไม้มีลักษณะเป็นสีดำ
- 3 ไม้มะหาดน้ำผึ้ง หรือมะหาดฝ้าย เป็นไม้ที่มีคุณภาพน้อยที่สุด มักพบเห็นโดยทั่วไป เนื้อไม้มีลักษณะเป็นสีเหลือง



ภาพประกอบที่ 21 ไม้มะหาดหลากหลายชนิดที่บ้านครูเปลื้อง

ไม้มะหาด เป็นไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นพืชใบเดี่ยว มีรากแก้ว ใบใหญ่หนาและมีขน ลำต้นขนาดใหญ่เท่าที่พบเห็นวัดโดยรอบโคนได้ประมาณ 3 – 4 เมตร เปลือกของไม้มะหาด คนอีสานที่ชอบกินหมาก มักจะเอาเปลือกมาทุบแล้วตากแดด เมื่อแห้งแล้วจะมาฉีกให้เป็นเส้นเล็กๆ แล้วนำมาเคี้ยวจะทำให้เป็นสีแดงดี ผลของไม้มะหาดคล้ายกับผลชมพู เมื่อสุกจะมีสีเหลือง หรือชมพู เนื้อนุ่มสามารถรับประทานได้ บรรดาสัตว์ต่างๆ จึงมักจะมากินเป็นอาหาร

2 ขั้นตอนการทำลูกโป่งลง

เมื่อเลือกไม้จากต้นที่จะนำมาทำลูกโป่งลงได้เรียบร้อยแล้ว ให้นำไม้ที่ตัดจากต้นใหม่ๆ มาตากไว้ประมาณ 1 – 3 ปี ให้แห้งสนิท หรือถ้าเป็นไม้ที่ตายยืนต้นก็ยิ่งเพิ่มคุณภาพของเสียงโป่งลงมากยิ่งขึ้น ขั้นตอนการทำลูกโป่งลง มีดังนี้

- 2 1 นำไม้ท่อนใหญ่มาตัดเป็นท่อนเล็กๆ ท่อนละประมาณ 65 เซนติเมตร ไม้ท่อนหนึ่งจะผ่าแบ่งเป็นลูกโป่งลงได้ประมาณ 4-8 ลูก แล้วแต่ขนาดของท่อนไม้

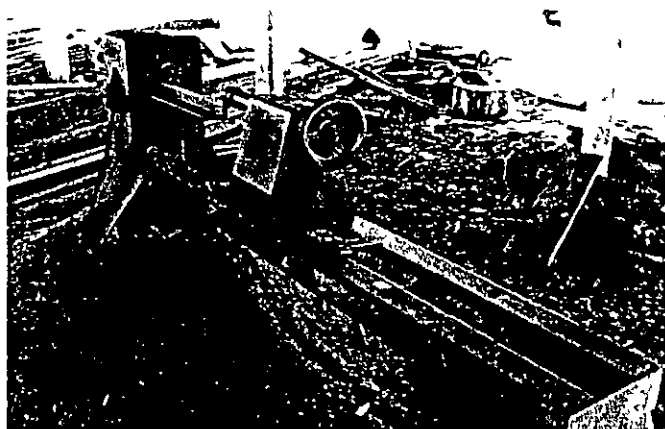


ภาพประกอบที่ 22 ตัดไม้จากท่อนใหญ่ให้เป็นท่อนเล็ก



ภาพประกอบที่ 23 ตากไม้ให้พอกลม

- 2.2 ถ้าเป็นวิธีทำสมัยโบราณไม่มีเครื่องทุ่นแรงใดๆ เมื่อผ่าแบ่งไม้แล้ว ใช้มีดมาตากไม้พอกลม ก็นำมาใช้ได้เลย แต่ปัจจุบันได้นำเครื่องทุ่นแรงมาใช้คือ กบมือ จึงได้นำกบมือมาใส่ไม้ที่ทำโป่งกลางให้มีความกลมและสวยงามมากขึ้น



ภาพประกอบที่ 24 เครื่องกลึง



ภาพประกอบที่ 25 การกลึงลูกโป่งฉาง

2 3 นำไม้ที่ตาก หรือไสพอกลมแล้วไปตัดให้ได้ขนาดก่อนนำไปกลึงเพื่อความสวยงาม
ละเอียด และกลมมากขึ้น

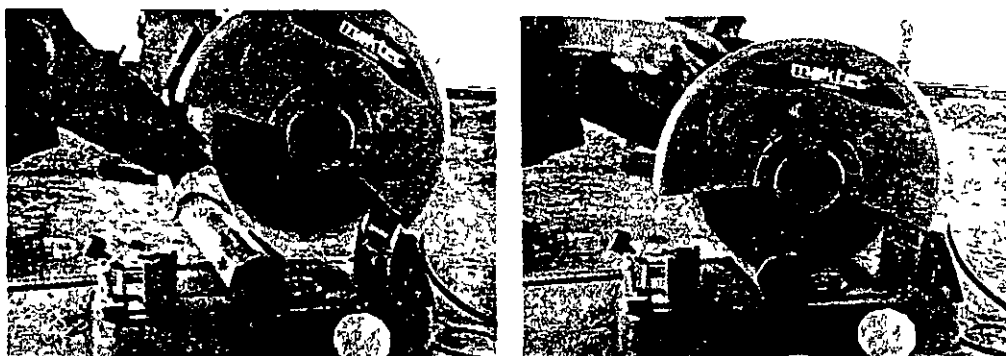
2 4 เมื่อกลึงเสร็จแล้ว ให้วัดและตัดขนาดความยาว ดังนี้

ลูกที่ 1 ยาว 60 เซนติเมตร

ลูกที่ 2 ยาว 57 เซนติเมตร

ลูกที่ 3	ยาว	54	เซนติเมตร
ลูกที่ 4	ยาว	51	เซนติเมตร
ลูกที่ 5	ยาว	48	เซนติเมตร
ลูกที่ 6	ยาว	45	เซนติเมตร
ลูกที่ 7	ยาว	43	เซนติเมตร
ลูกที่ 8	ยาว	40	เซนติเมตร
ลูกที่ 9	ยาว	37	เซนติเมตร
ลูกที่ 10	ยาว	34	เซนติเมตร
ลูกที่ 11	ยาว	32	เซนติเมตร
ลูกที่ 12	ยาว	31	เซนติเมตร
ลูกที่ 13	ยาว	29	เซนติเมตร

เส้นผ่าศูนย์กลางลูกที่ 1 คือ 7 เซนติเมตร ลูกต่อไปลดหลั่นกันไปตามขนาด จนถึงลูกสุดท้าย คือ ลูกที่ 13 จะมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 5 เซนติเมตร



ภาพประกอบที่ 26 เลื่อยวงเดือน สำหรับตัดไม้

- 25 นำลูกโป่งกลางที่ตัดแล้วมาวางเรียงกันตามขนาด แล้วนำมิดมาดากให้มีลักษณะเข้าทั้ง 2 ข้างทุกลูก ด้วยความชำนาญของช่าง ในขั้นตอนนี้จึงไม่มีการวัดขนาด แต่ใช้การคำนวณ ด้วยสายตา และความชำนาญแทน
- 26 จากนั้นนำมาเทียบเสียงกับแคน หรือเครื่องวัดเสียง

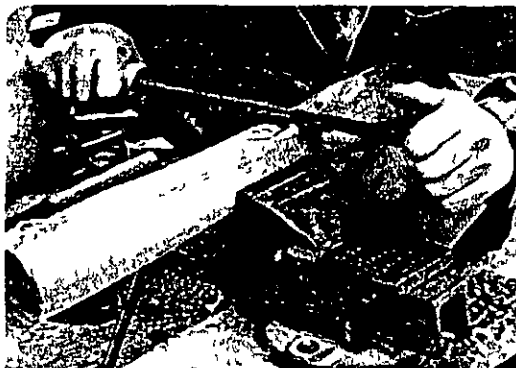


ภาพประกอบที่ 27 ถากลูกโป่งกลางให้เว้าทั้ง 2 ข้าง



ภาพประกอบที่ 28 ลูกโป่งกลางที่ถากตรงกลางให้เว้าเรียบร้อยแล้ว

- 27 เมื่อได้เสียงที่ต้องการแล้ว ให้ขีดส่วนเว้าที่ถากออกตรงกลางให้สวยงาม เทียบเสียงให้เข้ากับแคน และโป่งกลางต้นแบบ ถ้ายังไม่ได้เสียงตามต้องการ ให้ถากไม้ส่วนเว้าตรงกลางออกทีละนิด แล้วค่อยขีดใหม่ให้สวยงาม ถ้าเสียงต่ำ ให้บากด้านหัวทั้งสองข้างทีละนิดจนได้เสียงตามที่ต้องการ แต่ถ้าเสียงสูง ให้ถากตรงกลาง ทีละนิดจนได้เสียงตามที่ต้องการ



ภาพประกอบที่ 29 ถากตรงกลางลูกออกเพื่อเขียนเสียง



ภาพประกอบที่ 30 ใช้เครื่องขัดให้สวยงาม



ภาพประกอบที่ 31 การเขียนเสียงลูกโป่งลง



ภาพประกอบที่ 32 การเจาะรูร้อยเชือกของลูกโป่งกลาง

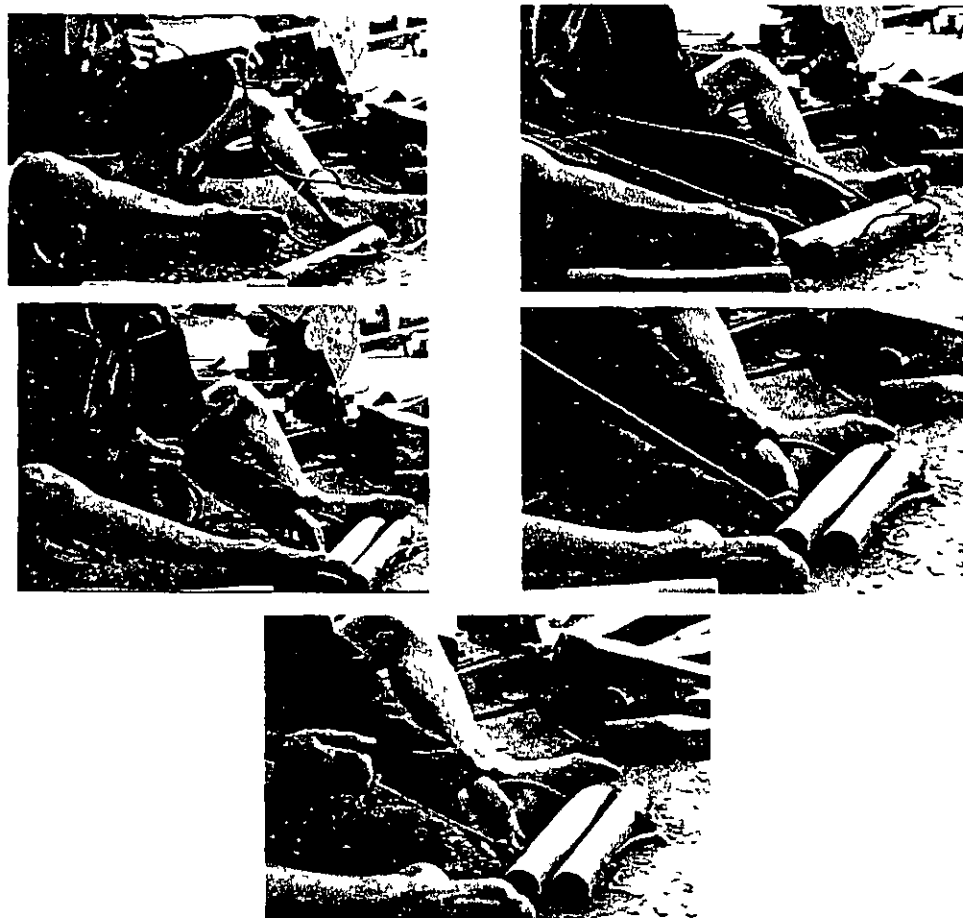
2.6 เจาะรู ให้แนวตรงกับขอบของส่วนเว้าดังภาพ

เสียงโป่งกลางถ้าใช้กับวงพื้นบ้านอีสานทั่วไป จะใช้ แคน เป็นหลักในการเทียบเสียง วิธีการเทียบเสียง ต้องมีคนเป่าแคน 1 คน และตีโป่งกลาง 1 คน หรือถ้าไม่สะดวกจะเป่าแคนเอง และตีโป่งกลางเองก็ได้ ถ้าจะใช้บรรเลงกับวงดนตรีสากล จะต้องใช้ คีย์บอร์ด, อิเล็กทรอนิกส์ในการเทียบเสียง หรือไม่ก็ใช้เครื่องเทียบเสียงสากล ในการเทียบเสียงลูกโป่งกลางในแต่ละลูก เสียงที่ได้มาจะเข้ากับเครื่องดนตรีสากลได้เป็นอย่างดี

ถ้าหากนานไป บางครั้งเสียงโป่งกลางอาจเพี้ยนได้ ก็สามารถปรับให้เป็นเสียงมาตรฐานตามต้องการได้ โดยใช้วิธีดังนี้

- 1 หากเสียงต่ำ ให้ปากด้านหัวทั้งสองข้างที่ละน้อยๆ จนได้เสียงตามที่ต้องการ
- 2 หากเสียงสูง ให้ปากตรงส่วนเว้าตรงกลาง ที่ละน้อยๆ จนได้เสียงตามที่ต้องการ

2.7 ร้อยเชือกโปงกลางเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการทำผืนโปงกลาง

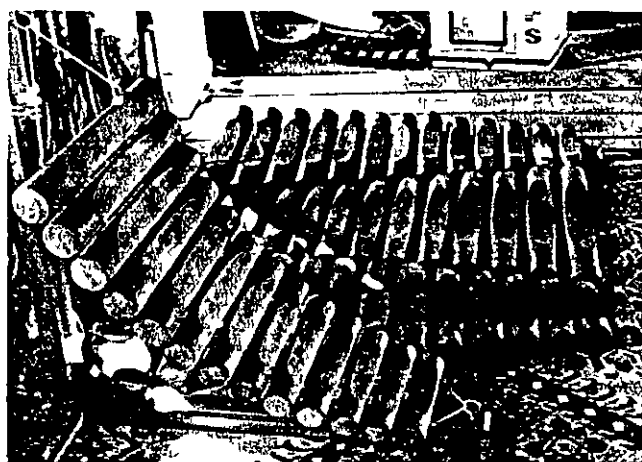


ภาพประกอบที่ 33 การร้อยเชือกโปงกลาง

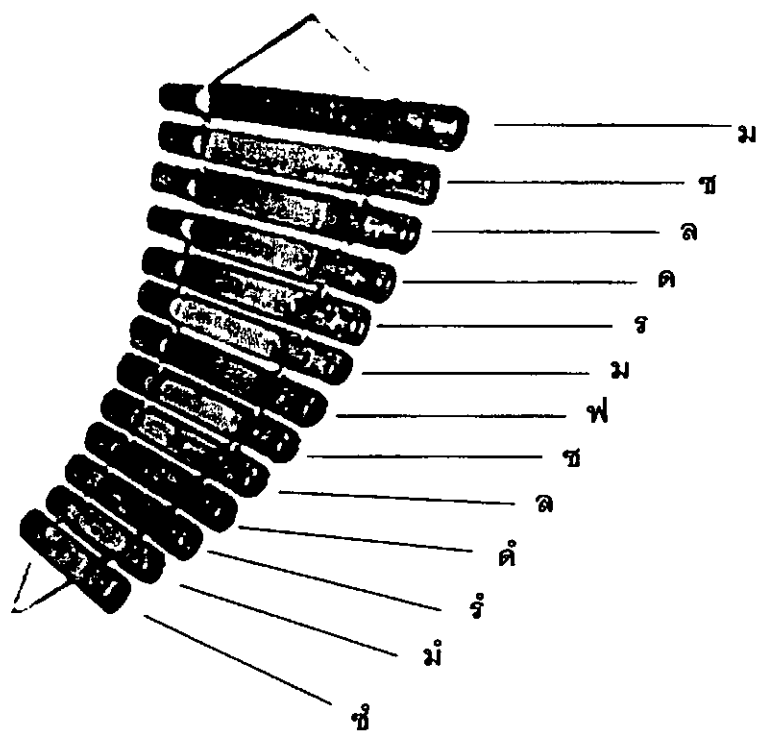
2.9.1 การร้อยเชือกโปงกลาง

- เตรียมเชือกในลอน ที่มีความยาวประมาณ 3 – 4 เมตร
- ใช้ไฟลนปลายเชือกให้แหลมพอสมควร
- มัดปมตรงกลางเชือก 2 ปม ให้ห่างกันประมาณ 20 เซนติเมตร
- เริ่มร้อยลูกโปงกลางตั้งแต่ลูกเล็กที่สุด เมื่อร้อยลูกโปงกลางลูกแรกให้ดึงเชือกที่ร้อยให้แน่น เพื่อป้องกันเชือกหย่อนในภายหลัง
- ผูกปมให้ติดกับลูกโปงกลางทั้ง 2 ข้าง

ทำตามขั้นตอนเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนเสร็จแล้วจึงผูกเชือกทั้ง 2 เส้นเข้าด้วยกัน นำไปทดลองแขวนกับขาโปงลาง แล้วจึงแก้ไขการมัดเชือกตามต้องการ



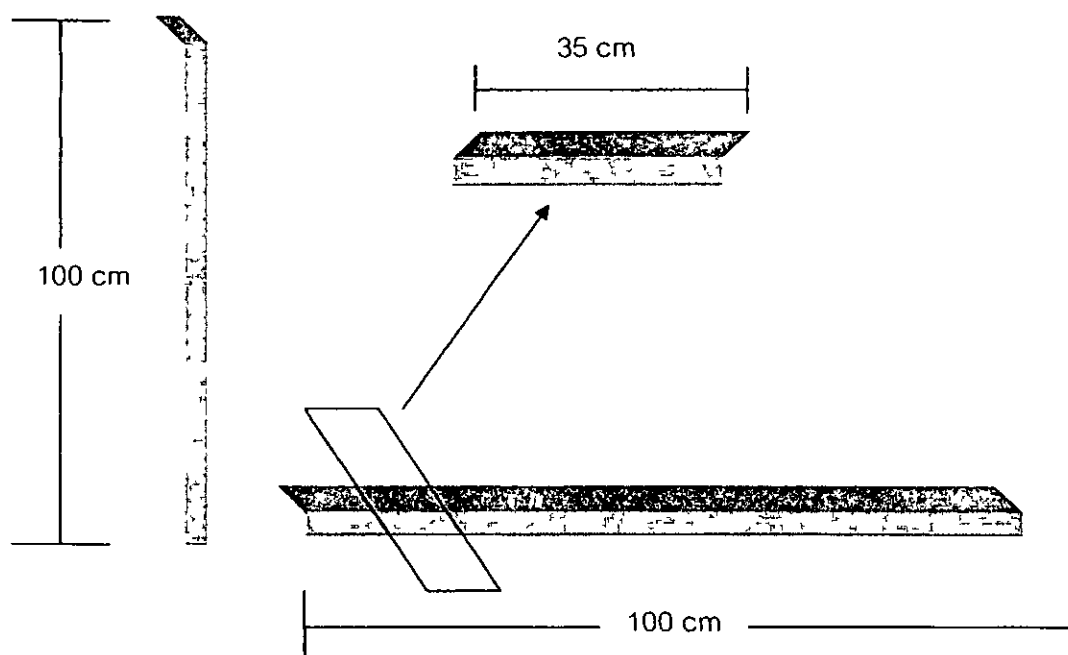
ภาพประกอบที่ 34 ผืนโปงลางที่ทำเสร็จแล้ว



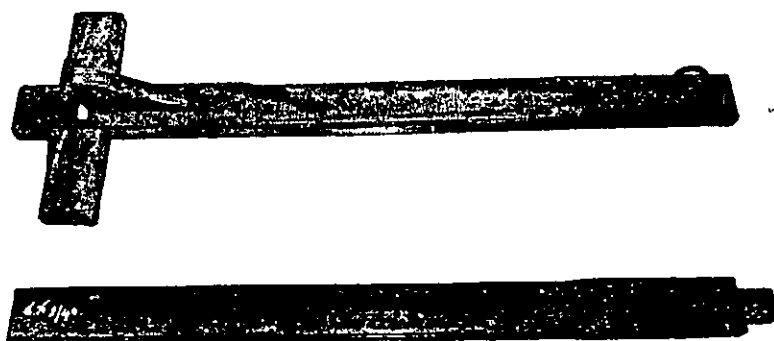
ภาพประกอบที่ 35 ตำแหน่งเส้นของโปงลาง

3 ขาดังและไม้ตีโป่งกลาง

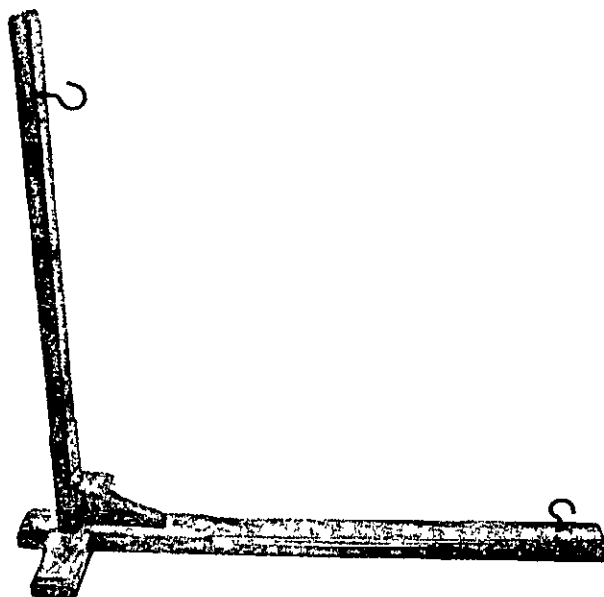
ขาดังโป่งกลาง ในสมัยก่อนผืนโป่งกลางไม่นิยมใช้ซาแต่จะผูกหรือแขวนโยงไว้กับเสา หรือต้นไม้ ส่วนอีกด้านหนึ่งผูกติดกับพื้นหรือใช้ซาเกี่ยวไว้ ปัจจุบันนิยมทำซาโป่งกลางแบบถาวร เพื่อสะดวกในการติดตั้งขณะบรรเลง บ้างก็ทำจากไม้เนื้อแข็ง บ้างก็ใช้เหล็กทำ มีความสูงประมาณหนึ่งเมตร และความยาวประมาณหนึ่งเมตร การแขวนลูกโป่งกลางจะแขวนลูกใหญ่ไว้ด้านบนโดยมีตะปูบนเสา ส่วนตัวล่างก็มีตะปูตอกไว้เหมือนกัน เพื่อเกี่ยวเชือกร้อยโป่งกลาง



ภาพประกอบที่ 36 ขนาดของซาโป่งกลาง

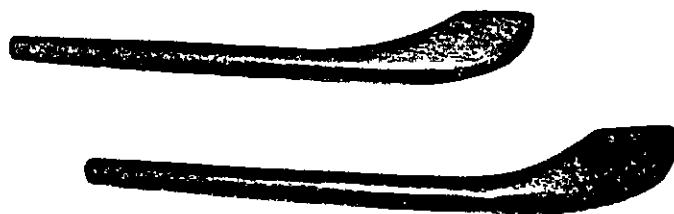


ภาพประกอบที่ 37 ขาดังไปกลาง



ภาพประกอบที่ 38 ขาดังไปกลาง

ไม้ตีโป่งกลาง ไม้สำหรับตีโป่งกลางส่วนมากทำด้วยไม้ชนิดเดียวกันกับไม้ที่ทำลูกโป่งกลาง โดยไม้ที่นิยมทำไม้ตีโป่งกลางจะมีหลายแบบแตกต่างกันไปตามความถนัดของผู้ตี ส่วนมากจะมีความยาวประมาณ 20-25 เซนติเมตรโดยด้านหัวของไม้ตีจะมีขนาดใหญ่ มีทั้งแบบหัวกลมแบบหัวแบนและหัวโค้ง ส่วนมากนิยมแบบหัวโค้งเพราะเวลาตีหัวโค้งสามารถที่จะเลื่อนไหลได้อย่างรวดเร็วโดยไม่สะดุดลูกอื่น ๆ ของโป่งกลาง



ภาพประกอบที่ 39 ไม้ตีโป่งกลาง

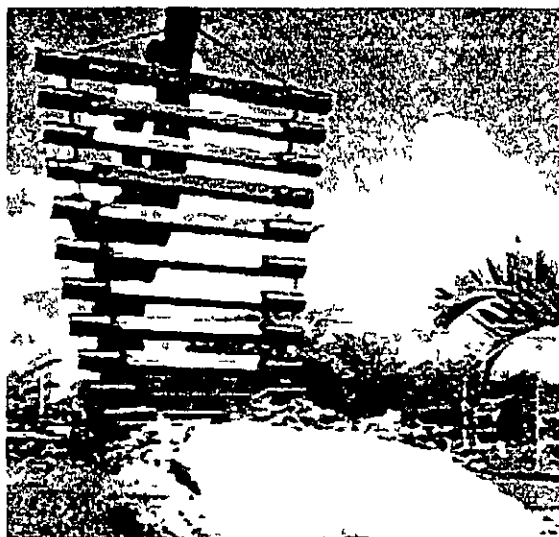
5 ผลงานดีเด่น

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถด้านดนตรีพื้นบ้านอีสานทุกชนิด จากการพากเพียรพยายามในการศึกษาด้านดนตรีนี้มาเป็นเวลาหลายสิบปี ทำให้ครูเปลื้อง ฉายรัศมี มีผลงานมากมายที่หลายคนอาจจะยังไม่เคยทราบ และมีผลงานที่เด่นๆ หลายผลงาน ดังนี้

ปี พ.ศ. 2502

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี เป็นผู้คิดค้นโป่งกลางขึ้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นบ้านเกิดของครูเปลื้องเอง จากชื่อเสียงทางด้านโป่งกลางที่ดังไปทั่วประเทศ จึงส่งผลให้โป่งกลางกลายเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดกาฬสินธุ์ และมีการกล่าวถึงโป่งกลางในคำขวัญของจังหวัดกาฬสินธุ์ คือ **ฟ้าแดดสูงยาง โป่งกลางเลิศล้ำ วัฒนธรรมผู้ไทย ผ้าไหมแพรวา ผาเสวยภูพาน มหาธารลำปาว ไดโนเสาร์ สัตว์โลกล้านปี** และมีการสร้างโป่งกลางขนาดใหญ่ขึ้น ตั้งอยู่ที่วงเวียนหน้าศาลากลางจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้วยความร่วมมือร่วมใจของหลายหน่วยงานในจังหวัดกาฬสินธุ์

ผลงานอันล้ำค่านี้ทำให้ครูเปลื้อง มีแรงและกำลังใจที่จะพัฒนาคณะศิลปินบ้านอีสานอันเป็นที่รักนี้ต่อไปอีก



ภาพประกอบที่ 40 โปงกลางขนาดใหญ่ตั้งอยู่กลางเมืองกาฬสินธุ์

ปี พ.ศ. 2513

ครูเปลื้อง และคณะโปงกลาง ได้รับเชิญไปแสดงในรายการโทรทัศน์ ช่อง 5 จังหวัดขอนแก่น (ของ 11 ในปัจจุบัน) การแสดงในครั้งนั้น ทำให้วงโปงกลางของครูเปลื้อง มีชื่อเสียงมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในภาคอีสานและภาคอื่นๆ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปี พ.ศ. 2514

ผลงานของคณะโปงกลางครูเปลื้อง ที่ได้แพร่ภาพออกไปนั้น เป็นผลทำให้ได้เดินทางเข้ามาแสดงในเมืองหลวง กรุงเทพฯ โดยมาบรรเลงดนตรีถวายในวังสวนจิตรลดา วังละโว้ วังสวนผักกาด และวังสราญรมย์ การแสดงในครั้งนี้ได้สร้างความปลื้มปิติ และความภาคภูมิใจแก่ครูเปลื้อง และคณะโปงกลาง เป็นอย่างมาก

ปี พ.ศ. 2516 - 2522

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ได้เดินทางไปต่างประเทศในลักษณะการท่องเที่ยว โดยการนำของ ร้อยโท วิรัตน์ พงษ์สวัสดิ์ และการเดินทางในครั้งนี้นำศิลปวัฒนธรรมไปแสดงด้วย โดย นำโปงลาง ไปแสดงที่ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และกรีซ ซึ่งทำให้ โปงลาง เป็นที่รู้จักแพร่หลายขึ้น และสามารถใช้เป็นสื่อทางวัฒนธรรมของไทยได้เป็นอย่างดี

ปี พ.ศ. 2529

คำสดุดี ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นบ้าน)

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี เป็นนักดนตรีพื้นบ้านอีสานที่มีความสามารถพิเศษสามารถเล่นและถ่ายทอดการเล่นดนตรีพื้นบ้านอีสานได้เกือบทุกชนิด ทั้ง พิณ แคน ขอ โปงลาง และอื่นๆ โดยเฉพาะ โปงลาง นั้น สามารถเล่นและถ่ายทอดการเล่นได้เป็นพิเศษ และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นผู้ศึกษา ค้นคว้า ปรับปรุงและพัฒนาโปงลางมาตลอดระยะเวลา 40 ปี จนทำให้ "เกราะลอ" ซึ่งเป็นเพียงสิ่งที่ใช้ตีไลน์กกา ตามไร่ ตามนา พัฒนามาเป็น "โปงลาง" ที่มีสภาพเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงไพเราะ กังวาน และให้ความรู้สึกของความเป็นพื้นบ้านอีสานอย่างแท้จริงเป็นที่นิยมกันแพร่หลายและยอมรับกันว่า "โปงลาง" เป็น เครื่องดนตรีเอกลักษณ์ของภาคอีสานเคียงคู่กับ แคน ซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว จึงสมควรยกย่องและเชิดชู ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ไว้ในฐานะเป็นศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นบ้าน) อย่างแท้จริง



ภาพประกอบที่ 41 พิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ปี พ.ศ. 2546 - 2547

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ได้รับการเสนอชื่อให้เข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร โดยสภามหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้อนุมัติปริญญาครุศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เพื่อเป็นเกียรติแก่ครูเปลื้อง ในฐานะผู้มีความรู้ความสามารถด้านดนตรีพื้นบ้านอีสานเป็นอย่างดี และทำชื่อเสียงให้จังหวัดกาฬสินธุ์ และประเทศไทยมาโดยตลอด

ปี พ.ศ. 2547

โปงลาง ได้รับความนิยมสูงมาก ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 โดยรายการซีพจรลงเท้า จึงได้ติดต่อครูเปลื้อง เพื่อสัมภาษณ์ถึงสาธิตวิธีการทำ และการบรรเลงโปงลาง ออกอากาศเผยแพร่ไปทั่วประเทศ

ปี พ.ศ. 2548

ได้รับเลือกให้เป็นผู้บรรเลงโปงลางประกอบภาพยนตร์ เรื่อง "แคนลำโขง" และ "แผ่นดินแม่" ซึ่งถือว่าเป็นความภูมิใจ ของครูเปลื้องอย่างมากที่จะส่งเสริม และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอีสานไว้ไม่ให้สูญหาย

ผลงานของครูเปลื้อง มีอีกหลายผลงานที่ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น แต่ไม่ว่าจะเป็นผลงานเล็กๆ หรือผลงานในระดับชาติ ทุกผลงานก็สร้างความภูมิใจ และความพอใจให้แก่ครูเปลื้อง และครอบครัวญาติสนิทหรือมิตรสหายได้ไม่น้อยทีเดียว

วิเคราะห์เพลงพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง)

การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง) ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อของการวิเคราะห์ ดังนี้

- 1 กลุ่มตัวโน้ต
- 2 กระสวนจังหวะ
- 3 แยกแยะทำนองเพลงตามลูกตก
- 4 การเคลื่อนที่ของลูกตก
- 5 ทิศทางของทำนอง
- 6 เทคนิคการบรรเลง

ผลงานเพลงที่จะนำมาวิเคราะห์ มีทั้งหมด 5 เพลง คือ

- 1 ลายโปงลาง
- 2 ลายแมงมุดอมดอก
- 3 ลายลมพัดไม้
- 4 ลายนกไขบินข้ามทุ่ง
- 5 ลายลมพัดพร้าว

ลายโปงลาง

ลายโปงลาง เป็นเพลงที่มีอัตราปานกลาง เปรียบเทียบเหมือนจังหวะการเดินของวัว ผู้แต่งคือ ครูเป่ลื่อง ฉายรัศมี เป็นลายที่แต่งขึ้นจากเสียงกระดิ่งผูกคอวัวที่มีเสียงดังอยู่ตลอดเวลาขณะเดิน ซึ่งสมัยโบราณนิยมใช้โปงลาง (ไม้ 2-3 ท่อนเล็กๆ ผูกปลายไม้รวมกัน สมัยโบราณคนอีสานเรียกโปงลาง) แขนงคอวัว ช่วงเวลาที่วัวเดินตามกันเป็นแถวข้ามทุ่งนานั้น จะมีเสียงของกบิ่ววัวกระทบกับก้อนกรวดหิน ประสานเสียงกับเสียงโปงลางที่คอวัว ฟังแล้วให้ความรู้สึกกว้างขวางชวนให้คิดถึงชนบทในยามเย็น

ลายโปงลาง

เที่ยวที่ 1

----	---ม	-ช-ล	-ช-ล	-ลลล	-ล-ร	-ด-ล	-ช-ล
-ลลล	-ล-ด	-ร-ม	-ร-ม	-ม-ม	-ม-ล	-ช-ม	-ร-ม
-ม-ม	-ม-ม	-ช-ล	-ช-ล	-ล-ล	-ล-ร	-ด-ล	-ช-ล
-ล-ล	-ล-ช	-ม-ล	-ช-ม	-ม-ม	-ม-ด	-ร-ช	-ร-ม
-ม-ม	-ม-ช	-ม-ล	-ช-ม	-ม-ม	-ม-ด	-ร-ช	-ร-ม
-ม-ล	-ม-ร	-ด-ล	-ช-ล	-ลลล	-ม-ร	-ด-ล	-ช-ล

เที่ยวที่ 2

-ลลล	-ล-ม	-ช-ล	-ช-ล	-ลลล	-ล-ร	-ด-ล	-ช-ล
-ลลล	-ล-ด	-ร-ม	-ร-ม	-ม-ม	-ม-ล	-ช-ม	-ร-ม
-ม-ม	-ม-ม	-ช-ล	-ช-ล	-ล-ล	-ล-ร	-ด-ล	-ช-ล
-ล-ล	-ล-ช	-ม-ล	-ช-ม	-ม-ม	-ม-ด	-ร-ช	-ร-ม
-ม-ม	-ม-ช	-ม-ล	-ช-ม	-ม-ม	-ม-ด	-ร-ช	-ร-ม
-ม-ล	-ม-ร	-ด-ล	-ช-ล	-ลลล	-ม-ร	-ด-ล	-ช-ล

ลงจบ

-ม-ด	-ม-ร	-ด-ล	-ช-ล
------	------	------	------

หน้าทับกลอง

- ปะ - -	- ปะ - -	- ดิง - ดิง	- - - ดิง	- ปะ - -	- ปะ - -	- ดิง - ดิง	- - - ดิง
----------	----------	-------------	-----------	----------	----------	-------------	-----------

1 กลุ่มตัวโน้ตและวรรคเพลง

ลายโปงกลาง เป็นเพลงท่อนเดียว มีวรรคเพลงทั้งหมด 12 วรรค มีกลุ่มตัวโน้ต คือ โด เร มี ซอล ลา การแบ่งวรรคนั้น ให้นำหน้าทับกลองเป็นเกณฑ์การแบ่งวรรค คือแบ่งออกเป็น 4 ห้องเพลง เรียก 1 วรรค มีการแบ่งวรรคเพลงได้ ดังนี้

วรรคที่ 1

เที่ยวที่ 1	- - - -	- - - มุ	- ซ - ล	- ซ - ลุ
เที่ยวที่ 2	- ล ล ล	- ลุ - ม	- ซ - ล	- ซุ - ล

วรรคที่ 2

- ล ล ล	- ล - ร	- ด - ล	- ซ - ลุ
---------	---------	---------	----------

วรรคที่ 3

- ล ล ล	- ล - ด	- ร - ม	- ร - ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 4

- ม - ม	- ม - ล	- ซ - ม	- ร - ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 5

- ม - ม	- ม - ม	- ซ - ล	- ซ - ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 6

- ล - ล	- ล - วั	- ดิ - ล	- ซ - ล
---------	----------	----------	---------

วรรคที่ 7

- ล - ล	- ล - ช	- ม - ล	- ช - ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 8

- ม - ม	- ม - ด	- ร - ช	- ร - ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 9

- ม - ม	- ม - ช	- ม - ล	- ช - ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 10

- ม - ม	- ม - ด	- ร - ช	- ร - ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 11

- ม - ล	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 12

- ล ล ล	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล
---------	---------	---------	---------

สรุป ลายโป่งกลาง เป็นเพลงที่อยู่ในกลุ่มที่ใช้กลุ่มโน้ต 5 เสียง คือ โด เร มี ซอล และ ลา ตลอดทั้งเพลง

2 กระสวนจังหวะ

การวิเคราะห์กระสวนจังหวะ หรือรูปแบบจังหวะเป็นวิธีการหนึ่ง เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ลักษณะการสร้างรูปแบบของทำนองเพลง ใน 1 รูปแบบ มีความยาวเท่ากับ 2 ห้องเพลง ซึ่งทำนอง 2 ห้องเพลง เป็นทำนองเพลงที่แสดงลักษณะเฉพาะ หรือเอกลักษณ์ของบทเพลงได้ชัดเจนที่สุด ลายโป่งกลางที่มีความยาว 6 บรรทัดนี้ สามารถแบ่งรูปแบบได้ 24 รูปแบบ แยกออกเป็นกลุ่มสี่ ดังนี้

ลายโปงลาง

เที๋ยวที่ 1

		ช-ด	ช-ด			ด-ด	ช-ด
		ร-ม	ร-ม	ม-ม	ม-ด	ช-ม	ร-ม
ม-ม	ม-ม	ช-ด	ช-ด	ด-ด	ด-ร	ด-ด	ช-ด
ด-ด	ด-ช	ม-ด	ช-ม	ม-ม	ม-ด	ร-ช	ร-ม
ม-ม	ม-ช	ม-ด	ช-ม	ม-ม	ม-ด	ร-ช	ร-ม
ม-ด	ม-ร	ด-ด	ช-ด			ด-ด	ช-ด

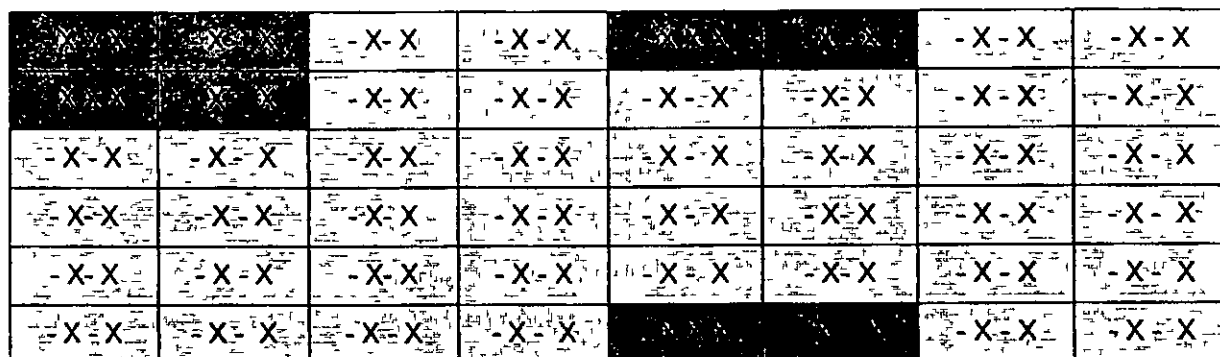
กระสวนจังหวะ

	X	X-X	X-X			X-X	X-X
	X-X	X-X	X-X	X-X	X-X	X-X	X-X
X-X	X-X	X-X	X-X	X-X	X-X	X-X	X-X
X-X	X-X	X-X	X-X	X-X	X-X	X-X	X-X
X-X	X-X	X-X	X-X	X-X	X-X	X-X	X-X
X-X	X-X	X-X	X-X			X-X	X-X

เที๋ยวที่ 2

ม-ด	ด-ม	ช-ด	ช-ด	ม-ม	ม-ด	ด-ด	ช-ด
		ร-ม	ร-ม	ม-ม	ม-ด	ช-ม	ร-ม
ม-ม	ม-ม	ช-ด	ช-ด	ด-ด	ด-ร	ด-ด	ช-ด
ด-ด	ด-ช	ม-ด	ช-ม	ม-ม	ม-ด	ร-ช	ร-ม
ม-ม	ม-ช	ม-ด	ช-ม	ม-ม	ม-ด	ร-ช	ร-ม
ม-ด	ม-ร	ด-ด	ช-ด			ด-ด	ช-ด

กระสวนจันทระ



กระสวนจันทระ มีการแทนชื่อการแบ่งส่วน ดังนี้

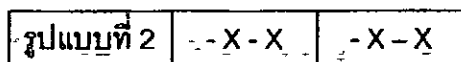
ส่วนที่ 1	ส่วนที่ 2	ส่วนที่ 3	ส่วนที่ 4
-----------	-----------	-----------	-----------

ลายโป่งกลาง มีรูปแบบทั้งหมด 3 รูปแบบ



1	----	--- ม	1 ครั้ง
---	------	-------	---------

รูปแบบนี้จะพบในวรรคแรกของเพลงในการบรรเลงรอบแรกเท่านั้น คือเป็นรูปแบบที่ขึ้นเพลง ส่วนรอบที่ 2 จะเปลี่ยนรูปแบบการบรรเลงอีกแบบจะไม่ซ้ำกัน



1	- ช - ล	- ช - ล	2 ครั้ง
2	- ด - ล	- ช - ล	4 ครั้ง
3	- ร - ม	- ร - ม	1 ครั้ง
4	- ม - ม	- ม - ล	1 ครั้ง
5	- ช - ม	- ร - ม	1 ครั้ง

6	- ม - ม	- ม - ม	1 ครั้ง
7	- ล - ล	- ล - ร	1 ครั้ง
8	- ล - ล	- ล - ข	1 ครั้ง
9	- ม - ล	- ข - ม	2 ครั้ง
11	- ม - ม	- ม - ด	2 ครั้ง
12	- ร - ข	- ร - ม	2 ครั้ง
13	- ม - ม	- ม - ข	1 ครั้ง
14	- ม - ล	- ม - ร	1 ครั้ง

รูปแบบนี้ เป็นรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของเพลงนี้ คือเป็นรูปแบบที่พบมากที่สุดในเพลงนี้ และพบได้ทุกส่วนของเพลง ยกเว้นวรรคแรกของเพลง ซึ่งวรรคแรกของเพลง เทียวแรกจะขึ้นด้วยรูปแบบที่ 1 และเทียวที่ 2 ขึ้นด้วยรูปแบบที่ 3



1	- ล ล ล	- ล - ม	1 ครั้ง
2	- ล ล ล	- ล - ร	1 ครั้ง
3	- ล ล ล	- ล - ด	1 ครั้ง
4	- ล ล ล	- ม - ร	1 ครั้ง

รูปแบบนี้เป็นรูปแบบของวรรคเชื่อมในเพลง ที่บรรเลงแล้วมือขวามาตีที่เสียง ลา ต่ำ พอตีพบในส่วนแรก และส่วนที่ 3 ของเพลง บรรทัดที่ 1,2 และ 6 ในบรรทัดที่ 1 พบที่ส่วนแรกของเทียวที่ 2 และส่วนที่ 3 บรรทัดที่ 2 พบที่ส่วนแรกของเพลง และบรรทัดที่ 6 พบเฉพาะในส่วนที่ 3

รูปแบบที่	กระสวนจังหวะ		จำนวนครั้งที่พบ
1	----	---X	1
2	-X-X	-X-X	20
3	-XXX	-X-X	3

สรุปลายโปงกลาง มีรูปแบบทั้งหมด 3 รูปแบบ รูปแบบที่พบมากที่สุดในเรื่องของกระสวนจังหวะ คือ รูปแบบที่ 2 พบทั้งหมด 20 ครั้ง ถือว่ารูปแบบที่ 2 เป็นเอกลักษณ์ของเพลงนี้ ซึ่งพบได้ทุกส่วนของเพลง ส่วนรูปแบบที่ 1 พบเพียงครั้งเดียวเป็นวรรคที่ขึ้นเพลงเท่านั้น และรูปแบบที่ 3 พบ 4 ครั้ง

3 แยกแยะทำนองเพลงตามลูกตก

ทำนองของลายโปงกลางตามลูกตก พบเฉพาะลูกตก มี และ ลา

ลูกตก มี มีทำนอง ดังนี้

1	- ล ล ล	- ล - ด	- ร - ม	- ร - ม
---	---------	---------	---------	---------

2	- ม - ม	- ม - ล	- ช - ม	- ร - ม
---	---------	---------	---------	---------

3	- ล - ล	- ล - ช	- ม - ล	- ช - ม
---	---------	---------	---------	---------

4	- ม - ม	- ม - ด	- ร - ช	- ร - ม
---	---------	---------	---------	---------

5	- ม - ม	- ม - ช	- ม - ล	- ช - ม
---	---------	---------	---------	---------

ลูกตก ลา มีทำนอง ดังนี้

1	----	---ม	-ซ-ล	-ซ-ล
---	------	------	------	------

2	-ลลล	-ล-ร	-ด-ล	-ซ-ล
---	------	------	------	------

3	-ม-ม	-ม-ม	-ซ-ล	-ซ-ล
---	------	------	------	------

4	-ล-ล	-ล-ร	-ด-ล	-ซ-ล
---	------	------	------	------

5	-ม-ล	-ม-ร	-ด-ล	-ซ-ล
---	------	------	------	------

6	-ลลล	-ม-ร	-ด-ล	-ซ-ล
---	------	------	------	------

สรุป ลายโปงลางมีลูกตก 2 ลูกตก คือ ลา และมี ตลอดทั้งเพลง ลูกตก ลา มีทำนองทั้งหมด รวม 6 วรรค มีทำนอง 6 ทำนอง ลูกตก มี มีทำนองทั้งหมดรวม 6 วรรค มีทำนอง 5 ทำนอง

4 การเคลื่อนที่ของลูกตก

การเคลื่อนที่ของลูกตกแต่ละวรรคในลายโปงลาง จะไปในทิศทางเดียวกันเสมอ ลายโปงลางมี 6 บรรทัด สังเกตทิศทางได้ดังนี้

บรรทัดที่ 1 ล → ล

บรรทัดที่ 2 ม → ม

บรรทัดที่ 3 ล → ล

บรรทัดที่ 4 ม → ม

บรรทัดที่ 5

ม —————> ม

บรรทัดที่ 6

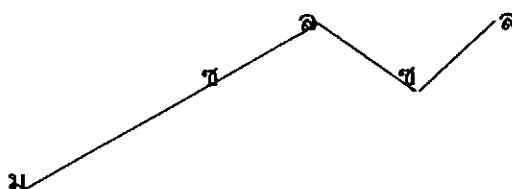
ล —————> ล

การเคลื่อนที่ของลูกตกแต่ละวรรคในลายโป่งกลาง มีการเคลื่อนที่ไปในทิศทางเดียวกันเสมอ คือเคลื่อนที่ไปซ้ำที่เสียงเดิม จาก ลูกตก มี ไป มี ลูกตก ลา ไป ลา

5 ทิศทางของทำนอง

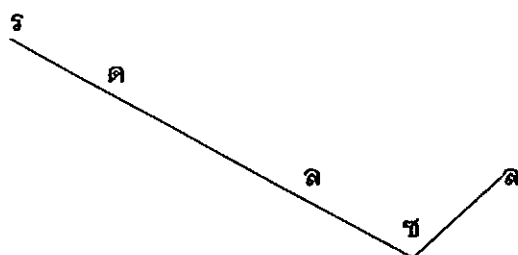
ลายโป่งกลาง เป็นลายที่มีเอกลักษณ์น่าสนใจ ถ้าสังเกตเนื้อเพลง จะเห็นได้ว่าเนื้อเพลงจริงๆ ของเพลงนี้ จะเริ่มต้นที่โน้ตตัวสุดท้ายของห้องเพลงที่ 2 และ 6 เสมอ จนจบเพลง ส่วนห้องเพลงที่ 1 และ 5 เป็นวรรคเชื่อมเนื้อเพลง ลายโป่งกลางมีทิศทางของทำนองทั้งหมด 7 ทำนอง ดังนี้

ทำนองที่ 1



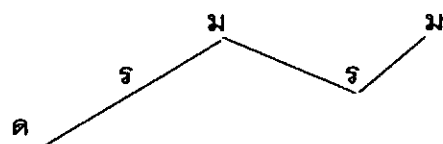
----	--- ม	- มี - ล	- มี - ล
------	-------	----------	----------

ทำนองที่ 2



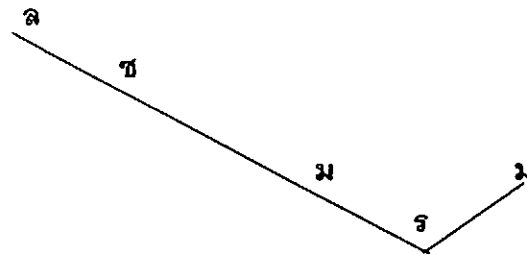
- ล ล ล	- ล - ริ	- ดิ - ลิ	- ชี - ล
---------	----------	-----------	----------

ทำนองที่ 3



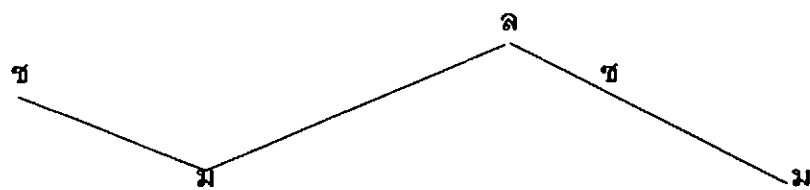
ล ล ล	- ล - ดิ	- ริ - มิ	- ริ - มิ
-------	----------	-----------	-----------

ทำนองที่ 4



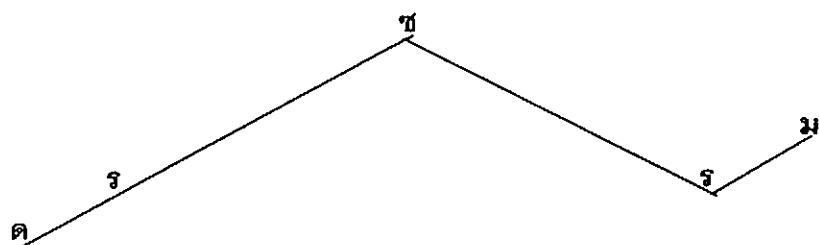
ม - ม	ม - ด	- ซ - ม	- ร - ม
-------	-------	---------	---------

ทำนองที่ 5



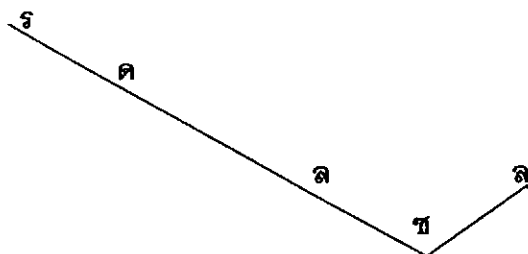
ด - ด	- ด - ซ	- ม - ด	- ซ - ม
-------	---------	---------	---------

ทำนองที่ 6



- ม - ม	- ม - ค	- ร - ซ	- ร - ม
---------	---------	---------	---------

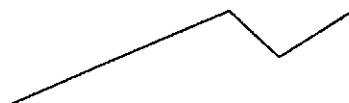
ทำนองที่ 7



- ม - ล	- ม - ร	- ค - ล	- ซ - ล
---------	---------	---------	---------

สรุป ทิศทางของทำนองลายโป่งกลาง มี 3 ทิศทาง คือ

ทิศทางที่ 1



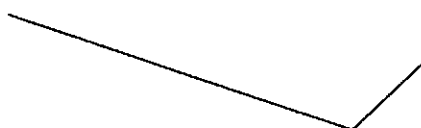
ประกอบด้วยทำนองที่ 1, 3, 6 คือ

----	--- ม	- ช - ล	- ช - ล
------	-------	---------	---------

ล ล ล	- ล - ด	- ร - ม	- ร - ม
-------	---------	---------	---------

ม - ม	ม - ด	- ร - ช	- ร - ม
-------	-------	---------	---------

ทิศทางที่ 2



ประกอบด้วยทำนองที่ 2, 4, 7 คือ

- ล ล ล	- ล - ร	- ด - ล	- ช - ล
---------	---------	---------	---------

ม - ม	- ม - ล	- ช - ม	- ร - ม
-------	---------	---------	---------

- ม - ล	- ม - ร	- ล - ล	- ช - ล
---------	---------	---------	---------

ทิศทางที่ 3



ประกอบด้วยทำนองที่ 5 คือ

ล - ล	ล - ช	- ม - ล	- ช - ม
-------	-------	---------	---------

ทำนองหลักของลายโปงลางนี้จะเริ่มที่โน้ตตัวสุดท้ายของห้องเพลงที่ 2 เสมอ ส่วนห้องเพลงแรก และโน้ตตัวแรกของห้องที่ 2 ไม่ใช่ทำนองหลัก แต่เป็นทำนองเสริมมีไว้สำหรับเชื่อมวรรคเพลงให้น่าฟังมากขึ้นเท่านั้น

6 เทคนิคการบรรเลง

เทคนิคสำคัญของการบรรเลง ลายโปงลาง คือ วิธีการแบ่งมือในการตีโปงลางที่แตกต่างจากการตีโปงลางในลายอื่นๆ ถ้าเป็นลายอื่นส่วนมากจะใช้มือซ้าย และมือขวาตีสลับกันไปมา แต่สำหรับลายโปงลางนั้น จะใช้มือซ้ายตีเคาะจังหวะอยู่ที่เสียง ลา ต่ำ ส่วนมือขวาตีดำเนินทำนองไปเรื่อยๆ เป็นการบรรเลงเลียนแบบธรรมชาติของวัวที่ห้อยกระดิ่ง (โปงลาง) ที่คอ แล้วเดินกันเป็นกลุ่ม ไปตามท้องทุ่งนา จะเห็นได้จากตัวอย่างโน้ต ดังนี้

บรรทัดที่	- ม - -	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล	- ล - ล	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล
6	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ล

สรุปเทคนิคสำคัญของการบรรเลง ลายโป่งกลาง คือ วิธีการแบ่งมือในการตีโป่งกลางที่แตกต่างจากการตีโป่งกลางในลายอื่นๆ ในลายโป่งกลางจะต้องใช้มือซ้ายเคาะจังหวะที่เสียง ลา ต่ำ มือขวาก็ดำเนินทำนองไปเรื่อย สำหรับบรรทัดที่มีขวาที่เสียง ลา ต่ำ พอดี จะมีการเปลี่ยนแปลงการตีของมือซ้าย จากเคาะเป็นจังหวะสม่ำเสมอตรงขอบโป่งกลางด้านซ้าย ก็เปลี่ยนเป็นตีสลับกับมือขวาตรงกลางผืนโป่งกลางแทน

ลายแมงภูตอมดอก

ลายแมงภูตอมดอกเป็นลายที่ลอกเลียนธรรมชาติได้ดีเป็นพิเศษ คำว่า แมงภู ก็คือ แมงภูตัวใหญ่ๆ สีนํ้าเงินแก้มองดูจนเขียว เวลาบินตอมดอกไม้มีเสียงดังหนึ่งๆ ลักษณะเสียงของแมงภูจะมีทำนองลีลาซ้ำๆ ก่อนแล้วเร็วจะขึ้นเข้าตามลำดับ ฟังแล้วทำให้คิดถึงธรรมชาติ ต้นไม้ ป่าเขา ได้เป็นอย่างดี

ลายแมงภูตอมดอก

เที่ยวที่ 1

----	---ด	---ร	---ม	----	---ม	--มม	-ม-ม
-ลลล	-ล-ม	-มขม	รวมขม	-ลลล	-ล-ร	-รดร	มรดร
-ลลล	-ล-ม	-มขม	รวมขม	-ลลล	-ล-ร	-รดร	มรดร
-ลขม	ขรวมด	-ดรข	รวมขม	-ลขม	ขรวมด	-ดรข	รวมขม
-ลขม	ขลขล	-ลดำ	ดลขล	-ลขม	ขลขล	-ลดำ	ดลขล
-มขด	รวมรวม	-มขล	ขมรวม	-มขด	รวมรวม	-มขล	ขมรวม
-ลดร	มรดร	-รดร	มรดร	-รดล	ดรดร	-รดร	มรดร
-ลขม	ขรวมด	-ดรข	รวมขม	-ลขม	ขรวมด	-ดรข	รวมขม

เที่ยวที่ 2

-ล-ร	ลลลล	-ดรข	รวมขม	-ล-ร	ลลลล	-ดรข	รวมขม
-ลลล	-ล-ม	-มขม	รวมขม	-ลลล	-ล-ร	-รดร	มรดร
-ลลล	-ล-ม	-มขม	รวมขม	-ลลล	-ล-ร	-รดร	มรดร
-ลขม	ขรวมด	-ดรข	รวมขม	-ลขม	ขรวมด	-ดรข	รวมขม
-ลขม	ขลขล	-ลดำ	ดลขล	-ลขม	ขลขล	-ลดำ	ดลขล
-มขด	รวมรวม	-มขล	ขมรวม	-มขด	รวมรวม	-มขล	ขมรวม
-ลุดร	มรดร	-รดร	มรดร	-รดล	ดรดร	-รดร	มรดร
-ลขม	ขรวมด	-ดรข	รวมขม	-ลขม	ขรวมด	-ดรข	รวมขม

ลงจบ

-- ล ม	-- ร ช	-- ร ม	- ล - ด	- ล - ม	- ช - ร	- ด - ร	ม ช - ล
--------	--------	--------	---------	---------	---------	---------	---------

หน้าทับกลอง

- ป๊ะ --	ตึงตึง - ท้ม	- ป๊ะ --	ตึงตึง - ท้ม	- ป๊ะ --	ตึงตึง - ท้ม	- ป๊ะ --	ตึงตึง - ท้ม
----------	--------------	----------	--------------	----------	--------------	----------	--------------

1 กลุ่มตัวโน้ตและวรรคเพลง

ลายแทงงูต่อมดอก ของโปงลางเป็นลายใหญ่ มีอัตราจังหวะเร้าปานกลาง มีกลุ่มตัวโน้ตที่ใช้ คือ โด เร มี ซอล ลา ลายแทงงูต่อมดอกมี 8 บรรทัด สามารถแบ่งวรรคเพลงได้ 16 วรรค คือมีความยาว 4 ห้องเพลง เรียก 1 วรรค มีการแบ่งวรรคเพลงได้ ดังนี้

วรรคที่ 1

----	--- ด	--- ร	--- ม
------	-------	-------	-------

วรรคที่ 2

----	--- ม	-- ม ม	- ม - ม
------	-------	--------	---------

วรรคที่ 3

- ล ล ล	- ล - ม	- ม ช ม	ร ม ช ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 4

- ล ล ล	- ล - ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 5

- ล ล ล	- ล - ม	- ม ช ม	ร ม ช ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 6

- ล ล ล	- ล - ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 7

- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 8

- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 9

- ล ช ม	ช ล ช ล	- ล ด ํ ร ํ	ด ํ ล ช ล
---------	---------	-------------	-----------

วรรคที่ 10

- ล ช ม	ช ล ช ล	- ล ด ํ ร ํ	ด ํ ล ช ล
---------	---------	-------------	-----------

วรรคที่ 11

- ม ช ด	ร ม ร ม	- ม ช ล	ช ม ร ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 12

- ม ช ด	ร ม ร ม	- ม ช ล	ช ม ร ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 13

- ล ด ร	ม ร ด ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 14

- ร ด ล	ด ร ด ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 15

- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 16

- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
---------	---------	---------	---------

สรุป ลายแมงกูดอมดอก เป็นเพลงที่อยู่ในกลุ่มที่ใช้กลุ่มโน้ต 5 เสียง คือ โด เร มี ซอล และ ลา ตลอดทั้งเพลง

2 กระสวนจังหวะและวรรคเพลง

การวิเคราะห์กระสวนจังหวะ หรือรูปแบบจังหวะเป็นวิธีการหนึ่ง เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ ลักษณะการสร้างรูปแบบของทำนองเพลง ใน 1 รูปแบบ มีความยาวเท่ากับ 2 ห้องเพลง ซึ่งทำนอง 2 ห้องเพลง เป็นทำนองเพลงที่แสดงลักษณะเฉพาะ หรือเอกลักษณ์ของบทเพลงได้ชัดเจนที่สุด ลายแมงกูดอมดอกมีความยาว 8 บรรทัด สามารถแบ่งรูปแบบได้ 32 รูปแบบ แยกออกเป็นกลุ่มสี่ ดังนี้

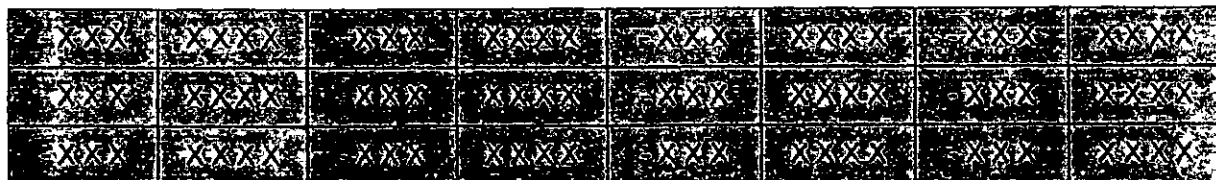
ลายแมงกูดอมดอก

เที่ยวที่ 1

	ด	--- ร	--- ม		ร	-- ม ม	- ม - ม
- ล ล ล	- ล - ม	- ม ล ม	ล ม ล ม	- ล ล ล	- ล - ร	- ล ม ร	ม ล ม ร
- ล ล ล	- ล - ม	- ม ล ม	ล ม ล ม	- ล ล ล	- ล - ร	- ล ม ร	ม ล ม ร
ล ล ม	ล ร ล ด	- ล ร ล	ล ม ล ม	- ล ล ล	ล ร ล ม	- ล ล ร	ล ม ล ร
- ล ล ล	ล ล ล ล	- ล ล ล	ล ล ล ล	- ล ล ล	ล ล ล ล	- ล ล ล	ล ล ล ล
ม ล ล	ล ม ล ม	- ม ล ล	ล ม ล ม	ม ล ล	ล ม ล ม	- ม ล ล	ล ม ล ม
ล ล ร	ม ล ร	- ล ล ร	ล ม ล ร	ล ล ล	ล ล ล ล	- ล ล ล	ล ม ล ล
ล ล ม	ล ร ล ม	- ล ร ล	ล ม ล ม	ล ล ล	ล ร ล ม	- ล ล ล	ล ม ล ร

กระสวนจังหวะ เที่ยวที่ 1

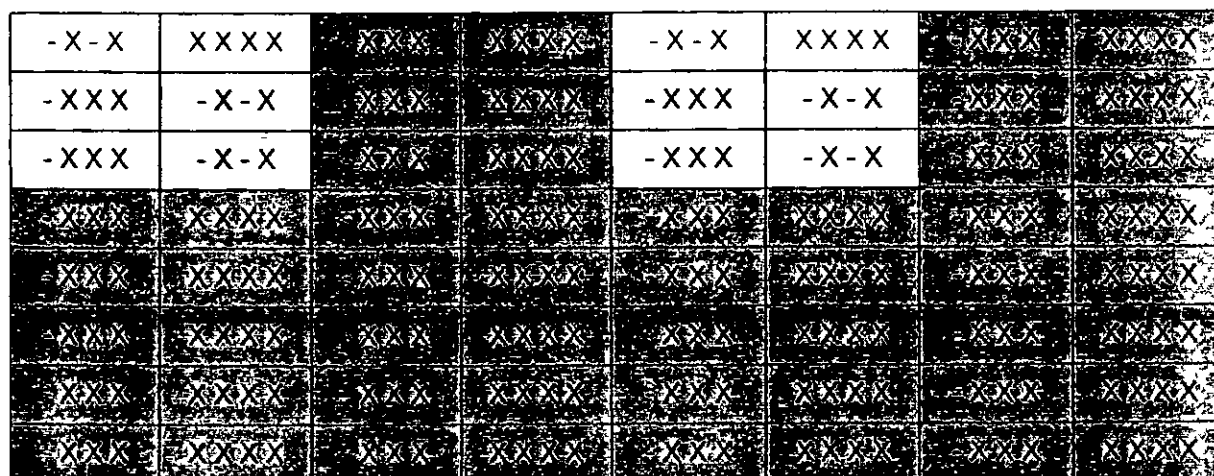
	- - X	--- X	--- X		- - X	-- XX	- X - X
- XXX	- X - X	- XXX	XXXXX	- XXX	- X - X	XXX	XXXXX
- XXX	- X - X	XXX	XXXXX	- XXX	- X - X	XXX	XXXXX
XXX	XXXXX	XXX	XXXXX	XXX	XXXXX	XXX	XXXXX
XXX	XXXXX	XXX	XXXXX	XXX	XXXXX	XXX	XXXXX



เทียวนที่ 2

- ล - ร	ล ด ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ล - ร	ล ด ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
- ล ล ล	- ล - ม	- ม ช ม	ร ม ช ม	- ล ล ล	- ล - ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
- ล ล ล	- ล - ม	- ม ช ม	ร ม ช ม	- ล ล ล	- ล - ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
- ล ช ม	ช ล ช ล	- ล ด ร	ด ล ช ล	- ล ช ม	ช ล ช ล	- ล ด ร	ด ล ช ล
- ม ช ด	ร ม ร ม	- ม ช ล	ช ม ร ม	- ม ช ด	ร ม ร ม	- ม ช ล	ช ม ร ม
- ล ด ร	ม ร ด ร	- ร ด ร	ม ร ด ร	- ร ด ล	ด ร ด ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม

กระสวนจันทระ เทียวนที่ 2



ลงจบ

- - ล ม -	- - ร ช -	- - ร ม	- ล - ด	- ล - ม	- ช - ร	- ด - ร	ม ช - ล
-----------	-----------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

กระสวนจันทระ ลงจบ

--XX	--XX	--XX	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	XX-X
------	------	------	------	------	------	------	------

กระสวนจันทระ มีการแทนชื่อการแบ่งส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1	ส่วนที่ 2	ส่วนที่ 3	ส่วนที่ 4
-----------	-----------	-----------	-----------

ลายแมงกุดอมดอก มีรูปแบบทั้งหมด 10 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1	XXXX	XXX
-------------	------	-----

1	----	---ด	1 ครั้ง
---	------	------	---------

2	----	---ม	1 ครั้ง
---	------	------	---------

รูปแบบที่ 2	---X	---X
-------------	------	------

1	---ร	---ม	1 ครั้ง
---	------	------	---------

รูปแบบที่ 3	--XX	-X-X
-------------	------	------

1	-ม-ม	-ม-ม	1 ครั้ง
---	------	------	---------

รูปแบบที่ 4	-XXX	-X-X
-------------	------	------

1	-ลลล	-ล-ม	2 ครั้ง
---	------	------	---------

2	- ล ล ล	- ล - ร	2 ครั้ง
---	---------	---------	---------

รูปแบบที่ 5 - - X X X - X X X X

1	- ล ช ม	ช ร ม ด	4 ครั้ง
---	---------	---------	---------

2	- ด ร ช	ร ม ช ม	4 ครั้ง
---	---------	---------	---------

3	- ล ช ม	ช ล ช ล	2 ครั้ง
---	---------	---------	---------

4	- ล ด ร	ด ล ช ล	2 ครั้ง
---	---------	---------	---------

5	- ม ช ด	ร ม ร ม	2 ครั้ง
---	---------	---------	---------

6	- ม ช ล	ช ม ร ม	2 ครั้ง
---	---------	---------	---------

7	- ล ด ร	ม ร ด ร	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

8	- ร ด ร	ม ร ด ร	2 ครั้ง
---	---------	---------	---------

9	- ร ด ล	ด ร ด ร	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

10	- ล - ร	ล ด ล ด	2 ครั้ง
----	---------	---------	---------

รูปแบบที่ 6 - X - X X X X X

1	- ล - ร	ล ด ล ด	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

รูปแบบที่ 7	-- XX	-- XX
-------------	-------	-------

1	-- ล ม	-- ร ช	1 ครั้ง
---	--------	--------	---------

รูปแบบที่ 8	-- XX	- X - X
-------------	-------	---------

1	-- ร ม	- ล - ด	1 ครั้ง
---	--------	---------	---------

รูปแบบที่ 9	- X - X	- X - X
-------------	---------	---------

1	- ล - ม	- ช - ร	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

รูปแบบที่ 10	- X - X	XX - X
--------------	---------	--------

1	- ด - ร	ม ช - ล	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

รูปแบบที่	กระสวนจังหวะ		จำนวนครั้งที่พบ
1	----	---X	2
2	---X	---X	1
3	--XX	-X-X	1
4	-XXX	-X-X	2
5	-XXX	XXXX	22
6	-X-X	XXXX	1
7	-X-X	XXXX	1
8	--XX	-X-X	1
9	-X-X	-X-X	1
10	-X-X	XX-X	1

สรุปรูปแบบที่ 5 ถือว่าเป็นรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของเพลงนี้ คือเป็นรูปแบบที่พบมากที่สุด ในเพลงนี้ และพบได้ทุกส่วนของเพลง ที่สำคัญลายแมงงูต่อมดอกนี้มี 8 บรรทัด มีการบรรเลงรูปแบบที่ 5 นี้ ติดต่อกัน 4 บรรทัดครั้งโดยไม่มีรูปแบบอื่นแทรก ส่วนรูปแบบอื่นๆ พบบ้างเล็กน้อยสังเกตจากตารางสรุปรูปแบบจังหวะ

3 แยกแยะทำนองเพลงตามลูกตก

ลูกตกของลายแมงงูต่อมดอกมี 3 ลูกตก คือ ลูกตก เร มี และ ลา

ลูกตก เร มี ทำนอง ดังนี้

1	- ล ล ล	- ล - ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
2	- ล ล ล	- ล - ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
3	- ล ด ร	ม ร ด ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
4	- ร ด ล	ด ร ด ร	- ร ด ร	ม ร ด ร

ลูกตก มี มีทำนอง ดังนี้

1	----	---ด	---ร	---ม
2	----	---ม	--มม	-ม-ม
3	-ลลล	-ล-ม	-มขม	รมขม
4	-ลลล	-ล-ม	-มขม	รมขม
5	-ลขม	ขรมด	-ดวข	รมขม
6	-ลขม	ขรมด	-ดวข	รมขม
7	-มขด	รมรม	-มขล	ขมรม
8	-มขด	รมรม	-มขล	ขมรม
9	-ลขม	ขรมด	-ดวข	รมขม
10	-ลขม	ขรมด	-ดวข	รมขม

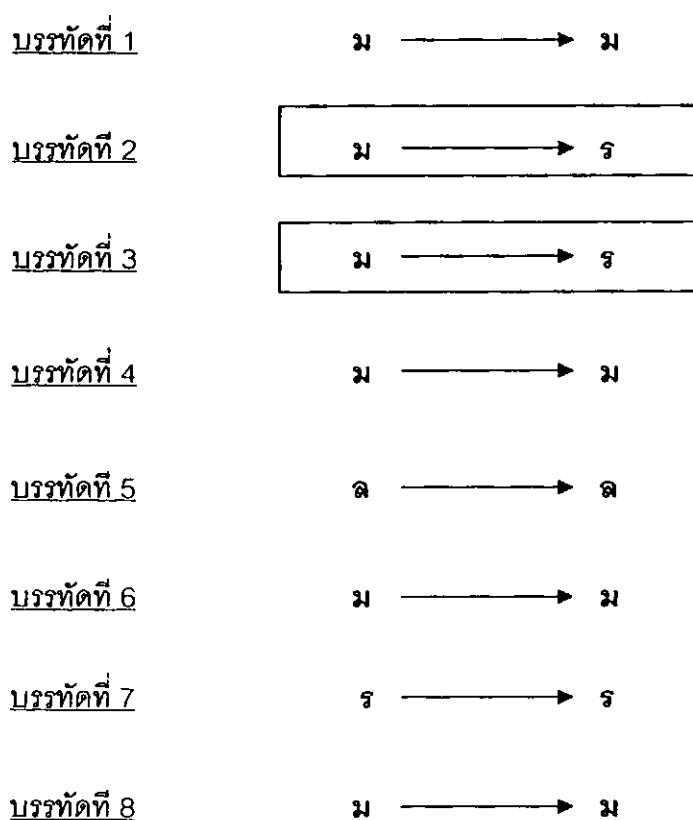
ลูกตก ลา มีทำนอง ดังนี้

1	-ลขม	ขลขล	-ลคํร	คํลขล
2	-ลขม	ขลขล	-ลคํร	คํลขล

ลูกตกของลายแมงกูดอมดอกมี 3 ลูกตก คือ ลูกตก เร มี และ ลา ลูกตก เร มีทำนองทั้งหมด 4 ทำนอง ลูกตก มี มีทำนองทั้งหมด 10 ทำนอง และลูกตก ลา มีทำนองทั้งหมด 2 ทำนอง

4 การเคลื่อนที่ของลูกตก

การเคลื่อนที่ของลูกตกแต่ละวรรคในลายแมงงูตอมดอก จะไม่เป็นทิศทางเดียวกันเสมอไป มีการเปลี่ยนทิศทางเฉพาะบรรทัดที่ 2 และ 3 เท่านั้น ลายแมงงูตอมดอก มี 8 บรรทัด สังเกตทิศทางได้ดังนี้

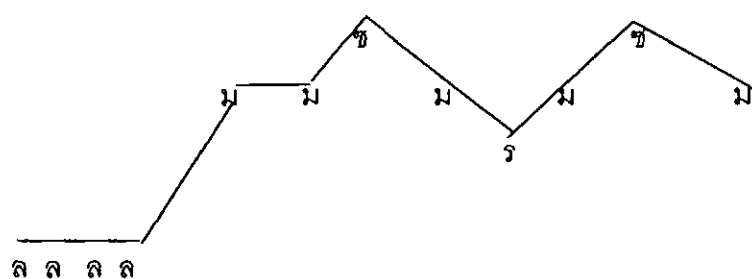


การเคลื่อนที่ของลูกตกแต่ละวรรคในลายแมงงูตอมดอก จะไม่เป็นทิศทางเดียวกันเสมอไป มีการเปลี่ยนทิศทางในบรรทัดที่ 2 และ 3

5 ทิศทางของทำนอง

ทิศทางของทำนองลายแมงงูตอมดอก ประกอบด้วยทิศทางการขึ้น และการลงของทำนองที่หลากหลาย ลายแมงงูตอมดอกมีทำนองทั้งหมด 8 ทำนอง ดังนี้

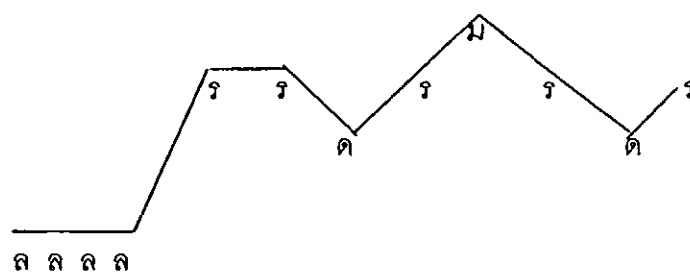
ทำนองที่ 1



- ล ล ล	- ล - ม	- ม ช ม	ร ม ช ม
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ล ล ล / - ล - ม	
- ม ช ม / ร ม ช ม	

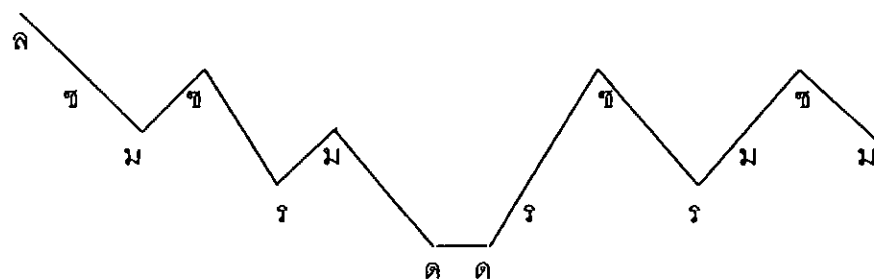
ทำนองที่ 2



- ล ล ล	- ล - ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ล ล ล / - ล - ร	ล ล ล ล ร
- ร ด ร / ม ร ด ร	ร ด ร ม ร ด ร

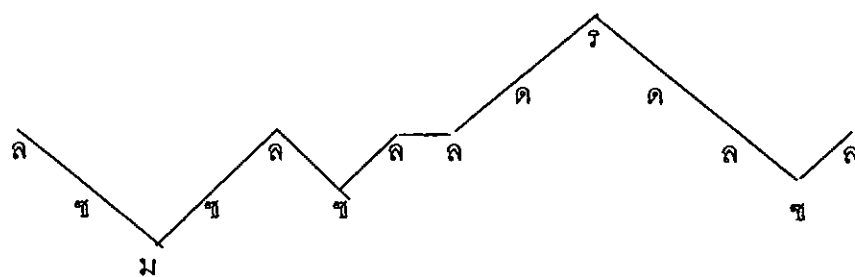
ทำนองที่ 3



- ล ข ม	ข ร ม ด	- ด ร ข	ร ม ข ม
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ล ข ม / ข ร ม ด	
- ด ร ข / ร ม ข ม	

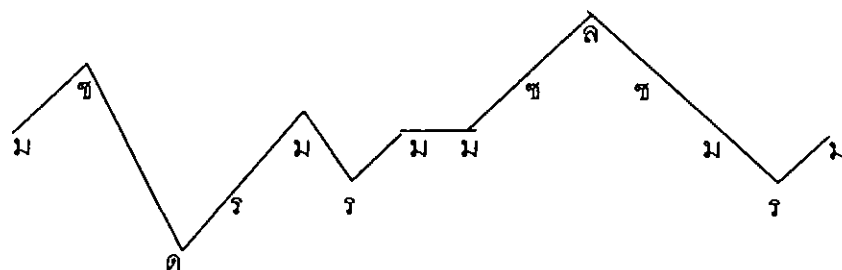
ทำนองที่ 4



- ล ช ม	ช ล ช ล	- ล ด ี ร์	ด ี ล ช ล
---------	---------	------------	-----------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ล ช ม / ช ล ช ล	
- ล ด ี ร์ / ด ี ล ช ล	

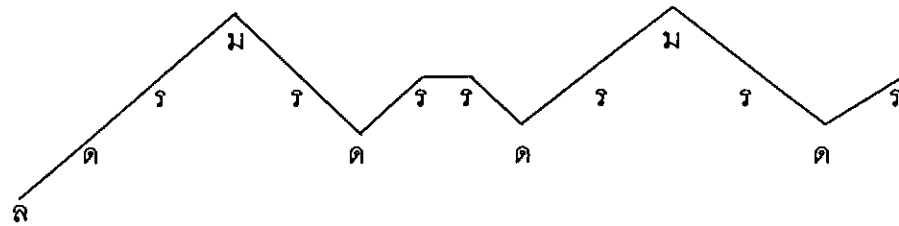
ทำนองที่ 5



- ม ข ด	ร ม ร ม	- ม ข ล	ข ม ร ม
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ม ข ด / ร ม ร ม	A musical notation diagram showing the first part of Melody 5: ม (Ma), ข (Ka), ด (Da), ร (Ra), ม (Ma), ร (Ra), ม (Ma).
- ม ข ล / ข ม ร ม	A musical notation diagram showing the second part of Melody 5: ม (Ma), ข (Ka), ล (La), ข (Ka), ม (Ma), ร (Ra), ม (Ma).

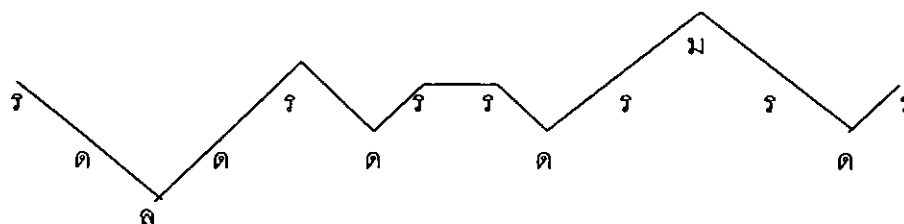
ทำนองที่ 6



- ล ด ร	ม ร ด ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ล ด ร / ม ร ด ร	
- ร ด ร / ม ร ด ร	

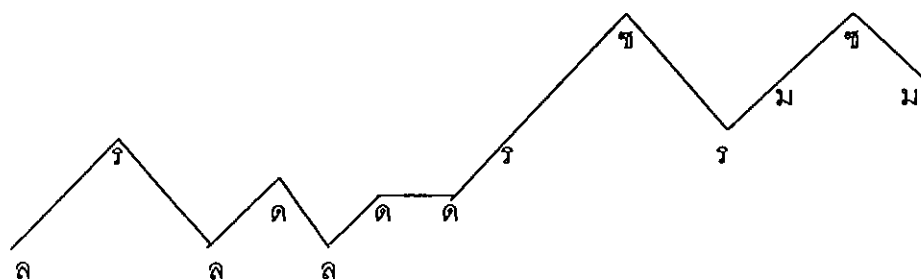
ทำนองที่ 7



- วรร ด ลิ	ด วรร ด วรร	- วรร ด วรร	ม วรร ด วรร
------------	-------------	-------------	-------------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- วรร ด ลิ / ด วรร ด วรร	
- วรร ด วรร / ม วรร ด วรร	

ทำนองที่ 8

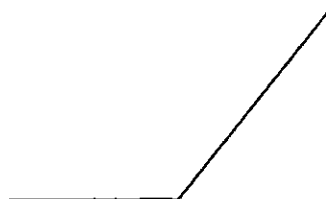


- ล - ร	ล ด ล ด	- ด ร ข	ร ม ข ม
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ล - ร / ล ด ล ด	
- ด ร ข / ร ม ข ม	

สรุปทิศทางของทำนองมีทั้งหมด 6 รูปแบบ ดังนี้

ทิศทางที่ 1

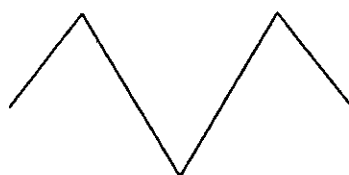


ประกอบด้วย 2 ทำนอง คือ

- ล ล ล	- ล - ม
---------	---------

- ล ล ล	- ล - ร
---------	---------

ทิศทางที่ 2

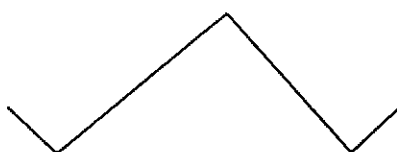


ประกอบด้วย 2 ทำนอง คือ

- ม ช ม	ร ม ช ม
---------	---------

- ด ร ช	ร ม ช ม
---------	---------

ทิศทางที่ 3



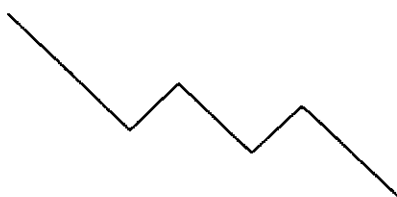
ประกอบด้วย 3 ทำนอง คือ

- ร ด ร	ม ร ด ร
---------	---------

- ล ช ม	ช ล ช ล
---------	---------

- ร ด ล	ด ร ด ร
---------	---------

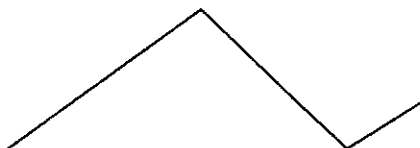
ทิศทางที่ 4



ประกอบด้วย 1 ทำนอง คือ

- ล ช ม	ช ร ม ด
---------	---------

ทิศทางที่ 5



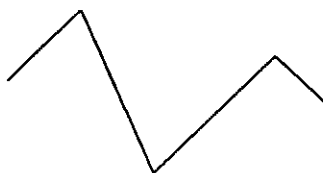
ประกอบด้วย 3 ทำนอง คือ

- ล ด ร	ด ล ช ล
---------	---------

- ม ช ล	ช ม ร ม
---------	---------

- ล ด ร	ม ร ด ร
---------	---------

ทิศทางที่ 6



ประกอบด้วย 2 ทำนอง คือ

- ม ช ด	ร ม ร ม
---------	---------

- ล - ร	ล ด ล ด
---------	---------

6 เทคนิคการบรรเลง

ลายแมงกูดอมดอกเป็นลายที่มีเอกลักษณ์ และเทคนิคการบรรเลงที่สนุกสนาน เนื่องจากเป็นเพลงที่มีอัตราจังหวะเร็วปานกลาง ในลายแมงกูดอมดอกนั้น มีทั้งโครงสร้างของเพลง และมีเทคนิคการบรรเลงที่เป็นจุดเด่นน่าสนใจ คือ

เที่ยวที่ 1

----	---ด	---ร	---ม	----	---ม	--มม	-ม-ม
-ลลล	-ล-ม	-มชม	<u>ร ม ช ม</u>	-ลลล	-ล-ร	-รดร	<u>ม ร ด ร</u>
-ลลล	-ล-ม	-มชม	<u>ร ม ช ม</u>	-ลลล	-ล-ร	-รดร	<u>ม ร ด ร</u>
-ลชม	ชรรมด	-ดรร	<u>ร ม ช ม</u>	-ลชม	ชรรมด	-ดรร	<u>ร ม ช ม</u>
-ลชม	ชลชล	-ลดร์	<u>ด ฌ ช ล</u>	-ลชม	ชลชล	-ลดร์	<u>ด ฌ ช ล</u>
-มชด	ร ม ร ม	-มชล	<u>ช ม ร ม</u>	-มชด	ร ม ร ม	-มชล	<u>ช ม ร ม</u>
-ลดร	ม ร ด ร	-รดร	<u>ม ร ด ร</u>	-รดล	ด ร ด ร	-รดร	<u>ม ร ด ร</u>
-ลชม	ชรรมด	-ดรร	<u>ร ม ช ม</u>	-ลชม	ชรรมด	-ดรร	<u>ร ม ช ม</u>

เที่ยวที่ 2

-ล-ร	ล ด ล ด	-ดรร	<u>ร ม ช ม</u>	-ล-ร	ล ด ล ด	-ดรร	<u>ร ม ช ม</u>
-ลลล	-ล-ม	-มชม	<u>ร ม ช ม</u>	-ลลล	-ล-ร	-รดร	<u>ม ร ด ร</u>
-ลลล	-ล-ม	-มชม	<u>ร ม ช ม</u>	-ลลล	-ล-ร	-รดร	<u>ม ร ด ร</u>
-ลชม	ชรรมด	-ดรร	<u>ร ม ช ม</u>	-ลชม	ชรรมด	-ดรร	<u>ร ม ช ม</u>

- ล ช ม	ช ล ช ล	- ล ด ี ร	ด ี ล ช ล	- ล ช ม	ช ล ช ล	- ล ด ี ร	ด ี ล ช ล
- ม ช ด	ร ม ร ม	- ม ช ล	ช ม ร ม	- ม ช ด	ร ม ร ม	- ม ช ล	ช ม ร ม
- ล ด ร	ม ร ด ร	- ร ด ร	ม ร ด ร	- ร ด ล	ด ร ด ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม

จากตารางโน้ตจะเห็นได้ว่าจะมีการบรรเลงโน้ตซ้ำกันในโน้ตตัวที่ 2 และ 4 ของห้องเพลงที่ 4 และ 8 เสมอ ยกเว้นเฉพาะบรรทัดที่ 1 ซึ่งเป็นทำนองขึ้นเพลงเท่านั้น

เทคนิคต่อไปนี้จะยกตัวอย่างเกี่ยวกับที่ 2 เพื่อให้มองเห็นจุดเด่นชัดเจนขึ้น

เที่ยวที่ 2

- ล - ร	ล ด ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ล - ร	ล ด ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
- ล ล ล	- ล - ม	- ม ช ม	ร ม ช ม	- ล ล ล	- ล - ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
- ล ล ล	- ล - ม	- ม ช ม	ร ม ช ม	- ล ล ล	- ล - ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
- ล ช ม	ช ล ช ล	- ล ด ี ร	ด ี ล ช ล	- ล ช ม	ช ล ช ล	- ล ด ี ร	ด ี ล ช ล
- ม ช ด	ร ม ร ม	- ม ช ล	ช ม ร ม	- ม ช ด	ร ม ร ม	- ม ช ล	ช ม ร ม
- ล ด ร	ม ร ด ร	- ร ด ร	ม ร ด ร	- ร ด ล	ด ร ด ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม

จะเห็นว่าโน้ตตัวสุดท้ายของห้องเพลงที่ 2 บรรเลงโน้ตตัวใด โน้ตตัวแรกของห้องเพลงที่ 3 ก็บรรเลงโน้ตตัวนั้นซ้ำอีกครั้ง

ในการขึ้นเพลงถ้าเป็นการบรรเลงรวมวงใหญ่กัน กลองอีสานจะมีส่วนร่วมในการขึ้นลายแมงกูดอมคอกด้วย ถือว่ากลองเป็นเครื่องดนตรีที่ช่วยวงโปงลางในการตั้งจังหวะขึ้น และหลังจากนั้นก็ยึดการบรรเลงให้ตรงตามจังหวะที่กลองตั้ง มีเทคนิคดังนี้

โป่งกลางตัวเดียว

ทำนอง ขึ้น	-----	----ด	----ร	----ม	-----	----ม	--ม ม	-ม-ม
---------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	------

บรรเลงเป็นวง

ทำนอง ขึ้น	-----	----ด	----ร	----ม	รวบกล่องให้ครบจังหวะตามเพลง
---------------	-------	-------	-------	-------	-----------------------------

สรุปแล้วเทคนิคที่สำคัญของการบรรเลงลายแมงภูตอมดอกนี้คือ มีการบรรเลงโน้ตซ้ำกันในโน้ตตัวที่ 2 และ 4 ของห้องเพลงที่ 4 และ 8 เสมอ และโน้ตตัวสุดท้ายของห้องเพลงที่ 2 บรรเลงโน้ตตัวใด โน้ตตัวแรกของห้องเพลงที่ 3 ก็บรรเลงโน้ตตัวนั้นซ้ำอีกครั้ง

ลายนกละเอียด

ลายนกละเอียด มีอัตราจังหวะค่อนข้างเร็ว เป็นการแต่งขึ้นจากการเลียนแบบลีลาของนกที่บินฉวัดเฉวียงไปมาเป็นหมู่ บริเวณท้องทุ่งนา และริมหนองน้ำอันสวยงาม สื่อถึงความสนุกสนานของนกในขณะกำลังบิน

ลายนกละเอียด

เที่ยวที่ 1

- - - ม	- ช - ล	- ล - ด	- ช - ล	- ล - ม	- ช - ล	- ล - ด	- ช - ล
- ล ล ด	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม	- ม - ด	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม
- ม ม ม	- ช - ล	- ล - ด	- ช - ล	- ล - ม	- ช - ล	- ล - ด	- ช - ล
- ล - ม	- ร - ด	- ล - ด	- ช - ล	- ล - ม	- ร - ด	- ล - ด	- ช - ล
- ล - ช	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล	- ล - ช	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล
- ล - ช	- ม - ร	- ม - ด	- ม - ร	- ม - ด	- ม - ร	- ม - ด	- ม - ร
- ล - ด	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม	- ม - ด	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม
- ม - ด	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล	- ม - ด	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล

เที่ยวที่ 2

- ม ม ม	- ช - ล	- ล - ด	- ช - ล	- ล - ม	- ช - ล	- ล - ด	- ช - ล
- ล ล ด	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม	- ม - ด	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม
- ม ม ม	- ช - ล	- ล - ด	- ช - ล	- ล - ม	- ช - ล	- ล - ด	- ช - ล
- ล - ม	- ร - ด	- ล - ด	- ช - ล	- ล - ม	- ร - ด	- ล - ด	- ช - ล
- ล - ช	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล	- ล - ช	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล
- ล - ช	- ม - ร	- ม - ด	- ม - ร	- ม - ด	- ม - ร	- ม - ด	- ม - ร
- ล - ด	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม	- ม - ด	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม
- ม - ด	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล	- ม - ด	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล

หน้าทับกลอง

- ปะ - -	ตึงตึง - ทัม	- ปะ - -	ตึงตึง - ทัม	- ปะ - -	ตึงตึง - ทัม	- ปะ - -	ตึงตึง - ทัม
----------	--------------	----------	--------------	----------	--------------	----------	--------------

1 กลุ่มตัวโน้ตและวรรคเพลง

ลายนกไขบินข้ามทุ่ง ของโปงลางเป็นลายใหญ่ มีอัตราจังหวะเรียวปานกลาง มีวรรคเพลงทั้งหมด 16 วรรค มีกลุ่มตัวโน้ต คือ โด เร มี ซอล ลา เป็นบันไดเสียง โด ทุกวรรค คือมีความยาว 4 ห้องเพลง เรียก 1 วรรค มีการแบ่งวรรคเพลงได้ ดังนี้

วรรค 1

- - - ม	- ซ - ล	- ล - ด	- ซ - ล
---------	---------	---------	---------

วรรค 2

- ล - ม	- ซ - ล	- ล - ดุ	- ซ - ล
---------	---------	----------	---------

วรรค 3

- ล ล ด	- ร - ม	- ม - ซ	- ร - ม
---------	---------	---------	---------

วรรค 4

- ม - ด	- ร - ม	- ม - ซ	- ร - ม
---------	---------	---------	---------

วรรค 5

- ม ม ม	- ซ - ล	- ล - ดุ	- ซ - ล
---------	---------	----------	---------

วรรค 6

- ล - ม	- ซ - ล	- ล - ดุ	- ซ - ล
---------	---------	----------	---------

วรรค 7

- ล - มุ	- รุ - ดุ	- ล - ดุ	- ซ - ล
----------	-----------	----------	---------

วรรค 8

- ล - มํ	- ํ - ํ	- ํ - ํ	- ฅ - ฅ
----------	---------	---------	---------

วรรค 9

- ฅ - ฅ	- มํ - ํ	- ํ - ฅ	- ฅ - ฅ
---------	----------	---------	---------

วรรค 10

- ฅ - ฅ	- มํ - ํ	- ํ - ฅ	- ฅ - ฅ
---------	----------	---------	---------

วรรค 11

- ฅ - ฅ	- มํ - ํ	- มํ - ํ	- มํ - ํ
---------	----------	----------	----------

วรรค 12

- มํ - ํ	- มํ - ํ	- ํ - ฅ	- ฅ - ฅ
----------	----------	---------	---------

วรรค 13

- ฅ - ฅ	- ฅ - ม	- ม - ฅ	- ฅ - ม
---------	---------	---------	---------

วรรค 14

- ม - ฅ	- ฅ - ม	- ม - ฅ	- ฅ - ม
---------	---------	---------	---------

วรรค 15

- ม - ฅ	- ม - ฅ	- ฅ - ฅ	- ฅ - ฅ
---------	---------	---------	---------

วรรค 16

- ม - ฅ	- ม - ฅ	- ฅ - ฅ	- ฅ - ฅ
---------	---------	---------	---------

กระสวนจันทระ มีการแทนชื่อการแบ่งส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1	ส่วนที่ 2	ส่วนที่ 3	ส่วนที่ 4
-----------	-----------	-----------	-----------

กระสวนจันทระของลายนกไชยบินข้ามทุ่ง มีจำนวน 3 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1	- - - - X	- X - X
-------------	-----------	---------

1	- - - ม	- ชุ - ล	1 ครั้ง
---	---------	----------	---------

รูปแบบที่ 2	- X - X	- X - X
-------------	---------	---------

1	- ล - ด	- ชุ - ล	6 ครั้ง
2	- ล - ม	- ช - ล	2 ครั้ง
3	- ม - ช	- ร - ม	4 ครั้ง
4	- ม - ด	- ร - ม	2 ครั้ง
5	- ล - ม	- ร - ด	2 ครั้ง
6	- ล - ช	- ม - ร	3 ครั้ง
7	- ด - ล	- ช - ล	5 ครั้ง
8	- ม - ด	- ม - ร	3 ครั้ง
9	- ล - ด	- ร - ม	1 ครั้ง

รูปแบบที่ 3	- X X X	- X - X
-------------	---------	---------

1	- ล ล ด	- ร - ม	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

2	- ม ม ม	- ช - ล	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

รูปแบบที่	กระสวนจังหวะ		จำนวนครั้งที่พบ
1	- - - X	- X - X	1
2	- X - X	- X - X	29
3	- X X X	- X - X	3

รูปแบบที่ 2 เป็นรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของเพลงนี้กว่าได้ คือเป็นรูปแบบที่พบมากที่สุดในเพลงนี้ พบถึง 29 วรรค เป็นทำนองที่พบได้ทุกส่วนของเพลง ยกเว้นวรรคแรกของเพลงในบรรทัดที่ 1, 2, 3 ส่วนรูปแบบที่ 1 และ 3 พบได้น้อยที่สุดในเพลงนี้

3 แยกแยะทำนองเพลงตามลูกตก

ลายนกไขบินข้ามทุ่ง มีลูกทั้งหมด 3 ลูกตก คือ ลูกตก มี ลูกตก เร และลูกตก ขอล แยกแยะทำนองเพลงตามลูกตกได้ ดังนี้

ลูกตก เร มีทำนอง ดังนี้

- ล - ชี	- มี - ริ	- มี - ดั	- มี - ริ
----------	-----------	-----------	-----------

ลูกตก มี มีทำนอง ดังนี้

- ล - ล - ด	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม
-------------	---------	---------	---------

- ม - ด	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม
---------	---------	---------	---------

ลูกตก ลา มีทำนอง ดังนี้

- - - ม	- ช - ล	- ล - ด	- ช - ล
---------	---------	---------	---------

- ม - ม - ม	- ช - ล	- ล - ดั	- ช - ล
-------------	---------	----------	---------

- ล - มั	- รั - ดั	- ล - ดั	- ช - ล
- ล - ชั	- มั - รั	- ดั - ล	- ช - ล
- มั - ดั	- มั - รั	- ดั - ล	- ช - ล
- ม - ด	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล

ลูกตกของลายนกไชบินข้ามทุ่งมี 3 ลูกตก คือ ลูกตก เร มี และ ลา ลูกตก เร มีทำนอง
ทั้งหมด 1 ทำนอง ลูกตก มี มีทำนองทั้งหมด 2 ทำนอง และลูกตก ลา มีทำนองทั้งหมด 6 ทำนอง

4 การเคลื่อนที่ของลูกตก

การเคลื่อนที่ของลูกตกแต่ละวรรคในลายนกไชบินข้ามทุ่ง เป็นไปในทิศทางเดียวกันเสมอ แต่
มีการเปลี่ยนทิศทางเฉพาะบรรทัดที่ 6 เท่านั้น ลายนกไชบินข้ามทุ่ง มีทั้งหมด 8 บรรทัด สังเกต
ทิศทางได้ดังนี้

บรรทัดที่ 1 ล → ล

บรรทัดที่ 2 ม → ร

บรรทัดที่ 3 ล → ล

บรรทัดที่ 4 ล → ล

บรรทัดที่ 5 ล → ล

บรรทัดที่ 6

ร → ล

บรรทัดที่ 7

ม → ม

บรรทัดที่ 8

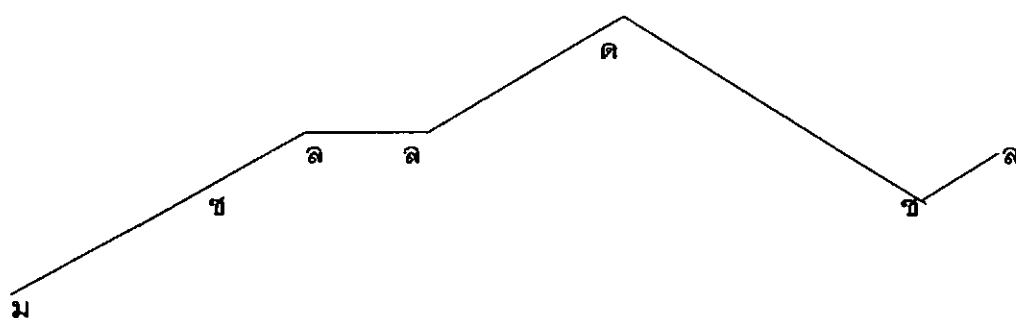
ล → ล

การเคลื่อนที่ของลูกตกแต่ละวรรคในลายนกไชบินข้ามทุ่ง เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือมีการซ้ำเสียงเดิมเสมอ แต่มีบรรทัดที่เปลี่ยนทิศทาง คือบรรทัดที่ 6 เท่านั้น

5 ทิศทางของทำนอง

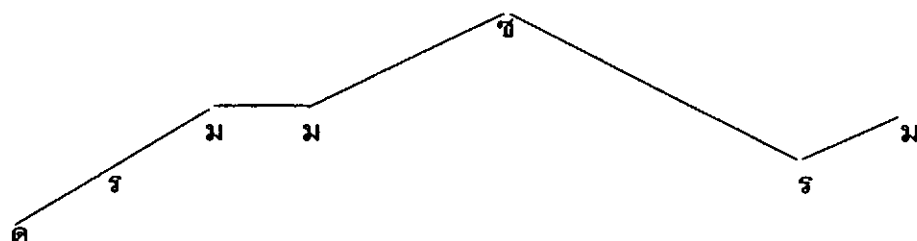
ลายนกไชบินข้ามทุ่ง เป็นลายที่มีเอกลักษณ์น่าสนใจ ถ้าสังเกตเนื้อเพลง จะเห็นได้ว่าเนื้อเพลงจริงๆ ของเพลงนี้ จะเริ่มต้นที่โน้ตตัวสุดท้ายของห้องเพลงที่ 1 และ 5 เสมอ จนจบเพลง การแบ่งวรรคเพลงใน 1 บรรทัด แบ่งออกเป็น 2 วรรค คือ 4 ห้องเพลง เรียก 1 วรรค ลายนกไชบินข้ามทุ่งมีทิศทางของทำนองทั้งหมด 6 ทำนอง ดังนี้

ทำนองที่ 1



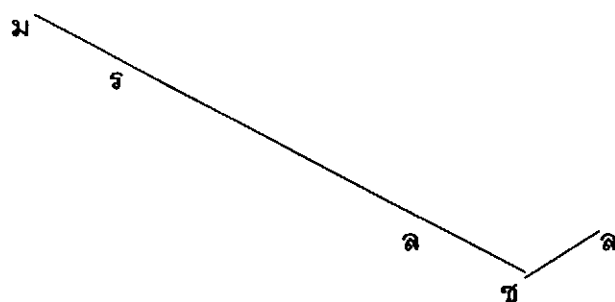
--- ม	- ซ - ล	- ล - ด	- ซ - ล
-------	---------	---------	---------

ทำนองที่ 2



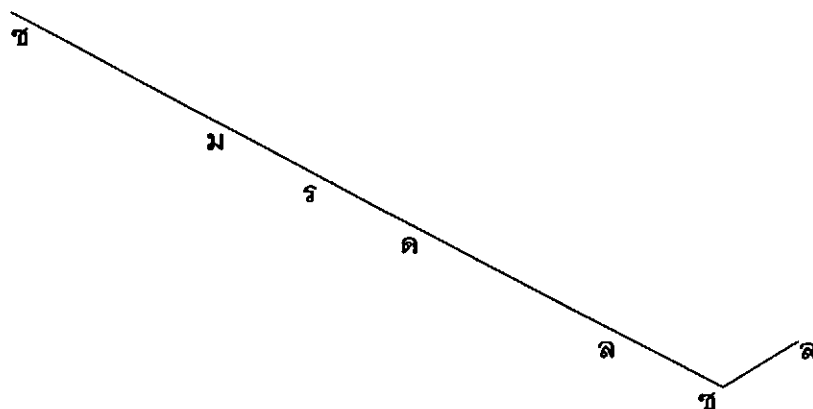
- ด - ร - ด	- ร - ม	- ม - ซ	- ร - ม
-------------	---------	---------	---------

ทำนองที่ 3



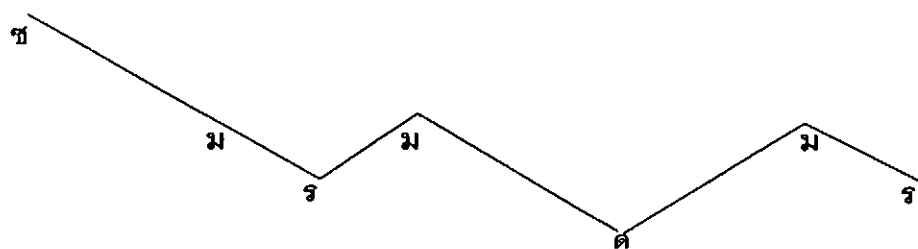
ล - ม	- ร - ล	- ล - ซ	- ซ - ล
-------	---------	---------	---------

ทำนองที่ 4



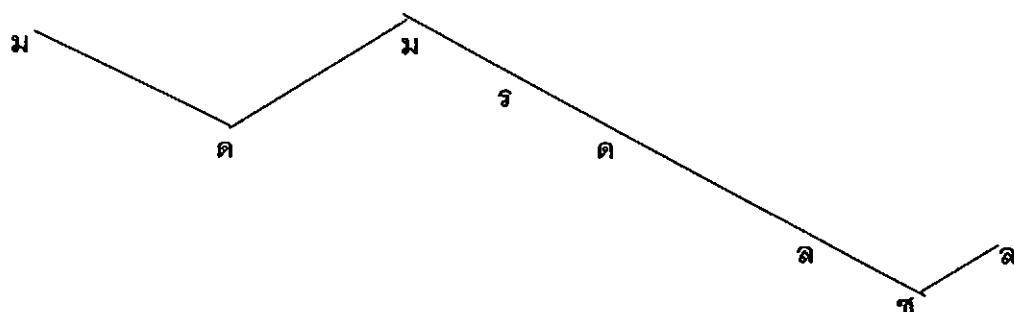
- ล - ข	- ม - ร	- ด - ล	- ข - ล
---------	---------	---------	---------

ทำนองที่ 5



- ล - ข	- ม - ร	- ม - ด	- ม - ร
---------	---------	---------	---------

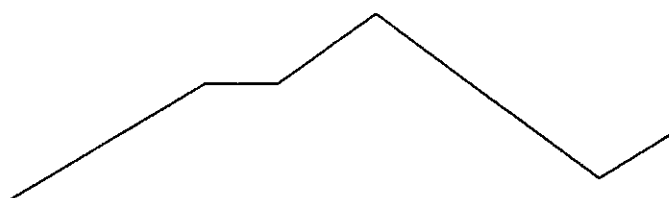
ทำนองที่ 6



- ม - ด	- ม - ร	- ด - ล	- ซ - ล
---------	---------	---------	---------

สรุปลายนกไชบินข้ามทุ่ง มีทิศทางทั้งหมด 4 รูปแบบ ดังนี้

ทิศทางที่ 1

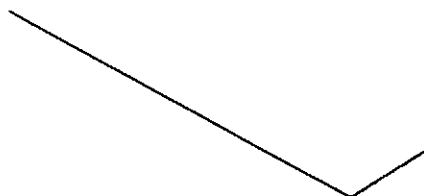


ประกอบด้วย 2 ทำนอง ดังนี้

- - - ม	- ซ - ล	- ล - ด	- ซ - ล
---------	---------	---------	---------

- ล ล ด	- ร - ม	- ม - ซ	- ร - ม
---------	---------	---------	---------

ทิศทางที่ 2

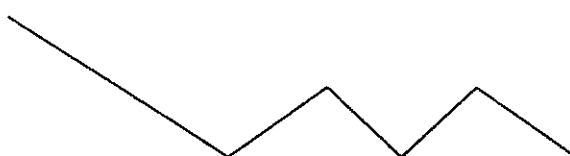


ประกอบด้วย 2 ทำนอง ดังนี้

ล - มี่	- รี่ - ตี่	- ล - ตี่	- ช - ล
---------	-------------	-----------	---------

- ล - ชี่	- มี่ - รี่	- ตี่ - ล	- ช - ล
-----------	-------------	-----------	---------

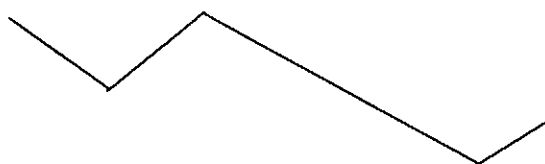
ทิศทางที่ 3



ประกอบด้วย 1 ทำนอง ดังนี้

- ล - ชี่	- มี่ - รี่	- มี่ - ตี่	- มี่ - รี่
-----------	-------------	-------------	-------------

ทิศทางที่ 4



ประกอบด้วย 1 ทำนอง ดังนี้

- ม - คํ	- มํ - รํ	- คํ - ล	- ช - ล
----------	-----------	----------	---------

6 เทคนิคการบรรเลง

ลายนกไชบินข้ามทุ่ง เป็นเพลงที่เลียนแบบธรรมชาติ คือ เป็นการเลียนการบินของนกที่กำลังบินเหนือท้องทุ่งเขียวขจี เป็นการบินอย่างสนุกสนานสลับไปมาในกลุ่ม ทำให้ลายนกไชบินข้ามทุ่งนี้ มีเทคนิคการบรรเลงที่น่าสนใจมาก ยกตัวอย่างการบรรเลงเที่ยวที่ 1 ดังนี้

- - - ม	- ช - ล	- ล - ค	- ช - ล	- ล - ม	- ช - ล	- ล - ค	- ช - ล
- ล - ล - ค	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม	- ม - ค	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม
- ม - ม - ม	- ช - ล	- ล - คํ	- ช - ล	- ล - ม	- ช - ล	- ล - คํ	- ช - ล
- ล - มํ	- รํ - คํ	- ค - คํ	- ช - ล	- ล - มํ	- รํ - คํ	- ค - คํ	- ช - ล
- ล - ชํ	- มํ - รํ	- คํ - ล	- ช - ล	- ล - ชํ	- มํ - รํ	- คํ - ล	- ช - ล
- ล - ชํ	- มํ - รํ	- มํ - คํ	- มํ - รํ	- มํ - คํ	- มํ - รํ	- คํ - ล	- ช - ล
- ล - ค	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม	- ม - ค	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม
- ม - ค	- ม - ร	- ค - ล	- ช - ล	- ม - ค	- ม - ร	- ค - ล	- ช - ล

มีการเน้นเสียงโน้ตตัวสุดท้าย และตัวแรกของห้อง โดยตีเสียงที่เน้นพร้อมกับคู่เสียงที่นับไปเสียงสูงขึ้นอีก 5 เสียง เช่น เสียงที่เน้นคือเสียง ลา ก็นับขึ้นไปเสียงสูงอีก 5 เสียง ก็คือ เสียง มี

บรรทัดที่ 6 เป็นบรรทัดที่มีการเน้นเสียงการตีเฉพาะโน้ตตัวแรก และตัวท้ายของห้องเท่านั้น และบรรทัดที่ 8 ไม่มีการเน้นเสียงการตีเลย อาจเป็นเพราะผู้แต่ง แต่งเพลงเปรียบเทียบกับนกที่กำลังจะบินลง จึงต้องให้นุ่มนวลไม่มีสะดุดในการลง

ลายลมพัดไม้

ลายลมพัดไม้ มีอัตราจังหวะการบรรเลงปานกลาง ลายลมพัดไม้ เป็นลายที่เลียนแบบเสียงธรรมชาติอีกลายหนึ่ง ต้นไม้ในอีสานมีมากมาย และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ตั้งแต่หน่อถึงลำต้น เวลาลมพัดมาแต่ละครั้ง กิ่งไม้จะลู่ไปตามลม เสียงดังออดแอต ประกอบกับลักษณะการหล่นหลุดของใบไม้จากต้นที่มีลักษณะพิเศษ เนื่องจาก ใบเล็กเรียวแหลม เมื่อตกลงยังพื้นดินจะเกิดการหมุนเหมือนกังหัน เมื่อตกลงมาพร้อมๆ กันจำนวนมากจะมีความสวยงามเป็นพิเศษ จึงได้จินตนาการเอาลักษณะของใบไม้ร่วงผสมกับเสียงเสียดสีของกิ่งไม้ยามลู่ลมมาเป็นลายที่ไพเราะ น่าฟัง เรียกกันว่า ลายลมพัดไม้ นั่นเอง

ลายลมพัดไม้

- ด ล ด	ร ช ร ม	- ช ม ล	ม ช ร ม	- ด ล ด	ร ช ร ม	- ช ม ล	ม ช ร ม
- ด ล ช	ล ด ช ล	- ด ล ช	ล ด ช ล	- ม ร ี ด	ล ด ช ล	- ม ร ี ด	ล ด ช ล
- ล ด ม	ช ล ช ล	ช ล ด ม	ช ล ช ล	- ม ช ด	ร ม ร ม	ร ม ช ด	ร ม ร ม
- - - ร	- - ด ล	- ล ด ร	ม ร ี ด ล	- ม ช ี ร	- ร ด ล	- ล ด ร	ม ร ี ด ล
- ล - ม	ช ล ช ล	ช ล ด ร	ด ล ช ล	- ล ด ม	ช ล ช ล	ช ล ด ร	ด ล ช ล

ลงจบ

- - ล ม	- - ร ช	- - ร ม	- - ล ด	- ล - ม	- ช - ร	- ด - ร	ม ช - ล
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

หน้าทับกลอง

- ปะ - ตึง	- ตึง - ตึง	- ปะ - ตึง	- ตึง - ตึง	- ปะ - ตึง	- ตึง - ตึง	- ปะ - ตึง	- ตึง - ตึง
------------	-------------	------------	-------------	------------	-------------	------------	-------------

1 กลุ่มโน้ตและวรรคเพลง

ลายลมพัดไผ่ มีอัตราจังหวะเรียวปานกลาง มีกลุ่มตัวโน้ตที่ใช้ คือ โด เร มี ซอล ลา ลายลมพัดไผ่มี 5 บรรทัด สามารถแบ่งวรรคเพลงได้ 10 วรรค คือมีความยาว 4 ห้องเพลง เรียก 1 วรรค มีการแบ่งวรรคเพลงได้ ดังนี้

วรรคที่ 1

- ด ล ด	ร ช ร ม	- ซ ม ล	ม ช ร ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 2

- ด ล ด	ร ช ร ม	- ซ ม ล	ม ช ร ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 3

- ดํ ล ช	ล ดํ ช ล	- ดํ ล ช	ล ดํ ช ล
----------	----------	----------	----------

วรรคที่ 4

- มํ รํ ดํ	ล ดํ ช ล	- มํ รํ ดํ	ล ดํ ช ล
------------	----------	------------	----------

วรรคที่ 5

- ล ดํ ม	ซ ล ช ล	ซ ล ดํ ม	ซ ล ช ล
----------	---------	----------	---------

วรรคที่ 6

- ม ช ด	ร ม ร ม	ร ม ช ด	ร ม ร ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 7

- - - รํ	- - ดํ ล	- ล ดํ รํ	มํ รํ ดํ ล
----------	----------	-----------	------------

วรรคที่ 8

- มั ชั ริ	- ริ ดั ล	- ล ดั ริ	มั ริ ดั ล
------------	-----------	-----------	------------

วรรคที่ 9

- ล - ม	ช ล ช ล	ช ล ดั ริ	ดั ล ช ล
---------	---------	-----------	----------

วรรคที่ 10

- ล ดั ม	ช ล ช ล	ช ล ดั ริ	ดั ล ช ล
----------	---------	-----------	----------

ลายลมพัดไผ่ มีการใช้กลุ่มตัวโน้ต คือ โด เร มี ซอล และ ลา ตลอดทั้งเพลง

2 กระสวนจังหวะ

การวิเคราะห์กระสวนจังหวะ หรือรูปแบบจังหวะเป็นวิธีการหนึ่ง เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ลักษณะการสร้างรูปแบบของทำนองเพลง ใน 1 รูปแบบ มีความยาวเท่ากับ 2 ห้องเพลง ซึ่งทำนอง 2 ห้องเพลง เป็นทำนองเพลงที่แสดงลักษณะเฉพาะ หรือเอกลักษณ์ของบทเพลงได้ชัดเจนที่สุด ลายลมพัดไผ่มีความยาว 5 บรรทัด สามารถแบ่งรูปแบบได้ 20 รูปแบบ แยกออกเป็นกลุ่มสี่ ดังนี้

ลายลมพัดไผ่

- ด ล ด	ร ช ร ม	- ช ม ล	ม ช ร ม	- ด ล ด	ร ช ร ม	- ช ม ล	ม ช ร ม
- ดั ล ช	ล ดั ช ล	- ดั ล ช	ล ดั ช ล	- มั ริ ดั	ล ดั ช ล	- มั ริ ดั	ล ดั ช ล
- ล ดั ม	ช ล ช ล	ช ล ดั ม	ช ล ช ล	- ม ช ด	ร ม ร ม	ร ม ช ด	ร ม ร ม
ริ - - ดั ล	- - ดั ล	- ล ดั ริ	มั ริ ดั ล	- มั - ริ	- ริ ดั ล	- ล ดั ริ	มั ริ ดั ล
- ล - ม	ช ล ช ล	ช ล ดั ริ	ดั ล ช ล	- ล ดั ม	ช ล ช ล	ช ล ดั ริ	ดั ล ช ล

ลงจบ

-- ล ม	-- ร ช	-- ร ม	ล - ด	- ล - ม	- ช - ร	- ด - ริ	ม ช - ล
--------	--------	--------	-------	---------	---------	----------	---------

กระสวนจันทะ

-XXX	XXXX	-XXX	XXXX	-XXX	XXXX	-XXX	XXXX
-XXX	XXXX	-XXX	XXXX	-XXX	XXXX	-XXX	XXXX
-XXX	XXXX	XXX	XXX	-XXX	XXXX	XXX	XXX
-X	-XX	-XXX	XXXX	-X-X	-XXX	-XXX	XXXX
-X-X	XXXX	XXX	XXX	-XXX	XXXX	XXX	XXX

ลงจบ

--XX	--XX	-XX	-XX	-X-X	-X-X	-X-X	XX-X
------	------	----------------	----------------	------	------	-----------------	-----------------

กระสวนจันทะ มีการแทนชื่อการแบ่งส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1	ส่วนที่ 2	ส่วนที่ 3	ส่วนที่ 4
-----------	-----------	-----------	-----------

ลายลมพัดไม่มีกระสวนจันทะทั้งหมด 9 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1	-XXX	XXXX
-------------	------	------

1	-ดลด	รขรม	2 ครั้ง
---	------	------	---------

2	-ขมล	มขรม	2 ครั้ง
---	------	------	---------

3	-ดัลข	ลดัลข	2 ครั้ง
---	-------	-------	---------

4	-มรด	ลดัลข	2 ครั้ง
---	------	-------	---------

5	-ลดัม	ขลขล	1 ครั้ง
---	-------	------	---------

6	- ม ช ด	ร ม ร ม	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

7	- ล ด ี ร ี	ม ี ร ี ด ี ล	2 ครั้ง
---	-------------	---------------	---------

รูปแบบที่ 2 XXXX XXXX

1	ช ล ด ี ม	ช ล ช ล	1 ครั้ง
---	-----------	---------	---------

1	ร ม ช ด	ร ม ร ม	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

1	ช ล ด ี ร ี	ด ี ล ช ล	2 ครั้ง
---	-------------	-----------	---------

รูปแบบที่ 3 -X- -XXX

1	- - - ร ี	- - ด ี ล	1 ครั้ง
---	-----------	-----------	---------

รูปแบบที่ 4 -X-X -XXX

1	- ม ี - ร ี	- ร ี ด ี ล	1 ครั้ง
---	-------------	-------------	---------

รูปแบบที่ 5 -X-X XXXX

1	- ล - ม	ช ล ช ล	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

รูปแบบที่ 6	-- X X	-- X X
-------------	--------	--------

1	-- ล ม	-- ร ๗	1 ครั้ง
---	--------	--------	---------

รูปแบบที่ 7	-- X X	- X - X
-------------	--------	---------

1	-- ร ม	- ล - ด	1 ครั้ง
---	--------	---------	---------

รูปแบบที่ 8	- X - X	- X - X
-------------	---------	---------

1	- ล - ม	- ๗ - ร	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

รูปแบบที่ 9	- X - X	X X - X
-------------	---------	---------

1	- ด - ร	ม ๗ - ล	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

จากการแบ่งกลุ่มพบว่ามีการสวจนจ้งหะทั้งหมด 9 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่	กระสวจนจ้งหะ		จำนวนครั้ง ที่พบ
1	- X X X	X X X X	13
2	X X X X	X X X X	4
3	- - - X	- - X X	1
4	- X - X	- X X X	1
5	- X - X	X X X X	1
6	- - X X	- - X X	1
7	- - X X	- X - X	1
8	- X - X	- X - X	1
9	- X - X	X X - X	1

รูปแบบที่ 1 เป็นรูปแบบที่มีความโดดเด่นที่สุดของเพลงนี้ เพราะพบมากที่สุดในเพลง พบทั้งหมด 9 ครั้ง รูปแบบที่ 2 พบ 4 ครั้ง ส่วนอีก 7 รูปแบบ เป็นรูปแบบที่พบน้อยที่สุด เพียงรูปแบบละ 1 ครั้ง เท่านั้น

3 แยกแยะทำนองเพลงตามลูกตก

ลายลมพัดไม้ มีลูกตก 2 เสียง คือ ลูกตก มี และลูกตก ลา มีทำนองดังนี้

ลูกตก มี มีทำนองดังนี้

- ด ล ด	ร ช ร ม	- ช ม ล	ม ช ร ม
---------	---------	---------	---------

- ม ช ด	ร ม ร ม	ร ม ช ด	ร ม ร ม
---------	---------	---------	---------

ลูกตก ลา มีทำนองดังนี้

- ดํ ฆ	ล ดํ ฆ	- ดํ ฆ	ล ดํ ฆ
--------	--------	--------	--------

- มํ รั ดํ	ล ดํ ฆ	- มํ รั ดํ	ล ดํ ฆ
------------	--------	------------	--------

- ล ดํ ม	ฆ ล ฆ	ฆ ล ดํ ม	ฆ ล ฆ
----------	-------	----------	-------

--- รั	-- ดํ ล	- ล ดํ รั	มํ รั ดํ ล
--------	---------	-----------	------------

- มํ ฆ รั	- รั ดํ ล	- ล ดํ รั	มํ รั ดํ ล
-----------	-----------	-----------	------------

- ล - ม	ฆ ล ฆ	ฆ ล ดํ รั	ดํ ล ฆ
---------	-------	-----------	--------

- ล ดํ ม	ฆ ล ฆ	ฆ ล ดํ รั	ดํ ล ฆ
----------	-------	-----------	--------

สรุป ลายลมพัดไม่มีลูกตก 2 ลูกตก คือ มี และ ลา ตลอดทั้งเพลง ลูกตก มี มีทำนองทั้งหมดรวม 3 วรรค ลูกตก ลา มีทำนอง 7 ทำนอง รวมทั้งหมด 10 ทำนอง

4 การเคลื่อนที่ของลูกตก

การเคลื่อนที่ของลูกตกแต่ละวรรคในลายลมพัดไม่มี จะไปในทิศทางเดียวกันเสมอ ยกเว้นบรรทัดที่ 3 สังเกตทิศทางได้ดังนี้

บรรทัดที่ 1

ม —————> ม

บรรทัดที่ 2

ล —————> ล

บรรทัดที่ 3

ล —————> ม

บรรทัดที่ 4

ล → ล

บรรทัดที่ 5

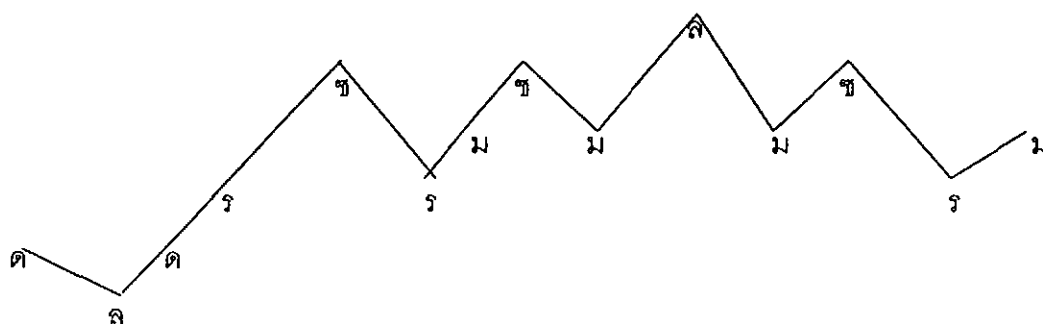
ล → ล

การเคลื่อนที่ของลูกตกแต่ละวรรคในลายลมพัดไม้ มีการเคลื่อนที่ไปในทิศทางเดียวกันเสมอ คือเคลื่อนที่ไปซ้ายที่เสียงเดิม ยกเว้นบรรทัดที่ 3 จาก ลูกตก ลา ไป มี

5 ทิศทางของทำนอง

ทำนองของลายลมพัดไม้ทั้งหมด 9 ทำนอง ดังนี้

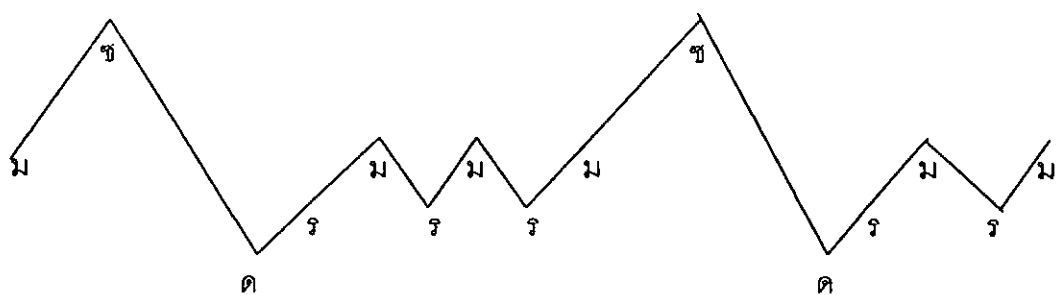
ทำนองที่ 1



- ด ล ด	ร จ ร ม	- จ ม ล	ม จ ร ม
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ด ล ด / ร ช ร ม	
- ช ม ล / ม ช ร ม	

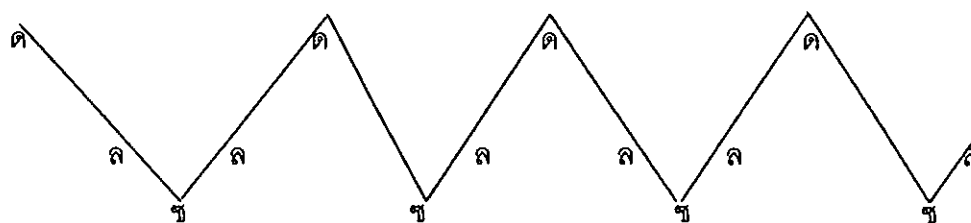
ทำนองที่ 2



- ม ช ด	ร ม ร ม	ร ม ช ด	ร ม ร ม
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ม ช ด / ร ม ร ม	
ร ม ช ด / ร ม ร ม	

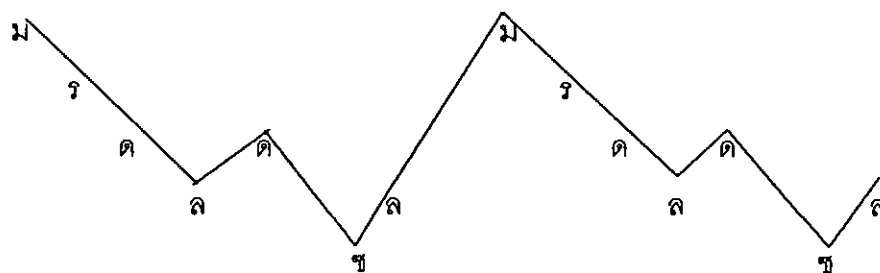
ทำนองที่ 3



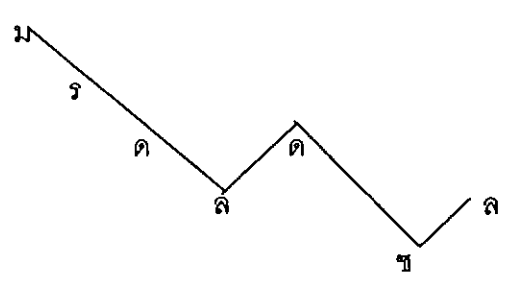
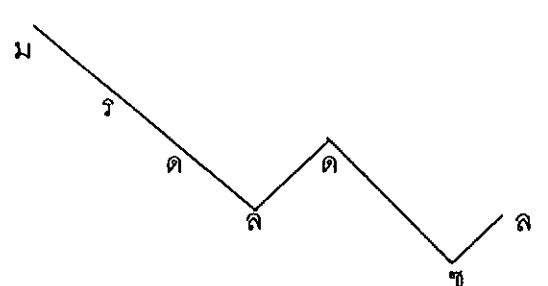
- ดํ ฅ ฅ	ฅ ดํ ฅ ฅ	- ดํ ฅ ฅ	ฅ ดํ ฅ ฅ
----------	----------	----------	----------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ด ล ช / ล ด ช ล	
- ด ล ช / ล ด ช ล	

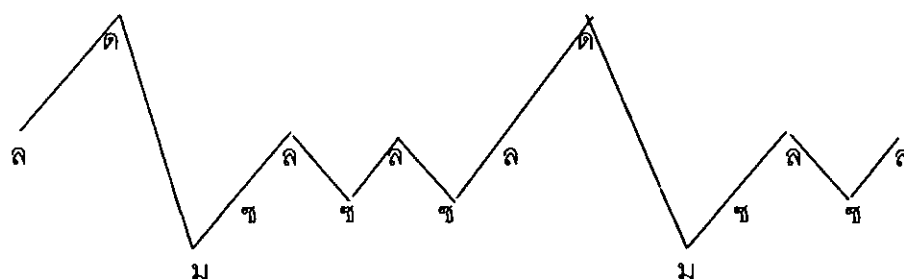
ทำนองที่ 4



- ม ริ ตั	ล ด ช ล	- ม ริ ตั	ล ด ช ล
-----------	---------	-----------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ม ร ด / ล ด ช ล	
- ม ร ด / ล ด ช ล	

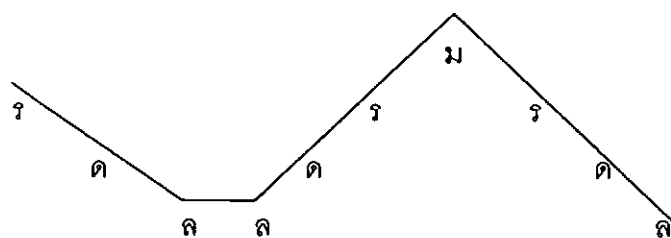
ทำนองที่ 5



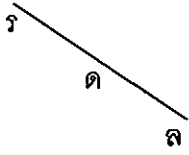
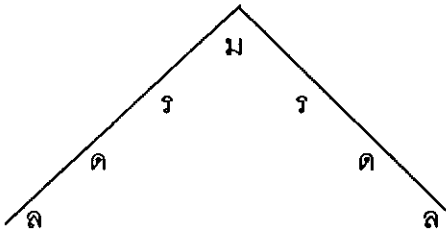
- ล ด ม	ช ล ช ล	ช ล ด ม	ช ล ช ล
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ล ด ม / ช ล ช ล	
ช ล ด ม / ช ล ช ล	

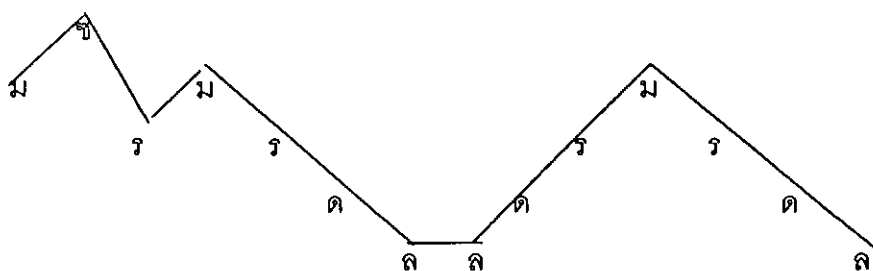
ทำนองที่ 6



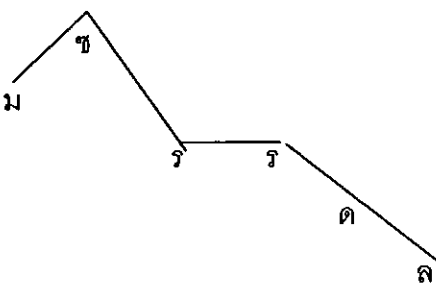
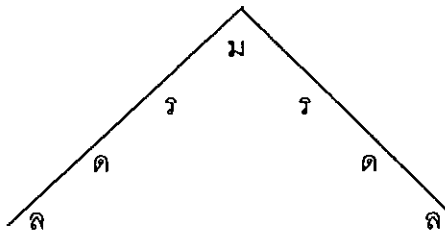
--- ร	-- ด ล	- ล ด ร	ม ร ด ล
-------	--------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
--- ร / -- ด ล	
- ล ด ร / ม ร ด ล	

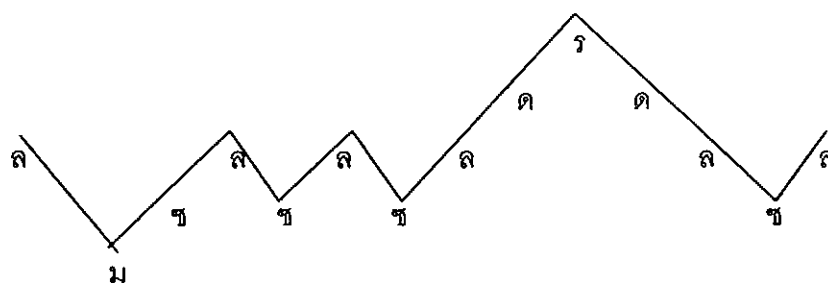
ทำนองที่ 7



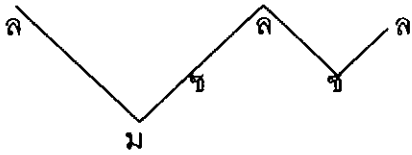
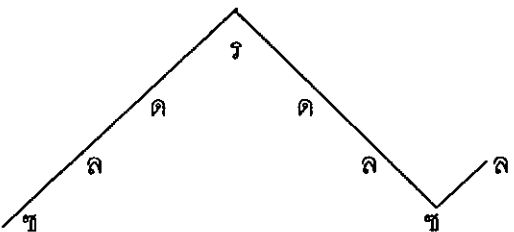
- ม ั ร ั	- ร ั ด ั ล	- ล ด ั ร ั	ม ั ร ั ด ั ล
-----------	-------------	-------------	---------------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ม ข ร / - ร ด ล	
- ล ด ร / ม ร ด ล	

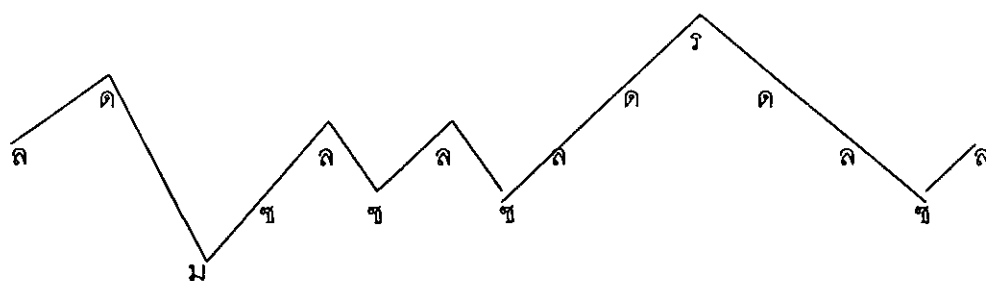
ทำนองที่ 8



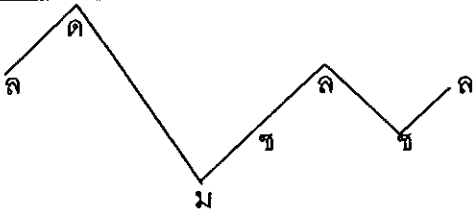
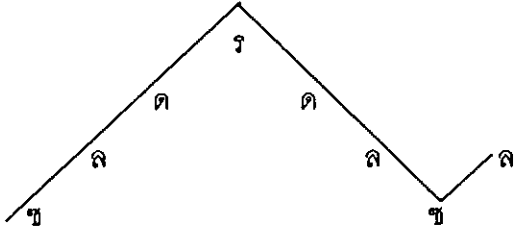
- ล - ม	ข ล ข ล	ข ล ด ี ร	ด ี ล ข ล
---------	---------	-----------	-----------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ล - ม / ซลซล	
ซลด ร / ดลซล	

ทำนองที่ ๑



- ล ดํ ม	ซลซล	ซลดํ ร	ดํ ลซล
----------	------	--------	--------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ล ด ม / ช ล ช ล	
ช ล ด ร / ด ล ช ล	

6 เทคนิคการบรรเลง

เทคนิคการบรรเลงลายลมพัดไม้ มีหลายเทคนิคที่น่าสนใจ ดังนี้

รูปแบบของลายลมพัดไม้ มีการบรรเลงซ้ำกันระหว่างเพลงช่วงหน้าและช่วงหลัง เช่น 2 ห้องแรก บรรเลงแบบใด 2 ห้องหลังก็บรรเลงตามเช่นนั้น ในการบรรเลงลักษณะเดียวกันนี้จะเป็นการบรรเลง 4 หรือ 8 ห้องก็ได้ตามใจผู้แต่ง แต่การบรรเลงแบบนี้ไม่ใช่ลูกล่อลูกชด เป็นการบรรเลงพร้อมกันหมดทั้งวง ตัวอย่าง เช่น

ช่วงหน้า	- ด ล ด	ร ช ร ม	- ช ม ล	ม ช ร ม	ช่วงหลัง	- ด ล ด	ร ช ร ม	- ช ม ล	ม ช ร ม
----------	---------	---------	---------	---------	----------	---------	---------	---------	---------

ช่วงหน้า	- ด ล ช	ล ด ช ล	ช่วงหลัง	- ด ล ช	ล ด ช ล
----------	---------	---------	----------	---------	---------

ช่วงหน้า	- ม ร ด	ล ด ช ล	ช่วงหลัง	- ม ร ด	ล ด ช ล
----------	---------	---------	----------	---------	---------

ในการบรรเลงแบบพวกพวกหลังนี้ อาจมีการเพิ่มโน้ตในพวกหลังอีกก็ได้ ถือเป็นลูกเล่น แต่ลูกตกในแต่ละวรรคยังเหมือนเดิม เช่น

ช่วงหน้า	- ล ด ้ม	ช ล ช ล	ช่วงหลัง	<u>ช</u> ล ด ้ม	ช ล ช ล
----------	----------	---------	----------	-----------------	---------

ช่วงหน้า	- ม ช ด	ร ม ร ม	ช่วงหลัง	ร ม ช ด	ร ม ร ม
----------	---------	---------	----------	---------	---------

ช่วงหน้า	--- รั	-- ด ้ม	- ล ด ้ม	ม่ รั ด ้ม	ช่วงหลัง	- <u>ม่</u> ช รั	- <u>ม่</u> ด ้ม	- ล ด ้ม	ม่ รั ด ้ม
----------	--------	---------	----------	------------	----------	------------------	------------------	----------	------------

ลายลมพัดไผ่นี้นี้ มีการบรรเลงลงจบเพลง 2 แบบ คือ

- 1 แบบบรรเลงประกอบรำ หรือฟ้อนของภาคอีสาน จะมีทำนองลงจบ คือ

ลงจบ

-- ล ม	-- ร ช	-- ร ม	-- ล ด	- ล - ม	- ช - ร	- ด - ร	ม ช - ล
--------	--------	--------	--------	---------	---------	---------	---------

เป็นการลงจบแบบมาตรฐานของเพลงอีสาน เพลงบรรเลงของวงโปงลาง ส่วนมากจะมีการลงจบในรูปแบบนี้

- 2 แบบบรรเลงธรรมดาไม่มีการรำประกอบ จะบรรเลงโดยที่ไม่มีทำนอง ลงจบ คือจำบรรเลงก็เที่ยวก็ตาม เมื่อจบท่อนก็จะลงได้ทันทีไม่มีการทอดจังหวะให้ช้าลง หรือเรียกการบรรเลงแบบนี้ว่าการลงแบบขาด

ลายลมพัดพร้าว

ลายลมพัดพร้าว เป็นลายที่จำลองแบบของใบมะพร้าวเมื่อโดนลม ซึ่งผิวด้านกับใบของต้นไม้ (ลายลมพัดไม้) ใบมะพร้าวเมื่อถูกลมจะโยกไหวอย่างเชื่องช้า และเมื่อใดที่พายุพัดโหมมากก็จะเอนตัวไปตามสายลมพร้อมกับสะบัดใบเสียงดังเป็นจังหวะซ้ำๆ

ลายลมพัดพร้าว

----	---ด	--ลร	-ด ร ม	-ม ล ช	-ช ล ม	-ม ล ช	-ช ด ล
-ล ร ด	-ด ร ล	-ล ด ล	ด ล ด ช	-ช ล ช	ล ช ล ด	-ด ร ช	ร ม ช ม
-ช ล ช	ล ช ล ด	-ด ร ช	ร ม ช ม	-ล -ม	-ล -ม	-ล ช ม	-ล ช ม
-ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ม	ร ม ช ม	-ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ด	ร ช ร ม
-ล -ด	-ล -ร	-ร -ด	ร ม ด ร	-ม ช ม	ร ม ด ร	-ร -ด	ร ม ด ร
-ม ช ม	ร ม ด ร	-ร -ด	ล ด ร ม				

ลงจบ

--ล ม	--ร ช	--ร ม	--ล ด	-ล -ม	-ช -ร	-ด -ร	ม ช -ล
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	--------

หน้าทับกลอง

- ป๊ะ - ดิง	- ดิง - ดิง	- ป๊ะ - ดิง	- ดิง - ดิง	- ป๊ะ - ดิง	- ดิง - ดิง	- ป๊ะ - ดิง	- ดิง - ดิง
-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

1 กลุ่มโน้ตและวรรคเพลง

ลายลมพัดพร้าว มีอัตราจังหวะค่อนข้างช้า มีกลุ่มตัวโน้ตที่ใช้ คือ โด เร มี ซอล ลา ลายลมพัดพร้าวมี 5 บรรทัดครึ่ง สามารถแบ่งวรรคเพลงได้ 11 วรรค คือมีความยาว 4 ห้องเพลง เรียก 1 วรรค มีการแบ่งวรรคเพลงได้ ดังนี้

วรรคที่ 1

----	---ด	--ล ร	-ด ร ม
------	------	-------	--------

วรรคที่ 2

- ม ล ช	- ช ล ม	- ม ล ช	- ช ด ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 3

- ล ร ด	- ด ร ล	- ล ด ล	ด ล ด ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 4

- ช ล ช	ล ช ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 5

- ช ล ช	ล ช ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 6

- ล - ม	- ล - ม	- ล ช ม	- ล ช ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 7

- ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ม	ร ม ช ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 8

- ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ด	ร ช ร ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 9

- ล - ด	- ล - ร	- ร - ด	ร ม ด ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 10

- ม ช ม	ร ม ด ร	- ร - ด	ร ม ด ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 11

- ม ช ม	ร ม ด ร	- ร - ด	ล ด ร ม
---------	---------	---------	---------

ลายลมพัดพร้าว มีการใช้กลุ่มตัวโน้ต คือ โด เร มี ซอล และ ลา ตลอดทั้งเพลง

2 กระสวนจังหวะ

การวิเคราะห์กระสวนจังหวะ หรือรูปแบบจังหวะเป็นวิธีการหนึ่ง เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ ลักษณะการสร้างรูปแบบของทำนองเพลง ใน 1 รูปแบบ มีความยาวเท่ากับ 2 ห้องเพลง ซึ่งทำนอง 2 ห้องเพลง เป็นทำนองเพลงที่แสดงลักษณะเฉพาะ หรือเอกลักษณ์ของบทเพลงได้ชัดเจนที่สุด ลายลมพัดพร้าวมีความยาว 5 บรรทัดครึ่ง สามารถแบ่งรูปแบบได้ 22 รูปแบบ แยกออกเป็นกลุ่มสี่ ดังนี้

ลายลมพัดพร้าว

	-- ด	-- ล ร	- ด ร ม	- ม ล ช	- ช ล ม	- ม ล ช	- ช ด ล
- ล ร ด	- ด ร ล	- ล ด ล	ด ล ด ช	- ช ล ช	ล ช ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
- ช ล ช	ล ช ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ล - ม	- ล - ม	- ล ช ม	- ล ช ม
- ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ม	ร ม ช ม	- ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ด	ร ช ร ม
- ล - ด	- ล - ร	- ร - ด	ร ม ด ร	- ม ช ม	ร ม ด ร	- ร - ด	ร ม ด ร
- ม ช ม	ร ม ด ร	- ร - ด	ล ด ร ม				

ลงจบ

-- ล ม	-- ร ช	-- ร ม	- ล - ด	- ล - ม	- ช - ร	- ด - ร	ม ช - ล
--------	--------	--------	---------	---------	---------	---------	---------

กระสวนจันทระ

ลายลมพัดพร้าว

	X	--XX	-XXX	-XXX	-XXX	-XXX	-XXX
-XXX	-XXX	XXX	XXXX	XXX	XXXX	XXX	XXXX
XXX	XXXX	XXX	XXXX	-X-X	-X-X	-XXX	-XXX
XXX	XXXX	XXXX	XXXX	XXX	XXXX	XXXX	XXXX
-X-X	-X-X	X-X	XXXX	XXX	XXXX	X-X	XXXX
XXX	XXXX	X-X	XXXX				

ลงจบ

--XX	--XX	XXX	XXX	-X-X	-X-X	X-X	XXX
------	------	-----	-----	------	------	-----	-----

กระสวนจันทระ มีการแทนชื่อการแบ่งส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1	ส่วนที่ 2	ส่วนที่ 3	ส่วนที่ 4
-----------	-----------	-----------	-----------

ลายลมพัดพร้าวมีรูปแบบทั้งหมด 10 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1		X
-------------	--	---

1	----	---ด	1 ครั้ง
---	------	------	---------

รูปแบบที่ 2	--XX	-XXX
-------------	------	------

1	--ลร	-ด ร ม	1 ครั้ง
---	------	--------	---------

รูปแบบที่ 3	- X X X	- X X X
-------------	---------	---------

1	- ม ล ช	- ช ล ม	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

2	- ม ล ช	- ช ดํ ิ ล	1 ครั้ง
---	---------	------------	---------

3	- ล รํ ิ ดํ ิ	- ดํ ิ รํ ิ ล	1 ครั้ง
---	---------------	---------------	---------

4	- ล ช ม	- ล ช ม	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

รูปแบบที่ 4	- X X X	X X X X
-------------	---------	---------

1	- ล ดํ ิ ล	ดํ ิ ล ดํ ิ ช	1 ครั้ง
---	------------	---------------	---------

2	- ช ล ช	ล ช ล ด	2 ครั้ง
---	---------	---------	---------

3	- ด ร ช	ร ม ช ม	2 ครั้ง
---	---------	---------	---------

4	- ม ช ม	ร ม ช ม	2 ครั้ง
---	---------	---------	---------

5	- ม ช ม	ร ม ด ร	2 ครั้ง
---	---------	---------	---------

รูปแบบที่ 5	- X - X	- X - X
-------------	---------	---------

1	- ล - ม	- ล - ม	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

2	- ล - ด	- ล - ร	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

3	- ล - ม	- ช - ร	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

รูปแบบที่ 6	X X X X	X X X X
-------------	---------	---------

1	ล ม ช ม	ร ม ช ม	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

2	ล ม ช ด	ร ช ร ม	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

รูปแบบที่ 7	- X - X	X X X X
-------------	---------	---------

1	- ร - ด	ร ม ด ร	2 ครั้ง
---	---------	---------	---------

2	- ร - ด	ล ด ร ม	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

รูปแบบที่ 8	-- X X	-- X X
-------------	--------	--------

1	-- ล ม	-- ร ช	1 ครั้ง
---	--------	--------	---------

รูปแบบที่ 9	-- X X	- X - X
-------------	--------	---------

1	-- ร ม	- ล - ด	1 ครั้ง
---	--------	---------	---------

รูปแบบที่ 10	- X - X	X X - X
--------------	---------	---------

1	- ด - ร	ม ช - ล	1 ครั้ง
---	---------	---------	---------

จากการแบ่งกลุ่มพบว่ามีการสวณจังหวะทั้งหมด 10 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่	กระสวณจังหวะ		จำนวนครั้งที่พบ
1	- - - -	- - - X	1
2	- - X X	- X X X	1
3	- X X X	- X X X	4
4	- X X X	X X X X	9
5	- X - X	- X - X	3
6	X X X X	X X X X	2
7	- X - X	X X X X	3
8	- - X X	- - X X	1
9	- - X X	- X - X	1
10	- X - X	X X - X	1

รูปแบบที่ 4 เป็นรูปแบบที่ใช้มากที่สุดในเพลงนี้ พบทั้งหมด 9 ครั้ง ถือว่าเป็นรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของเพลงนี้

3 แยกแยะทำนองเพลงตามลูกตก

ลายลมพัดพร้าว มีลูกตก 4 เสียง คือ ลูกตก เร, มี, ซอล และลูกตก ลา มีทำนองดังนี้

ลูกตก เร มีทำนองดังนี้

- ล - ด	- ล - ร	- ร - ด	ร ม ด ร
- ม ซ ม	ร ม ด ร	- ร - ด	ร ม ด ร

ลูกตก มี มีทำนองดังนี้

- - - -	- - - ด	- - ล ร	- ด ร ม
---------	---------	---------	---------

- ช ล ช	ล ช ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
---------	---------	---------	---------

- ช ล ช	ล ช ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
---------	---------	---------	---------

- ล - ม	- ล - ม	- ล ช ม	- ล ช ม
---------	---------	---------	---------

- ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ม	ร ม ช ม
---------	---------	---------	---------

- ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ด	ร ช ร ม
---------	---------	---------	---------

- ม ช ม	ร ม ด ร	- ร - ด	ล ด ร ม
---------	---------	---------	---------

ลูกตก ซอล มีทำนองดังนี้

- ล ร ด	- ด ร ล	- ล ด ล	ด ล ด ช
---------	---------	---------	---------

ลูกตก ลา มีทำนองดังนี้

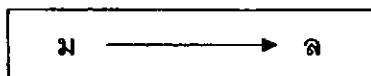
- ม ล ช	- ช ล ม	- ม ล ช	- ช ด ล
---------	---------	---------	---------

สรุป ลายลมพัดพร้าว มีลูกตก 4 เสียง คือ ลูกตก เร, มี, ซอล และลูกตก ลา ลูกตก เร มีทำนอง 2 วรรค ลูกตก มี มีทำนอง 7 วรรค ลูกตก ซอล และ ลา มีทำนอง 1 วรรค

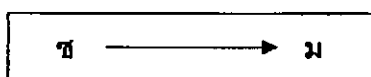
4 การเคลื่อนที่ของลูกตก

การเคลื่อนที่ของลูกตกแต่ละวรรคในลายลมพัดพร้าว จะไปในทิศทางเดียวกันเสมอ ยกเว้น บรรทัดที่ 1 และ 2 สังเกตทิศทางได้ดังนี้

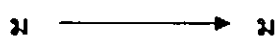
บรรทัดที่ 1



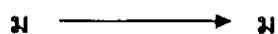
บรรทัดที่ 2



บรรทัดที่ 3



บรรทัดที่ 4



บรรทัดที่ 5

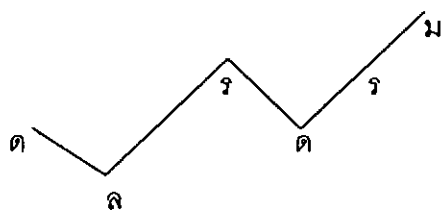


การเคลื่อนที่ของลูกตกแต่ละวรรคในลายลมพัดพร้าว มีการเคลื่อนที่ไปในทิศทางเดียวกันเสมอ คือเคลื่อนที่ไปซ้ายที่เสียงเดิม ยกเว้นบรรทัดที่ 1 และ 2 มีการเคลื่อนที่จาก ลูกตก มี ไป ลา และ ลูกตก ซอล ไป มี

5 ทิศทางของทำนอง

ทำนองของลายลมพัดพร้าวมีทั้งหมด 10 ทำนอง ดังนี้

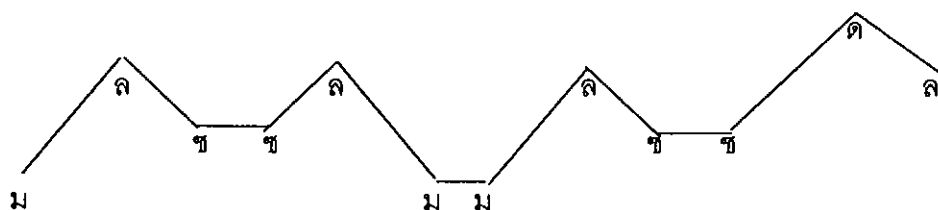
ทำนองที่ 1



----	---ด	--ลร	-ด ร ม
------	------	------	--------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
---- / ---ด / --ลร / -ด ร ม	

ทำนองที่ 2



- ม ล ซ

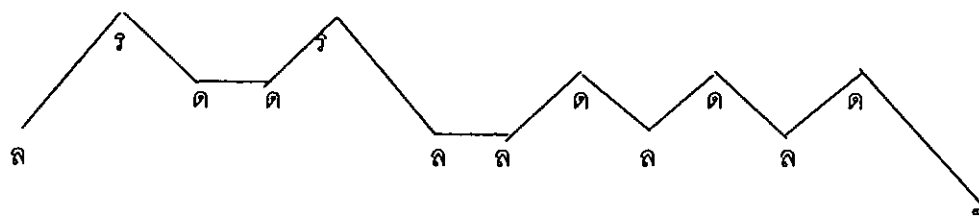
- ซ ล ม

- ม ล ซ

- ซ ด ล

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ม ล ซ / - ซ ล ม	
- ม ล ซ / - ซ ด ล	

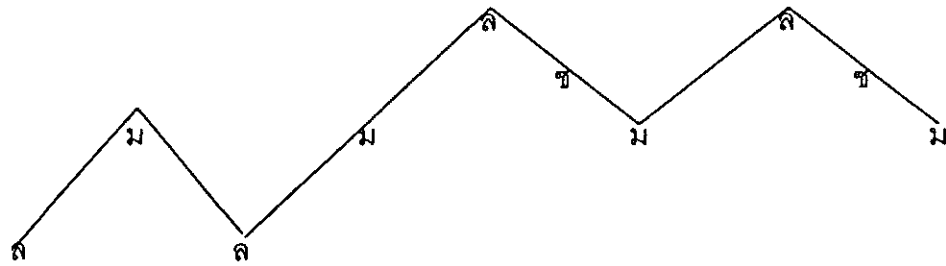
ทำนองที่ 3



- ล ร ด้	- ด้ ร ล	- ล ด้ ล	ด้ ล ด้ ข
----------	----------	----------	-----------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ล ร ด้ / - ด้ ร ล	
- ล ด้ ล / ด้ ล ด้ ข	

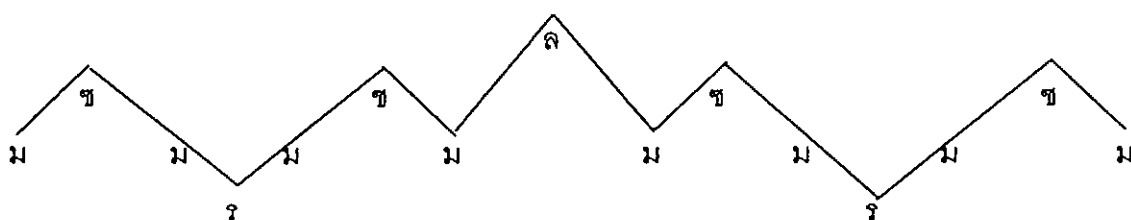
ทำนองที่ 5



- ล - ม	- ล - ม	- ล ข ม	- ล ข ม
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ล - ม / - ล - ม	
- ล ข ม / - ล ข ม	

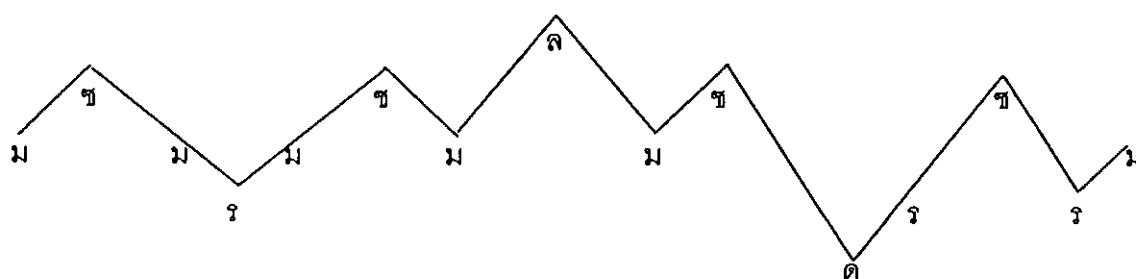
ทำนองที่ 6



- ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ม	ร ม ช ม
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ม ช ม / ร ม ช ม	
ล ม ช ม / ร ม ช ม	

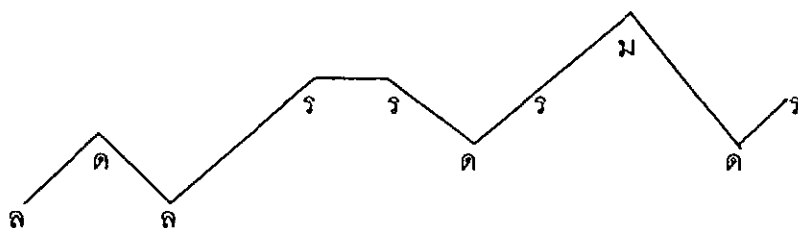
ทำนองที่ 7



- ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ด	ร ช ร ม
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ม ช ม / ร ม ช ม	
ล ม ช ด / ร ช ร ม	

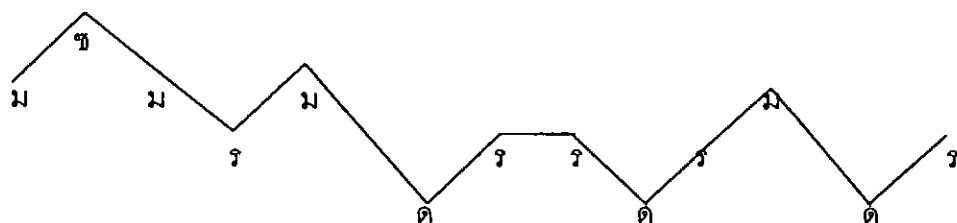
ทำนองที่ 8



- ล - ด	- ล - ร	- ร - ด	ร ม ด ร
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ล - ด / - ล - ร	
- ร - ด / ร ม ด ร	

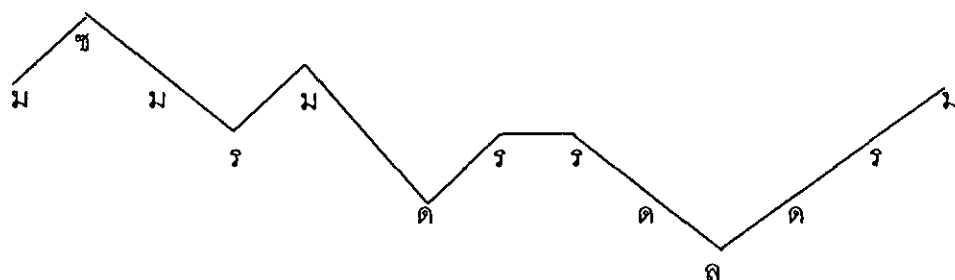
ทำนองที่ 9



- ม ช ม	ร ม ด ร	- ร - ด	ร ม ด ร
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ม ช ม / ร ม ด ร	
- ร - ด / ร ม ด ร	

ทำนองที่ 10



- ม ช ม	ร ม ด ร	- ร - ด	ล ด ร ม
---------	---------	---------	---------

ทำนองเพลง	ทิศทางของทำนอง
- ม ช ม / ร ม ด ร	A musical notation diagram showing the first part of Melody 10: ม (Ma), ช (Cha), ม (Ma), ร (Ra), ม (Ma), ด (Da), ร (Ra).
- ร - ด / ล ด ร ม	A musical notation diagram showing the second part of Melody 10: ร (Ra), ด (Da), ล (La), ด (Da), ร (Ra), ม (Ma).

6 เทคนิคการบรรเลง

ลายลมพัดพร้าว เป็นเพลงที่มีความไพเราะ เนื่องจากการบรรเลงไปอย่างช้าๆ เป็นการเลียนแบบธรรมชาติของต้นมะพร้าวเมื่อโดนลมพัด ลายลมพัดพร้าวมีเทคนิคการบรรเลงที่น่าสนใจมาก ดังนี้

การบรรเลงเพลงอีสานหลายเพลง มักจะบรรเลงครบทุกบรรทัดก่อน แล้วจึงบรรเลงซ้ำเหมือนเดิมอีกเที่ยวหนึ่ง แต่ลายลมพัดพร้าวมีการบรรเลงครบ 1 เที่ยว แต่ไม่กลับต้นตรงที่ขึ้นเพลงเลย แต่จะกลับต้นตรงกลางบรรทัดที่ 1 ของเพลง ตามลูกศรที่ชี้ ดังนี้



----	---ด	--ลร	-ด ร ม	** - ม ล ช	-ช ล ม	- ม ล ช	-ช ดํล
-ล รํดํ	-ดํ รํล	-ล ดํล	ดํล ดํช	-ช ล ช	ล ช ล ด	-ด ร ช	ร ม ช ม
-ช ล ช	ล ช ล ด	-ด ร ช	ร ม ช ม	-ล -ม	-ล -ม	-ล ช ม	-ล ช ม
-ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ม	ร ม ช ม	-ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ด	ร ช ร ม
-ล -ด	-ล -ร	-ร -ด	ร ม ด ร	-ม ช ม	ร ม ด ร	-ร -ด	ร ม ด ร
-ม ช ม	ร ม ด ร	-ร -ด	ล ด ร ม**				

และเมื่อบรรเลงกลับไปกลับมาเรื่อยตามที่ต้องการแล้ว เมื่อจะลงจบจะต้องลงจบที่วรรคตรงกลางของบรรทัดที่ 3 เท่านั้น คือ

----	---ด	--ลร	-ด ร ม	** - ม ล ช	-ช ล ม	- ม ล ช	-ช ดํล
-ล รํดํ	-ดํ รํล	-ล ดํล	ดํล ดํช	-ช ล ช	ล ช ล ด	-ด ร ช	ร ม ช ม
-ช ล ช	ล ช ล ด	-ด ร ช	ร ม ช ม*	-ล -ม	-ล -ม	-ล ช ม	-ล ช ม
-ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ม	ร ม ช ม	-ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ด	ร ช ร ม
-ล -ด	-ล -ร	-ร -ด	ร ม ด ร	-ม ช ม	ร ม ด ร	-ร -ด	ร ม ด ร
-ม ช ม	ร ม ด ร	-ร -ด	ล ด ร ม**	กลับต้น			

				** - ม ล ช	- ช ล ม	- ม ล ช	- ช ตั ล
- ล รึ ตั	- ตั รึ ล	- ล ตั ล	ตั ล ตั ช	- ช ล ช	ล ช ล ต	- ต ร ช	ร ม ช ม
- ช ล ช	ล ช ล ต	- ต ร ช	ร ม ช ม*	ล ง จ ป			

ล ง จ ป

-- ล ม	-- ร ช	-- ร ม	-- ล ต	- ล - ม	- ช - ร	- ต - ร	ม ช - ล
--------	--------	--------	--------	---------	---------	---------	---------

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษามผลงานการประพันธ์เพลง และเทคนิคการบรรเลงโปงลาง ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการค้นคว้าวิจัย คือ

- 1 เพื่อศึกษาชีวประวัติ ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี
- 2 เพื่อวิเคราะห์ผลงานการประพันธ์เพลง ด้านโปงลาง และเทคนิคการบรรเลงโปงลาง ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี

ความสำคัญของการค้นคว้าวิจัย

- 1 ทราบชีวประวัติ ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี
- 2 ได้ทราบถึงประวัติการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านอีสาน
- 3 ทราบถึงแนวทางในการแต่งเพลง ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นบ้านอีสานอย่างหนึ่ง
- 4 ได้ทราบเกี่ยวกับเทคนิคเกี่ยวกับการบรรเลงโปงลาง
- 5 ทราบถึงบทเพลง ผลงานเพลงที่ประพันธ์โดย ครูเปลื้อง ฉายรัศมี

ขอบเขตของการค้นคว้าวิจัย

เป็นการศึกษาภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านอีสาน กรณีศึกษา ครูเปลื้อง ฉายรัศมี แบ่งขอบเขตการศึกษาเป็น 2 หัวข้อ คือ

- 1 ด้านประวัติ ทำการสัมภาษณ์จากหัวข้อ ดังต่อไปนี้
 - ชีวประวัติ ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี
 - การศึกษาด้านดนตรีพื้นบ้านอีสาน
 - ผลงานเพลงที่ประพันธ์
 - การผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน
 - ผลงานดีเด่น

2 ด้านการวิเคราะห์บทเพลงที่ประพันธ์ มีการบันทึกภาพ และเสียง ของการบรรเลงโปงลาง ดังรายชื่อเพลง ต่อไปนี้

- ลายโปงลาง
- ลายนกไชบินข้ามทุ่ง
- ลายลมพัดไม้
- ลายแมงกูดอมดอก
- ลายลมพัดพร้าว

ผลจากการค้นคว้าวิจัยตามจุดมุ่งหมายของการค้นคว้าวิจัยที่กำหนดไว้ ได้ผลสรุป ดังนี้

ประวัติส่วนตัว

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี เกิดเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2475 ปัจจุบันอายุ 73 เกิดที่บ้านเลขที่ 7 บ้านนา ตำบลม่วงนา อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นบุตรของ นายคง และนางนาง ฉายรัศมี การศึกษาจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านนา ปัจจุบันพักอยู่บ้านเลขที่ 157 หมู่ 13 ตำบลเหนือ บ้านโพนทอง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ แต่งงานเมื่อ พ.ศ. 2519 กับนางยุพิน ฉายรัศมี อาชีพทำนา มีบุตร 3 คน เป็น ชาย 2 คน และหญิง 1 คน

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2502 ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ได้เข้าทำงานเป็นลูกจ้างชั่วคราว ตำแหน่งพนักงานป่าไม้ อยู่ที่โครงการเขื่อนลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์

พ.ศ. 2516 – 2519 ได้สอบบรรจุเป็นลูกจ้างประจำ ตำแหน่งพนักงานป่าไม้อยู่ในสำนักงานป่าไม้จังหวัดกาฬสินธุ์

พ.ศ. 2520 ได้เข้าทำงานเป็นลูกจ้างชั่วคราว ตำแหน่งพนักงานป่าไม้ ที่ชลประทาน จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ. 2521 ได้เข้าทำงานเป็นลูกจ้างชั่วคราว ตำแหน่งพนักงานป่าไม้ ที่ชลประทาน จังหวัดนครพนม

พ.ศ. 2529 ได้ย้ายกลับมาทำงานเป็นลูกจ้างประจำ ตำแหน่งพนักงานป่าไม้ อ่างเก็บน้ำห้วยมโน บ้านนา อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นจังหวัดบ้านเกิด

หลังจากที่ทำงานด้านป่าไม้ ที่อ่างเก็บน้ำห้วยมโน บ้านนา อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ได้ระยะหนึ่ง ครูเปลื้องก็ลาออกจากงาน หันมายึดอาชีพทางด้านดนตรีเป็นหลักเหมือนเดิม

ปัจจุบันประกอบอาชีพ คือ

1. ผลิต ซ่อมแซม และจำหน่าย เครื่องดนตรีอีสานทุกชนิด
2. เป็นที่ปรึกษาวงโปงลางของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ทำหน้าที่สอนดนตรีพื้นบ้านอีสาน ได้แก่ พิณ ซอ แคน โปงลาง โหวด และอื่นๆ แก่นักเรียนวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ และควบคุมวงโปงลางของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์
3. อาจารย์ และวิทยากรพิเศษตามโรงเรียนต่างๆ ทั่วทุกภาคของประเทศ

จากการวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง)

การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง) ของครูเปลื้อง ฉายรัศมี มีผลงานเพลงที่นำมาวิเคราะห์ มีทั้งหมด 5 เพลง คือ ลายโปงลาง, ลายแมงกูดอมดอก, ลายลมพัดไม้, ลายนกไซบินข้ามทุ่ง, ลายลมพัดพร้าว ดังนี้

ผลการวิเคราะห์เพลง ทั้ง 5 เพลง มีดังนี้

- กลุ่มตัวโน้ต มีการใช้กลุ่มตัวโน้ตเดียวกันทุกเพลง คือ เสียงโด เร มี ซอล ลา
- กระสวนจังหวะ ในแต่ละเพลงมีกระสวนจังหวะที่คล้ายคลึงกัน เพลงที่มีรูปแบบของกระสวนจังหวะมากที่สุด คือ ลายแมงกูดอมดอก และลายลมพัดพร้าว พบมีทั้งหมด 10 รูปแบบ เพลงที่มีรูปแบบน้อยที่สุด คือ ลายโปงลาง และลายนกไซบินข้ามทุ่ง พบมีทั้งหมด 3 รูปแบบ
- การเคลื่อนที่ของลูกตก ทั้ง 5 เพลงนี้ โดยส่วนมากการเคลื่อนที่ของลูกตกจะเคลื่อนที่ไปเสียงเดิมเสมอ ใน 1 เพลง มีแค่ 1-2 ครั้ง ที่เคลื่อนที่ไปเสียงอื่น
- ทิศทางของทำนองในแต่ละเพลง มี 3 ลักษณะ คือ
 1. มีทิศทางซ้ำกัน แต่เปลี่ยนทำนองเพลง
 2. มีทิศทางและทำนองที่เหมือนกัน
 3. ไม่ซ้ำกันทั้งทำนอง และทิศทาง
- การแยกแยะทำนองเพลงตามลูกตก ลูกตกทั้ง 5 เพลง ประกอบด้วยลูกตก เร มี ซอล และ ลา จะไม่มีลูกตก โด ลูกตกที่ใช้มากที่สุด คือ ลูกตก มี และ ลา

เทคนิคการบรรเลง แต่ละเพลงจะมีเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์และจุดเด่นที่แตกต่างกัน ประกอบด้วยเทคนิคจากวิธีการตีสลับมือ และวิธีการตีแบบเสพนหรือเล็บ

ผลการวิเคราะห์เพลงทั้ง 5 เพลง มีความเหมือนกันในเรื่องของกลุ่มตัวโน้ตที่ใช้ คือเป็นกลุ่มเพลงที่ใช้โน้ต 5 เสียง ประกอบด้วยเสียง โด เร มี ซอล และลา กระสวนจังหวะ การเคลื่อนที่ของลูกตก ทิศทางของทำนอง แต่ในส่วนของการแยกแยะทำนองเพลงตามลูกตกนั้นจะแตกต่างกันมาก เพราะทำนองของแต่ละเพลงต่างขึ้นจากธรรมชาติด้วยลีลา และอารมณ์ของสิ่งนั้นที่ต่างกันไป ในเรื่องของเทคนิคการบรรเลงก็เช่นกัน แต่ละเพลงจะมีเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์ และจุดเด่นที่ต่างกัน แต่มีความเหมือนอย่างหนึ่งตรงที่มีความไพเราะ และสื่อออกมาถึงศิลปวัฒนธรรมของอีสานได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาด้านดนตรีพื้นบ้านอีสาน ยังมีความน่าสนใจอีกหลายประเด็น คือ

- 1 ศึกษาวิธีการทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานชนิดอื่นๆ เช่น พิณ แคน โหวด เป็นต้น
- 2 ศึกษาบทเพลงบรรเลงที่ครูเปลื้องแต่งขึ้นใหม่ และกำลังเป็นที่นิยมทางภาคอีสาน
- 3 วิเคราะห์บทเพลงร้องหมอลำ กลอนต่างๆ ของแต่ละจังหวัดในภาคอีสาน
- 4 ศึกษาวิถีชีวิต พิธีกรรมประเพณีของชาวบ้านทางภาคอีสาน
- 5 ศึกษาวงดนตรีพื้นบ้านอีสานอื่นๆ เช่น วงกันตรึม วงหมอลำ วงมโหรีอีสาน วงกลองยาวอีสาน เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา อินทรสุนานนท์ (2540) *พื้นฐานทางมานุษยวิทยาภาควิทยาภาควิณธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร*
- กองบรรณาธิการ (2545,กันยายน) *วารสารเพลงดนตรี มหาวิทยาลัยมหิดล*
- เครือจิต ศรีบุญนาถ (2542) *การศึกษาพัฒนาการเพลงพื้นบ้าน เพลงโคราช หมอลำ กันตรึม เป็นเพลงโคราชซึ่ง ปริญญาพันธ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*
- จารุวรรณ ธรรมวัตร (2530,กรกฎ - ธันวาคม) *ระบบการศึกษาในวัฒนธรรมอีสาน ขบวนชุดกลาทางสังคม วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม 5(1) 19 – 21*
- เจริญชัย ชนไพโรจน์ (2526) *ปลื้มกลอนลำ มหาสารคาม ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม*
- ประทีป เล้ารัตนอารีย์ (2538) *ดนตรีมีคุณทุกอย่างไป ชลบุรี ชลบุรีการพิมพ์*
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2531) *วัฒนธรรมพื้นบ้าน กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์*
- ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์ (2529,ตุลาคม) *องค์ประกอบของดนตรี สิ่งที่ขาดหายไปในการศึกษาเพลงพื้นบ้าน ถนนดนตรี 1(1) 9 – 10*
- ประเวศ วะสี (2537) *วัฒนธรรมกับการพัฒนา สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรุงเทพฯ คุรุสภาลาดพร้าว*
- ปิยพันธ์ แสนทวีสุข (2542) *การสอนทฤษฎีโน้ตสากล (เอกสารประกอบการสอน) คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม*
- ปัญญา รุ่งเรือง (ม ป ป) *ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย (เอกสารประกอบการสอน) คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม*
- _____ (2533) *ดนตรีไทยประกอบเสียง กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*
- _____ (2546) *ประวัติการดนตรีไทย กรุงเทพฯ บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด*
- พิเชษฐ์ มากช่วย (2533) *"การอนุรักษ์และปรับตัววัฒนธรรมให้เข้ากับสมัย," ใน เอกสารการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2533 ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ*

ภาควิชาสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ (2538)

ปิญญู จิตต์ธรรม (2538) คติชาวบ้าน สงขลา โรงพิมพ์เมืองสงขลา

ภราดร สาขามุละ (2544) วงโปงลาง วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ดนตรีนิพนธ์ สถาบันราชภัฏ
จันทระเกษม

มานพ วิสุทธิแพทย์ (2533) ดนตรีไทยวิเคราะห์ หนังสือที่ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 22
กรุงเทพฯ ชวนพิมพ์

ยศ สันตสมบัติ (2540) มนุษย์กับวัฒนธรรม กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิจิตร จันทรากุล (2542) ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 30 กรุงเทพฯ จามจุรีโปรดักท์

วิชา เชาวศิลป์ (2543) ทำนองเพลงลำตัด และเพลงพื้นบ้านอื่นๆ ที่ปรากฏในลำตัด

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทระเกษม

วินัย ใจเอื้อ (2546) การศึกษาวิธีการร้องหมอลำ ของฉวีวรรณ ดำเนิน ปริญญาานิพนธ์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

วิรัช ชัยสูงเนิน (2520) ดนตรีสำหรับครูประถมศึกษา พิษณุโลก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พิษณุโลก

วีระ พันธุ์เชื้อ (2544) เทคนิคการปรับวงของ ครูประสิทธิ์ ถาวร เพลงชุดฝรั่งรำเท้า ปริญญาานิพนธ์

(ศปม) มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย (2549) สถิติศิลป์แห่งชาติ 2529 กรุงเทพฯ ศูนย์วัฒนธรรมแห่ง

ประเทศไทย

สัจด์ ภูเขาทอง (2532) การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย กรุงเทพฯ เรือนแก้วการพิมพ์

(2534) ประชุมบทความทางวิชาการดนตรี กรุงเทพฯ เรือนแก้วการพิมพ์

สุกิจ พลประถม (2538) ดนตรีพื้นบ้านอีสาน อุดรธานี ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ และ

สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุดรธานี

สุมาลี นิมนานภาพ (2535) ดนตรีวิจิตร พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์

อภิญา ตันศิริ (2539, มิถุนายน - กรกฎาคม) ดนตรีพื้นบ้าน ร่มไทรทอง 6(1) 14 - 16

อนนก นาวิกมูล (2527) เพลงนอกศตวรรษ พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์เมืองโบราณ

อมรา พงศาพิชญ์ (2537) *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์* กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

อุดม บัวศรี (2521) *มรดกอีสาน มหาสารคาม* วิทยาลัยครูมหาสารคาม

ภาคผนวก
1 โฉนดเพลง

ลายโปงลาง

ครูเป็ลื่อง ฉาบรัมย์

เที่ยวที่ 1



เที่ยวที่ 2



ลงจบ



ลายแมงภูตอมดอก

การเปลื้อง ลายรัศมี



ลายแมงภู่ตอมดอก (ต่อ)



ลายลมพัดพร้าว

การเปลื้อง ลายรักมณี



ลายลมพัดไผ่

การเปลื้อง ฉายรัศมี



ลายนกไชบินข้ามทุ่ง

กรเปลื้อง ฉายรัศมี



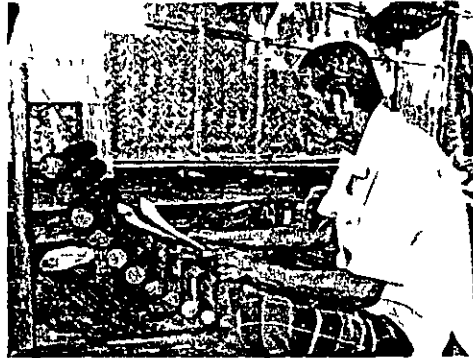
ลายนกไซบินข้ามทุ่ง (ต่อ)



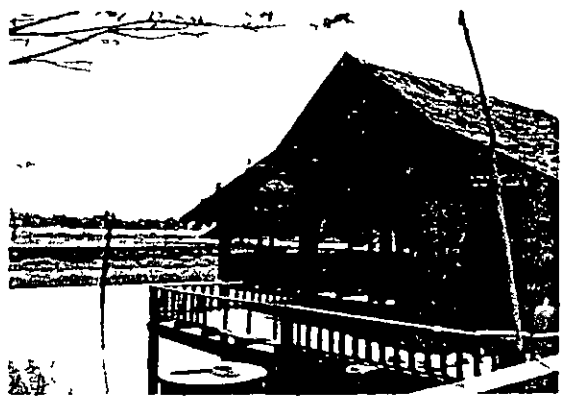
ภาคผนวก
2 ประมวลภาพ

ประมวลภาพ

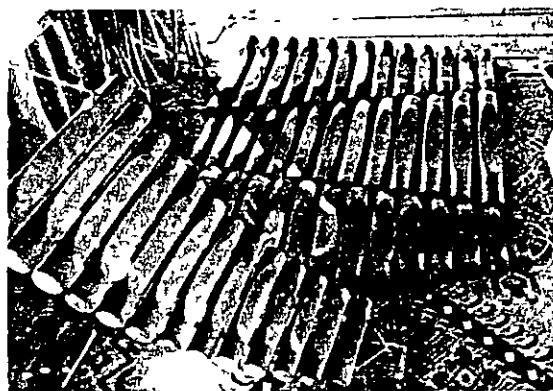
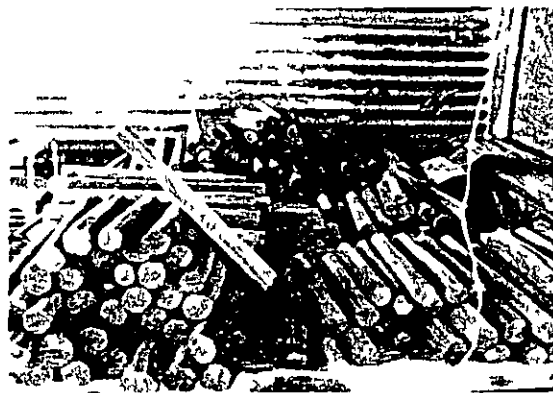
ครูเปลื้อง ฉายรัศมี



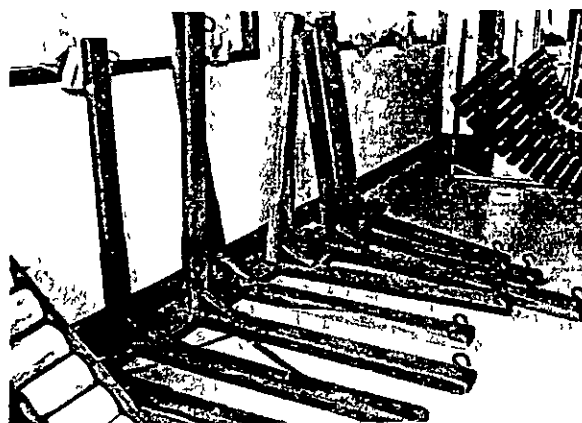
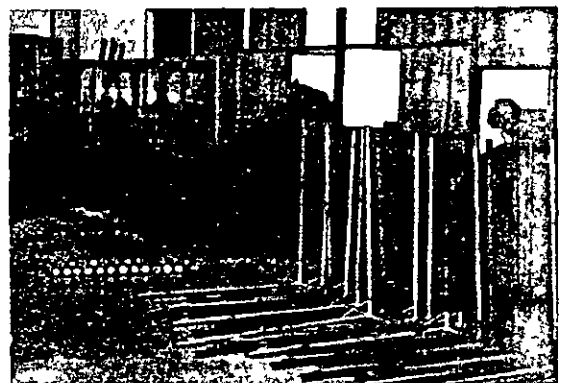
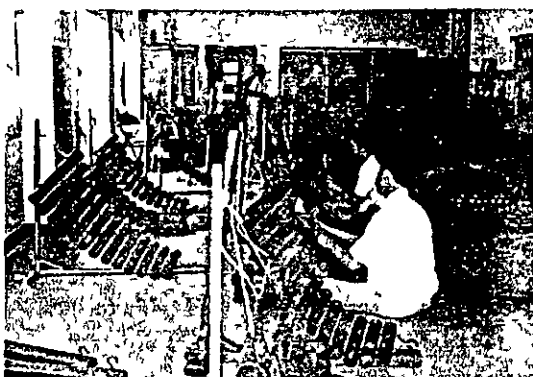
บรรยากาศบริเวณรอบบ้านครูเปลื้อง



โรงเก็บไม้สำหรับทำโปงลาง



ห้องดนตรีพื้นบ้าน วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์



ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาววิชชุดา พรหมภักดี
วันเดือนปีเกิด	1 พฤษภาคม 2524
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	50 ประชานิเวศน์ 3 ซอย 8 ถนนสายบี ตำบลท่าทราย งามวงศ์ วาน จังหวัดนนทบุรี
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนสามเสนวิทยาลัย 132 / 11 พระราม 6 สามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2539	จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จาก วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด
พ.ศ. 2542	จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จาก วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด
พ.ศ. 2546	จบการศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาเอกดุริยางคศาสตร์ไทย คณะศึกษาศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2549	จบการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา คณะศิลปกรรมศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ